

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE
Pedagogická fakulta
katedra primární pedagogiky

*Vývoj školství na Pelhřimovsku se zaměřením na
malotřídní školu v Častrově*

The Development of Educational System in
Pelhřimov Region with Concentration on a Small School
with Mixed-age Classes in Častrov village

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jana Uhlířová, CSc.

Autor diplomové práce: Hana Kovářová

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: březen 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vývoj školství na Pelhřimovsku se zaměřením na Málotřídní školu v Častově, vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených informačních zdrojů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 3. 2014

Podpis:.....

Poděkování

Autorka touto cestou děkuje za odborné vedení, pomoc a cenné rady při psaní diplomové práce Doc. PhDr. Janě Uhlířové, CSc, vedoucí diplomové práce. Mé poděkování patří pracovníkům Státního okresního archivu v Pelhřimově, především Mgr. Martině Pekařové a Mgr. Pavlu Holubovi a pracovníkům Muzea Vysočiny v Pelhřimově, za zpřístupnění archivního a obrazového materiálu. Dále děkuji řediteli Základní školy v Častrově panu Mgr. Pavlu Pospíšilovi, panu Miroslavu Houškovi a Janu Rukavičkovi, všem pedagogům, kteří mi v rámci studia věnovali svůj cenný čas a v neposlední řadě své rodině za obětavost, trpělivost a podporu během studia a hlavně v jeho závěru.

ABSTRAKT

Cílem diplomové práce bylo na základě použitých školních kronik zpracovat vývoj malotřídní školy v Častrově v okrese Pelhřimov a poukázat na přínos získaných poznatků pro práci ve škole. Teoretická část se věnuje studiu pamětních knih a v širším pohledu také celému regionu Pelhřimovsko. Praktická část popisuje projekt realizovaný se žáky této školy. Cílem bylo seznámit žáky prostřednictvím aktivizujících metod s historií školy v Častrově a zapůsobit na jejich vztah ke škole i k místu, kde žijí.

KLÍČOVÁ SLOVA

Základní vzdělávání, malotřídní škola, region Pelhřimovsko, vývoj školství, školská reforma, obec, zřizovatel, školská legislativa, historická studie, výstup v podobě projektu

ABSTRAKT

The aim of the thesis was to elaborate the development process of the Častrov comprehensive primary school in the district Pelhřimov based on the school chronicles and refer to the contribution of the acquired knowledge for the schoolwork. The theoretical part is devoted to the study of commemorative books and also in the wider perspective of the whole Pelhřimovsko region. The practical part describes a project carried out with pupils of this school. The purpose was to acquaint the pupils with the history of Častrov school through activation methods and have their impact on the school and the place where they live.

KEY WORDS

Basic education, mixed-age classes, region Pelhřimov region, development of educational system, educational reform, village, establisher, educational legislation, historical study, project.

ANOTACE

Vývoj školství na Pelhřimovsku, charakteristika regionu a obce Častrov. Práce s kronikami. Výstup v podobě projektu.

ANNOTATION

The Development of Educational System in Pelhřimov Region, characteristic of the region and especially Častrov village. Work with chronicles. The final project.

OBSAH

Úvod.....	9
A. Teoretická část	10
1. Metody práce v teoretické části	11
2. Vývoj českého elementárního školství	13
2. 1 Od počátku povinné školní docházky až do roku 1918	13
2. 2 Situace ve školství v ČSR po roce 1918	20
2. 3 Elementární školství v letech 1945 - 1989	21
2. 4 Transformace elementárního školství	24
3. Region Pelhřimovsko.....	26
3. 1 Geografická a ekonomická charakteristika vymezené oblasti	26
3. 2 Vývoj elementárního vzdělávání na Pelhřimovsku.....	31
4. Malotřídní škola v Častrově.....	34
4. 1 Charakteristika obce Častrov	34
4. 2 Historie školy v Častrově	38
4. 2. 1 Prameny	38
4. 2. 2 Pamětní knihy Obecné školy v Častrově	39
4. 3 Vybraná témata z historie školy v Častrově.....	49
4. 3. 1 Školní budovy	49
4. 3. 2 Organizační struktura školy	50
4. 3. 3 Pedagogičtí pracovníci školy v Častrově.....	53
4. 3. 4 Ze školních porad.....	59
4. 3. 5 Zdravotní stav a péče o zdraví dětí	62
4. 3. 6 Výchovně vzdělávací práce ve škole	63
4. 3. 7 Škola za první světové války	74
4. 3. 8 Zřízení lidové školy hospodářské	77
4. 3. 9 Škola v době nacistické okupace	78

4. 3. 10 Mateřská škola	83
B. Praktická část	84
5. Metody práce v praktické části	85
6. Projekt.....	86
6. 1 Příprava a realizace projektu „Za historií školy v Častrově“	86
6. 2 Závěr projektu	110
Závěr práce	112
Prameny a literatura	114
Přílohy.....	I

Úvod

Diplomová práce se zabývá vývojem školství na Pelhřimovsku a vsazuje ho do souvislostí probíhajících změn v této oblasti v regionu Pelhřimovsko. K výběru tématu autorku vedlo prostředí venkova, odkud pochází, vztah ke škole v této obci, k její historii a jejím tradicím. Už jako žákyně byla ovlivněna pedagogy, se kterými se na této škole setkala. Proto si velmi váží náročné práce obětavých venkovských učitelů, kteří byli, jsou a nadále by měli zůstat nositeli vzdělanosti, ale také součástí společenského života v obci.

Cílem diplomové práce bylo vytvořit u dětí předpoklady k prohloubení vztahu k tradici školy. Práce byla rozdělena do dvou částí. V první části se autorka věnuje všeobecné historii se zaměřením na zajímavé a důležité okamžiky existence školy. Druhá část se zabývá důležitými oblastmi školy: školními budovami, organizační strukturou školy, pedagogickými pracovníky, školními poradami, zdravotním stavem a péčí o zdraví dětí, výchovně vzdělávací prací, školou za první světové války, zřízením lidové školy hospodářské, obdobím školy v době nacistické okupace a mateřskou školou.

Poznatky získané studiem byly podkladem pro přípravu a realizaci projektu se všemi žáky této školy. Tímto projektem chtěla didakticky zpracovat materiál a poznatky z historicky- archivního studia použít. Umožnit žákům skrze tento projekt poznat historii školy a vztah k tradici historii školy a jejím prostřednictvím k místu a domovu.

A. Teoretická část

1. Metody práce v teoretické části

Obsahová analýza dokumentů

Metoda analýza dokumentů spočívá v určení hlavních hledisek analýzy. Účelně sestavit systém kategorií, podle kterých se budou údaje třídit a vyhledávat. Podstatou této metody je výběr podstatných dat, jejich shrnutí (syntéza) a následná obsahová interpretace.¹

Pedagogické dokumenty rozlišujeme neoficiální (slohové práce žáků, vyjádření učitelů k určitému pedagogickému problému) a oficiální (státní usnesení o školství, vzdělávání a výchově), podle pramene informace na primární (bezprostřední registrace probíhajících jevů- kroniky) a sekundární (zobecněné zpracování na základě primárních údajů).² Metoda analýzy dokumentu byla využita ve 4. kapitole, při zpracování historie školy v Častrově.

Historickosrovnávací metoda

Metoda představuje zkoumání pedagogických jevů, které sleduje a srovnává ve vývoji. Vede k poznání jednotlivých vývojových etap. Umožňuje objasnit, jak se v minulosti utvářelo pojetí a obsah vzdělání, odhaluje změny během vývoje a poukazuje, jak vznikaly jednotlivé koncepce v konkrétních podmínkách historického procesu.³ Tato metoda byla použita ve 4. kapitole.

Progresivní metoda

Jedná se o metodu historického výzkumu, která sleduje události tak, jak po sobě následovaly od nejstarší doby po dobu novější. Využívá diachronní přístup. Při sledování proměn postupujeme souběžně s myšlenou časovou osou.⁴

Tato metoda byla využita v kapitole 2., která sleduje vývoj českého elementárního školství, v části 3. 2, pojednávající o vývoji školství na Pelhřimovsku a dále v části 4. 2, při zpracování historie školy v Častrově.

¹ Hroch, Miroslav. Úvod do studia dějepisu, s. 94

² Skalková, Jarmila. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu, s. 94 - 95

³ Skalková, Jarmila. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu, s. 131

⁴ Hroch, Miroslav. Úvod do studia dějepisu, s. 208

Metoda geografická

Metoda geografická se uplatňuje při zkoumání všech jevů, které se uskutečňují v geografickém prostředí a mají s tímto prostředím určitou souvislost.⁵ Geografická metoda byla použita při zpracování části 3. 1, která se zabývá regionem Pelhřimovsko a dále v části 4. 1, věnované obci Častrov.

Metoda analýzy a syntézy

Analýza a syntéza ve vědeckém poznávání označují rozkládání celku na části a proces opětného spojování v celek. Rozčlenění celku na části pomáhá odhalovat různé stránky a vlastnosti jevů a procesů, jejich stavbu, protikladné tendence aj.

Po určité analýze se opět snažíme dostat k původnímu celku. Dochází k syntéze, utváří se nová myšlenková ucelenost. Upevňují se v ní podstatné a typické znaky pro analyzovaný jev nebo proces.⁶ Tato metoda se uplatnila v části 4. 2, zabývající se historií školy v Častrově a v části 4. 3, pojednávající o vybraných tématech historie školy v Častrově.

⁵ Hroch, Miroslav. Úvod do studia dějepisu, s. 250

⁶ Hroch, Miroslav. Úvod do studia dějepisu, s. 118

2. Vývoj českého elementárního školství

2. 1 Od počátku povinné školní docházky až do roku 1918

V nejstarších dobách českých dějin bylo v Čechách málo škol. Výchova mládeže byla věcí církve, proto první školy byly při klášterech, kolegiálních⁷ a farních chrámech.

V průběhu 18. století náležely české země k rakouské monarchii. Reformy Marie Terezie (1740- 1780) a jejího syna Josefa II. (1780- 1790) byly vynuceny snahou o upevnění centralizované a absolutistické monarchie. Lidové školství mělo u nás v 18. století svůj vzor, ale i počátek v pruském školství, které bylo v této době vyspělejší. Po válečných neúspěších, které byly připisovány nedostatku lidového vzdělání, mělo právě školství sehrát v posílení habsburské monarchie významnou úlohu. Právě Marie Terezie pochopila nutnost zavedení povinné školní docházky pro všechny děti a potřebu reformy školství.⁸

Uspořádání rakouského elementárního školství bylo svěřeno zaháňskému opatu Johannu Ignazi von Felbigerovi,⁹ kterého Marie Terezie pozvala do Vídně, aby pomohl zlepšit školství v rakouské monarchii. Krátce po svém příchodu, podle podkladů poskytnutých dvorskou studijní komisí,¹⁰ dokončil a vydal 6. prosince 1774 zákon pod názvem *Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den sämtlichen Kaiserlichen Erbländern* (*Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích*).¹¹ V následujících letech byla vydána metodická příručka pro učitele, *Methodenbuch*, v německém jazyce, později v českém jazyce (v roce 1777, *Kniha metodní*, viz příloha č. 7).

⁷ Nový akademický slovník cizích slov, kolegiální (kolegiální kostel, s vlastním jménem kryjící hmotné zaopatření kanovníků konajících zde stálé bohoslužby nebo chórové modlitby) s. 417

⁸ Moravský zemský archiv Brno, Státní okresní archiv Pelhřimov, Vysvědčení jako součást dějin školství, inv. číslo 15037

⁹ Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství, J. I. Felbiger (6. 1. 1724 – 17. 5. 1788) vystudoval teologii a svou pedagogickou proslulost získal ve městě Zaháň. Čelný představitel rakouských a pruských školských reforem, zavedl písmenkovou a tabulkovou vyučovací metodu, s. 19

¹⁰ KASPER Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. Dějiny pedagogiky (Školská komise měla reformovat školské oblasti), s. 84

¹¹ Moravský zemský archiv Brno, Státní okresní archiv Pelhřimov, Vysvědčení jako součást dějin školství, inv. číslo 15037, s. 10

Tento zákon přinesl několik výrazných změn. V první řadě se školství stalo věcí státu. Dále školní řád zaváděl povinnost šestileté školní docházky (od 6 do 12 let), která však nebyla zpočátku dodržována. V rámci problematiky veřejného vyučování pro chlapce i dívky se Všeobecný školní řád věnoval otázkám zřízení a zařízení škol, správě škol, dozoru nad školami, povinnostem a právům, postavení a vzdělání učitele, problematice vyučovacích metod, zkoušek či školní kázní. Je zřejmé, že z vyjmenované problematiky, *Řád* tak řešil problematiku veřejného školství komplexně.

Na základě nového školního řádu vznikaly elementární školy trojího druhu: školy triviální, školy hlavní a školy normální. V jednotřídních nebo dvoutřídních *triviálních školách*, které sídlily u farních nebo i u filiálních kostelů se měly děti učit číst, psát, čtyřem základním úkonům početním s jednoduchou trojčlenkou, základům hospodaření a ve městech také znalostem potřebným pro průmysl. Náboženství bylo hlavním předmětem. Děvčata se měla ještě učit šít a plést. Školní povinnost nebyla určena přesně a její porušování nebylo sankcionováno hned od počátku.¹²

Na českých školách, zřizovaných zejména při korunních statcích, si děti samy vydělávaly svou práci na vydržování ústavu. Pletly, šily nebo tkaly, pěstovaly bource morušového, včely, ovoce a zeleninu. Což bylo podle názoru Marie Terezie a další významné osobnosti českého školství Ferdinanda Kindermanna součástí výchovy chudých k pracovitosti, píli, a mravnosti.¹³

Ve věku dvanácti let a po návštěvě šesti let školy mělo dítě obdržet osvědčení o svých znalostech. Pokud byly chabé, mělo se i nadále vzdělávat ve škole. Starší děti, až do věku dvaceti let, měly docházet do nedělních (opakovacích) škol na dvě hodiny každou neděli.¹⁴

V každém kraji předpokládal nový školní řád založení čtyřtřídní někde trojtřídní *hlavní školy*. Ve městech, kde bylo možné otevřít jenom tři nebo dvě třídy, zřizovaly se školy pod názvem městské.¹⁵ Na těchto školách se vyučovalo kromě předmětů běžných na triviálních školách také základům latiny, zeměpisu, přírodopisu, dějepisu, kreslení, geometrii a stejně jako na triviálních školách hospodářství a průmyslu. Hlavní školy

¹² ¹² Moravský zemský archiv Brno, Státní okresní archiv Pelhřimov, Vysvědčení jako součást dějin školství, inv. číslo 15037

¹³ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky, s. 151 - 152

¹⁴ ŠAFRÁNEK, Jan. Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů, s. 260

¹⁵ ŠAFRÁNEK, Jan. Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů, s. 139

také poskytovaly návod ke slohu a písemnostem a poučovaly o dobrém chování.¹⁶ Vyučovacím jazykem byl v první třídě mateřský jazyk, ve druhé částečně němčina, vyšší třídy byly jenom v německém jazyce. Školy připravovaly děti pro práci v zemědělství a řemeslech, eventuálně. i pro vojenskou službu.¹⁷

Třetím typem škol byly *školy normální*, zřizované v zemských městech (to znamená, že byla v každé zemi jedna). Vyučovalo se shodně, jako na hlavních školách v rozšířeném rozsahu.¹⁸

Jak je uvedeno: „*výchova mládeže obého pohlaví jest nejdůležitějším základem blaha národů.*“¹⁹ Vzdělávání dívek mělo být zajištěno samostatnými dívčími školami. Pokud tato možnost nebyla, chodily dívky do místní obecné školy společně s chlapci, ale seděly odděleně.²⁰ Strukturu elementárních škol zřízených po roce 1774 ukazuje tabulka č. 1. Zvýšený počet škol v regionu Pelhřimovsko ukazují mapy v příloze č. 14a. – 14b.

Tabulka č. 1- Elementární školy v Rakousku po roce 1774

Název školy	Město	Počet tříd	Obsah vzdělání
triviální	město, městys, obec	1- 2	čtení, psaní, počítání, základy hospodaření a průmyslu
farní, filiální	fara, filiální kostel		
hlavní	město, krajské město	4	jako v triviální, navíc základy reálií a latiny, slohu, kreslení, geometrie
městské		2- 3	
normální	zemské město	4	předměty jako ve škole hlavní, v širším rozsahu

Zdroj: Převzato a upraveno podle Váňová 1986, Šafránek 1913

Při školách normálních a některých hlavních měly být podle řádu zřizovány tzv. preparandy, přípravy pro budoucí učitele škol. Tříměsíční kurz při hlavní škole opravňoval k ustanovení za mladšího učitele neboli učitelského pomocníka na

¹⁶ Moravský zemský archiv Brno, Státní okresní archiv Pelhřimov (dále již SOkA Pelhřimov, Právní základ národního školství v Čechách, inv. č. 1379, s. 13

¹⁷ VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, s. 33

¹⁸ Tamtéž, s. 33

¹⁹ Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství, Všeobecný školní řád, 6. prosince 1774, s. 96

²⁰ ŠAFRÁNEK, Jan. Školy české: Obraz jejich vývoje a osudů, až do roku 1780 nechodily dívky na společné školní vyučování, když tomu rodiče nechtěli, po tomto roce se vyskytují ve městech zvláštní „klasse pro dívky“, s. 201

venkovské škole. Pro městské školy se žádal kurz šestiměsíční při normální škole. Studium končilo zkouškou.²¹

Koncem 18. století a počátkem 19. století se výrazně projevila reakce vůči josefínským reformám. V roce 1805 byl nejvyšším nařízením císaře Františka I. vydán nový zákoník obecného školství „*Politické zřízení německých obecných škol pro c.k. rakouské země kromě Uher, Lombardska, Benátska a Dalmácie*“ zvaného Schulkodex, z rukou opravné dvorské studijní komise.²² Dozor nad školami byl znovu svěřen duchovenstvu a rakouské elementární školství bylo na dlouhou dobu zaměřeno na plnění zásady: „*Rakousko nepotřebuje lidi učené, nýbrž dobré poddané.*“²³ Na venkovských školách se učitelé stávali opět řemeslníci případně vysloužilí vojáci.

V letech okolo roku 1848 v Evropě vrcholí buržoazně-demokratické a národně osvobodovací hnutí za společenský pokrok. V tomto období dochází i ke kritice školského systému v Rakousku. Výsledkem byly návrhy na základní reformu školství. V čele reformátorů českého školství stál Karel Slavoj Amerling.²⁴ Politická situace po roce 1848 nevytvořila podmínky pro realizaci pokrokových školských reforem z roku 1848. Elementární školství odpovídalo struktuře z roku 1774.

Za vlády Bachova absolutismu se školy dostaly znovu pod správu církve. Bylo to učiněno tzv. konkordátem (dohodou mezi rakouskou vládou a Vatikánem v roce 1855). Církevní úřady schvalovaly učebnice, rozhodovaly o obsazení učitelských míst a stanovovaly náboženské obřady jako součást výuky ve škole.²⁵

Nové podmínky pro rozvoj školství v Rakousku nastaly po zrušení absolutismu v roce 1860, zejména pak vydáním prosincové ústavy z roku 1867.

Vybudovaná školská síť nestačila dostatečně připravovat obyvatelstvo na požadavky, které sebou přinesly společenské a hospodářské změny v druhé polovině

²¹ SOkA Pelhřimov, Müller, Václav. Právní základ národního školství v Čechách, inv. č. 1379, s. 14

²² SOkA Pelhřimov, Müller, Václav. Právní základ národního školství v Čechách, inv. č. 1379, s. 156

²³ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky, s. 156 - 157

²⁴ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky, K. S. Amerling (1807 - 1884), pražský lékař, založil vzdělávací ústav Budeč, stál v čele učitelských porad- šíření vychovatelských vědomostí, s. 165

²⁵ VALIŠOVÁ, Alena. Pedagogika pro učitele, s. 73

19. století.²⁶ Vydáním říšského zákona v lednu 1868 byla stanovena základní pravidla postavení školy k církvi. Zrušením konkordátu přineslo zestátnění školství. Soubor nových školských zákonů uvádí: „§ 2 *Bez ujmy tohoto práva dohlédacího zůstaveno jest každé církvi nebo společnosti náboženské, aby opatrovala i řídila vyučování a cvičení v náboženství rozličných vyznavačů víry ve školách obecných a středních a aby k obojímu dohled měla. Na vyučování v jiných předmětech v těchto školách církev neb společnost náboženská, žádného působení nemá.*“ Déle se zmiňuje o dostupnosti škol pro všechny děti bez ohledu na náboženském vyznání a o zřizování církevních soukromých škol pro děti příslušného vyznání. Světskými orgány školské správy se staly zavedené místní, okresní a zemské školní rady.²⁷

Základní školský zákon (Hasnerův školský zákon), ze dne 14. května 1869 se vztahoval k elementárnímu školství. Školy rozdělil na obecnou a měšťanskou. Obecné školy vznikaly ze škol triviálních, měly osm ročníků. Z nižších nesamostatných dvouletých reálných škol nebo na místě zrušených čtyřletých hlavních škol, vznikly školy měšťanské se třemi ročníky. Svým obsahem navazovaly na 5. ročník obecných škol. Měšťanské školy mohly existovat samostatně nebo tvořily celek s obecnou školou.²⁸ Zákon dále stanovil povinnost osmileté školní docházky pro hochy a dívky (od 6- 14 let). Byly schváleny nové učební osnovy a dále je uvedeno: „*na každé škole obecné vyučováno buď alespoň těmito předměty: náboženství, jazyku, počtům, tomu, čeho nejvíce potřebí věděti z přírodovědy, zeměvědy a historie, zvláštní zřetel majíc k vlasti a k ústavě vlastenecké psaní, nauce o formách geometrických, zpěvu a tělocviku.*“²⁹ Tabulka č. 2 ukazuje systém elementárního školství podle Hasnerova zákona z roku 1869.

²⁶ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky, v zemědělství probíhal přechod z trojpolního hospodaření na střídavé, jsou rozšiřovány průmyslové rostliny, rozvíjí se potravinářský průmysl, zakládají se záložny, spořitelny, s. 172

²⁷ SOKA Pelhřimov, Soubor nových zákonů školských a vládních nařízení o věcech obecných škol, 1873, s. 13

²⁸ SOKA Pelhřimov, Soubor nových zákonů školských a vládních nařízení o věcech obecných škol, 1873, tyto školy se zakládaly jako chlapecké, dívčí nebo smíšené (kde byl nedostatek dětí do obou typů škol) s. 22

²⁹ SOKA Pelhřimov, Soubor nových zákonů školských a vládních nařízení o věcech obecných škol, 1873, s. 17

Tabulka č. 2- Systém elementárního školství podle Hasnerova zákona

Ročník	Obec	Město	Město	
8.	obecná škola	měšťanská škola	měšťanská škola	
7.				
6.		obecná škola		
5.				
4.				
3.				
2.				
1.				

Zdroj: Převzato a upraveno podle SOkA Pelhřimov, Soubor nových zákonů školských a vládních nařízení o věcech obecných škol, 1873, s. 16- 24

Po osmileté docházce ve škole obecné již nebyl možný přestup na žádnou střední školu. Jinou možnost měli žáci, kteří po absolvování pěti ročníků obecné školy přestoupili na střední školu nebo na měšťanskou školu.

Obecné školy se zakládaly tam: „*kde v jedné osadě neb několika osadách (sedlištích nebo samotách) v obvodu 8 km položených dle pětiletého průměru jest více než 40 dítek školou povinných, kterým jest navštěvovati školu přes 4 km vzdálenou.*“³⁰ Nová třída mohla být otevřena, pokud tři roky po sobě bylo ve třídě v průměru 80 žáků. Školy s osmi ročníky tak existovaly v podobě jednotřídní, dvoutřídní až osmitřídní. Nejčastěji se vyskytovaly v této době školy dvoutřídní (920 tříd) a školy osmitřídní se v souhrnu vůbec nevyskytují.³¹ Rozvržení ročníků do oddělení ukazuje tabulka č. 3.

³⁰ SOkA Pelhřimov, Müller, Právní základ národního školství, inv. č. 1379, s. 4

³¹ ŠAFRÁNEK, J. Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů, jednotřídních 428, trojtřídní 565, čtyřtřídní 277, s. 324

Tabulka 3 Rozvržení ročníků do oddělení

Druh školy	Třída	Oddělení	Školní rok
Jednotřídní (celodenní vyučování)	I.	1.	1.
		2.	2. - 4.
		3.	5. - 8.
Jednotřídní (polodenní vyučování)	I. nižší a vyšší	1.	1.
		2.	2. - 3.
		1.	4. - 5.
		2.	6. - 8.
Dvoutřídní	I.	1.	1.
		2.	2. - 3.
	II.	1.	4. - 5.
		2.	6. - 8.
Trojtřídní	I.	1.	1.
		2.	2.
	II.	1.	3.
		2.	4.
	III.	1.	5.
		2.	6. - 8.
Čtyřtřídní	I.	-	1.
		1.	2.
	II.	2.	3.
		1.	4.
	III.	2.	5.
		1.	6.
	IV.	2.	7. - 8.
		-	1.
Pětítřídní	II.	-	2.
	III.	-	3.
	IV.	1.	4.
		2.	5.
	V.	1.	6.

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Právní základ národního školství v Čechách, s. 45 – 46

Do vydání zákona z roku 1869 se učitelé triviálních a hlavních škol vzdělávali v preparandách zřízených reformou z roku 1774. Novým školským zákonem zanikly a byly nahrazeny učitelskými ústavami. Tyto ústavy (pedagogia) byly čtyřleté a po dokončeném vyučovacím kurzu je uvedeno, že „podniknou chovanci učitelství příslušnou zkoušku ve všech předmětech, jímž se na ústavě učitelském vyučuje, a když dosti učiniti tomu, čeho dle předpisu se vyhledává, obdrží vysvědčení dospělosti.“³² Toto vysvědčení dospělosti opravňovalo kandidáta o učitelství s titulem podučitel absolvovat dvouletou praxi. Po jejím uplynutí složil zkoušku učitelské způsobilosti, která mu umožňovala stát se učitelem na obecných školách. Zákon dále upravoval vyplácení učitelům pravidelného platu a přiznání práva na penzi. V platnost uvedl tz.

³² KASPER Tomáš, Kasperová, Dana. Dějiny pedagogiky, s. 104

učitelský celibát“, který zakazoval ženám po uzavření sňatku vykonávat učitelské povolání.³³

Hasnerův školský zákon představoval pokrok v oblasti lidového vzdělávání. Zároveň vyvolal odpor ze strany obcí, na které byla uvalena zákonem největší břemena stavby a udržování škol, duchovenstva, aristokracie a statkářů na venkově. Církev přišla o svůj vliv na školství, statkáři a továrníci pozbyly rázem laciné dětské pracovní síly. Pod silným tlakem podala Taafova vláda v roce 1882 novelu k říšskému školnímu zákonu vypracovanou ministrem vyučování baronem Conradem, která: „značí první rozhodný ústup na dráze svobodného vývoje rakouské školy obecné, první nepochybnou koncesí živlům zpátečnickým“. ³⁴ „Zlořád“ úlev omezoval ve skutečnosti návštěvu školy z osmi na šest let. Zredukoval osnovy pro venkovské školy, nebylo možné zvládnout všechno učivo v původním rozsahu. Bylo omezeno učivo v reáliích, tělocvik u děvčat byl prohlášen za nepovinný, správě školy byla uložena účast na náboženských cvičeních. Působnost Říšského školského zákona, včetně jeho dalších novel, setrval několik desetiletí.³⁵

2. 2 Situace ve školství v ČSR po roce 1918

Podobu školské soustavy v samostatném Československu nadále určovaly Hasnerovy zákony z roku 1869. Velmi často zaznívala kritika podoby i fungování školského systému, zejména poukazováním na to, že po vzniku samostatného demokratického státu nadále přetrvává školská soustava vzniklá za monarchie a tudíž nemůže naplňovat požadavky demokratické společnosti.

Vznikem Československé republiky bylo ukončeno poněmčování českých dětí v pohraničním území zákonem o menšinovém školství (Metelkův zákon), který vešel v platnost v dubnu 1919. Umožňoval zakládání českých škol v oblastech s převážně německým obyvatelstvem a každé národnosti v ČSR vzdělávání dětí v rodném jazyce. Výrazným přínosem bylo zrušení celibátu učitelek.³⁶ Významnějším zákonem, který se

³³ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky

³⁴ KÁDNER, Otakar. Vývoj a dnešní soustava školství, díl první

³⁵ Tamtéž, 1886 návrh barona Scharschmieda- zavedení němčiny do všech obecných škol více jak trojtřídních, měšťanských, středních, odborných, 1888 návrh knížete Liechsteina a Lienbachera o účasti církvi v dozoru nad školami, snížení docházky na šest let, vyškrtnutí reálií a tělocviků, 1889 podala samotná vláda novelu o rozšíření úlev na všechny děti měšťské a počet hodin náboženství měl být zvýšen, s. 125 – 132

³⁶ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky, s. 245

zapsal do prvorepublikového školství, byl tzv. Malý školský zákon (1922). Tímto zákonem byla opět potvrzena povinná osmiletá školní docházka a definitivně byly zrušeny jakékoliv možnosti úlev. Zákon také upravoval počet dětí ve třídě. Postupně mělo docházet k redukci až na 50 žáků ve škole s jednotřídním provozem, v ostatních měl počet klesnout na 60 dětí na třídu. Zavedl koedukaci³⁷ na všech typech škol. Mezi nově zavedené předměty patřila občanská nauka a výchova ručních prací pro hochy a nauku o domácím hospodářství pro dívky. Náboženství zůstalo v učebním plánu, ale rodiče mohli své dítě z něho odhlásit. Zákon uznal rovnost učitelů a učitelek. Ženy učitelky mohly vyučovat na chlapeckých a smíšených školách všem předmětům.³⁸

Debaty o novém školském zákonu vyústily ve 20. a 30. letech v soukromé aktivitu učitelů- pokusníků (E. Štorch, A. Kavka, F. Bakule). Zakládali soukromé ústavy, kde na základě vlastních představ měnili školu. Na ně navazovali další učitelé zakládající pokusné školy. Práce v těchto školách byla dána požadavkem „vyhledávat a zkoušet nové výchovné a vyučovací prostředky“, přeměnit školu „knižní“ ve školu činnou, pracovní. V oblasti didaktické měl pokus za úkol stanovit správnou míru učiva pro každý stupeň školního věku, zejména pro třídu elementární. Pokusné školy shromažďovaly a analyzovaly výsledky reformní činnosti, aby na jejich základě mohlo být odborně rozhodnuto o školské reformě.³⁹

Velký význam pro zvýšení úrovně vzdělání měl zákon o újezdních školách z roku 1935. Územní a finanční úpravy zavedené tímto zákonem byly vytvořeny podmínky pro to, aby měšťanské školy mohly navštěvovat všechny děti. Byly vytvářeny pro skupiny obcí v okruhu 5 km. Na obecných školách ve spádové oblasti měly být 6. - 8. ročníky zrušeny a přesunuty do újezdní měšťanky jako její tři ročníky. Politická situace způsobila, že realizace zákona byla omezena.⁴⁰

2. 3 Elementární školství v letech 1945 - 1989

Po skončení 2. světové války, v letech 1945 – 1948, došlo v Československu k částečné aktivizaci předválečných pokusných škol. Nastupující prosovětsky orientovaná pedagogika odsoudila reformní pedagogiku jako buržoazní přežitek. Pro

³⁷ Nový akademický slovník cizích slov, koedukace společná výchova, společné vyučování pro chlapce a dívky s. 413

³⁸ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky

³⁹ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky, s. 103

⁴⁰ MUSIL, František, SEDLÁČEK Josef. Naše málotřídní školy, s. 9

školní rok 1945/1946 byly vydány nové osnovy, byla zaváděna od 3. ročníku politická výchova (později přejmenovaná na občanskou výchovu) a od 4. ročníku vyučování ruskému jazyku.⁴¹ Škola obecná, za okupace zkrácená na 4 roky, byla znovu prodloužena na 5 let, škola měšťanská rozšířena o čtvrtý ročník. Tento ročník byl prozatím nepovinný a vznikl z jednoletého učebního kurzu (JUK), který byl od počátku 20. století k některým měšťanským školám připojován.⁴² Toto opatření bylo počátkem zásadních změn v systému školství, jež uvedl v platnost zákon o jednotné škole vyhlášený v dubnu 1948. Poprvé v historii československého školství se vytváří jednotná státní školská soustava, do které jsou začleněny všechny druhy škol (s výjimkou škol vysokých). Pro něž je stanoven společný výchovný cíl. Povinnost školní docházky se prodlužuje na devět let. Devět ročníků bylo rozděleno na pět ročníků 1. stupně (s označením národní škola, dříve obecná) a čtyři ročníky 2. stupně (střední škola, dříve nazvaná měšťanská škola).

Podstatnou změnu v souvislosti se zákonem přinesla organizace malotřídních škol. Původní osmiletou obecnou školu nahradila pětiletá škola národní. Vyslovený požadavek vytvářet oddělení pro každý ročník a vyučovat v těchto odděleních podle stejných osnov jako na plně organizovaných školách vedl u vynikajících učitelů: „ *ke zvýšení úrovně práce, na druhé straně však neúměrné zvýšení nároků na práci učitele a snížení doby, kdy učitel pracuje se žáky přímo* “. ⁴³ Těmto školám byla dána možnost organizační konsolidace v některých předmětech (v prvouce, kreslení, psaní, ručních pracích, tělesné a hudební výchově). Novým zákonem se také upravoval maximální počet žáků na třídu. Škola jednotřídní se změní na dvoutřídní, pokud se zvýší počet žáků nad 30, třetí třídu lze zřídit, jestliže ve třídě s 1. ročníkem je více než 30 žáků nebo jestliže ve 2. třídě vzroste počet žáků nad 40. ⁴⁴ Školy mohly být zřizovány v obvodech, kde bylo nejméně 20 dětí školou povinných ve tříletém průměru a neměly možnost chodit do jiné školy (velká vzdálenost, neschůdnost cest, nedostatečné dopravní poměry). Do nového systému jsou začleněny také mateřské školy, počátek školního

⁴¹ VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, do roku 1946/47 kreslení, psaní a chlapecké ruční práce tvořily 3 složky nově vytvořeného učebního předmětu výtvarná výchova, s. 130 – 131

⁴² VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, s. 129

⁴³ VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, s. 134

⁴⁴ MUSIL, František, SEDLÁČEK Josef. Naše malotřídní školy, s. 27

roku je stanoven na 1. září a končí 31. června, školská správa zřizuje při školách sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ) a vedoucí pozice na škole se nově nazývá ředitel.

Naléhavá potřeba zvýšeného počtu pracovních sil a péče o dělnický dorost přineslo zkrácení povinné školní docházky na osm let (osmiletá střední škola- OSŠ) v novém školském zákonu vyhlášeném v dubnu 1953. Tímto zákonem se dovršilo budování jednotného školství u nás. Venkovská škola: „škola národní (tento název měl i nadále 1- 5. ročník tam, kde nebyly podmínky pro vytvoření plně organizované střední školy) se stala součástí střední školy s jednotným učebním plánem.“⁴⁵ Dochází k redukci učiva. Některé předměty byly zrušeny (náboženství), jiné byly zrušeny (prvouka, vlastivěda, psaní), ale jejich obsah byl vřazen do osnov mateřského jazyka. Od 5. ročníku se zaváděly předměty, obvyklé na 2. stupni (dějepis, zeměpis, přírodopis).⁴⁶

Neuspokojivým stavem československého školství se zabýval sjezd KSČ v roce 1958. Došel k návrhu a stanovil požadavek prodloužit základní vzdělávání, zaměřit se na polytechnickou výchovu mládeže a na osvojování základů vědy. Spojením výchovy a vyučování s výrobní praxí mělo být uskutečněno s ohledem na věk žáků rozdělením na dva cykly. První cyklus měla tvořit povinná všeobecně vzdělávací pracovní a polytechnická škola pro mládež do 15 let (základní devítiletá škola).⁴⁷ Školský zákon schválený dne 15. prosince 1960 prodlužoval školní docházku na 9 let (realizoval se v základní devítileté škole- ZDŠ). V novém pojetí měly školy kromě vzdělávací funkce posílit zejména funkci výchovnou. Již dříve zrušené předměty byly opět zařazeny- od 3. ročníku vlastivěda, ve 4. a 5. ročníku psaní, od 1. ročníku pracovní vyučování. Nároky na práci učitele vzrostly na malotřídních školách, kde byla dána možnost zjednodušení organizace tím, že 5. ročník mohl být převeden na nejbližší plně organizovanou školu.⁴⁸

Dalším důležitým posunem ve vývoji základního školství byl rok 1973. ÚV KSČ na svém zasedání si stanovil nové úkoly obnovy socialistického charakteru školství a propracoval strukturu komunistické výchovy mládeže. Byl vypracován

⁴⁵ VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, s. 137

⁴⁶ VALIŠOVÁ, Alena. Pedagogika pro učitele, s. 85

⁴⁷ VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, druhý cyklus pak představovala odborná učiliště a učňovské školy, střední školy pro pracující, střední všeobecné vzdělávací škola a školy odborné, s. 141

⁴⁸ VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, s. 142

souhrnný dokument nazvaný Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy. Je to vytvořený dlouhodobý program rozvoje výchovy a vzdělání v naší republice. K zásadním změnám začalo docházet od roku 1976. Povinné školní vzdělávání se rozšiřuje na 10 let, ale na osmileté základní škole a v 1. a 2. ročníku středních škol.⁴⁹Tím bylo zajištěno nižší středoškolské vzdělání 100% obyvatel, což mělo hlavně politický podtext. Oba stupně základní školy byly čtyřleté. Zvýšenou náročnost na výuku byl kladen na 1. stupni, kde děti musely obsáhnout značné množství učiva. Postupně byly do škol zaváděny nové učební plány, osnovy učebnice a další metodické materiály. Tato koncepce byla pro děti náročná a nerespektovala vývojové zvláštnosti tohoto věku. Doba se vyznačuje úbytkem obyvatel ze zemědělského venkova (úbytek dětí na malotřídních školách), centralizací a slučováním obcí. Zlepšuje se postupně dostupnost do vzdálenějších míst. Tato situace vede k systematickému rušení malotřídních škol. Tento vývoj můžeme sledovat v mapách v příloze 14d. Síť škol před rokem 1948 a 14e. Síť škol v roce 2013

2. 4 Transformace elementárního školství

Po roce 1989 došlo v českém školství k řadě reforem v oblasti řízení, financování, vzdělávací nabídky, ale i subjektů poskytující tyto návrhy. Byl uvolněn centralizovaný systém ve prospěch krajů, obcí a jednotlivých škol (centrální model řízení zůstal zachován). Novelu školského zákona na počátku 90. let zrušily jednotnou ideovou orientaci školy, přinesly také uvolnění v oblasti učebních osnov a plánů. Podstatná změna se týkala délky povinné školní docházky, která byla zkrácena z deseti na devět let, přičemž devátý rok bylo možno plnit na střední škole až do roku 1995, kdy vešla v platnost další novela školského zákona. Znovu zavedla ve školním roce 1996/1997 pětiletý model primární školy, což odpovídalo zahraničním trendům (v západoevropských zemích je primární stupeň vzdělávání nejčastěji pětiletý nebo šestiletý).⁵⁰ Přesunutí 5. ročníku na 1. stupeň prospělo malotřídním školám, kde se počet žáků zvýšil.

Novou organizaci škol v podobě programů přinesl zákon z roku 2004, který nabyl účinnost 1. ledna 2005. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zpracovalo

⁴⁹ ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky, s. 293

⁵⁰ SPILKOVÁ, Vladimíra. Proměny primárního vzdělávání v ČR, s. 95

Národní program vzdělání (tzv. Bílá kniha), kde vymezilo hlavní vzdělávací oblasti, obsahy a prostředky. Na tento dokument navazovaly rámcově vzdělávací programy, vymezující povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání. Tyto programy byly závazné pro tvorbu školního vzdělávacího programu, který si vypracovávala každá škola a podle kterého i začala vyučovat.⁵¹ Smyslem těchto programů bylo vytvořit školskou kulturu těsně spjatou s životem místního společenství, vycházející z místních podmínek a realizující představy a cíle konkrétní školy.

⁵¹ VALIŠOVÁ, Alena. Pedagogika pro učitele, s. 89

3. Region Pelhřimovsko

3.1 Geografická a ekonomická charakteristika vymezené oblasti

Hranice regionu Pelhřimovsko

Pelhřimovsko nazývané „*brána Vysočiny*“ nebo také „*krajem mezi třemi vrchy*“ se nachází ve středu republiky v západní části Českomoravské vrchoviny.

Název Pelhřimovsko se v současné době užívá ve dvojitým významu. Označuje se jím vlastní město Pelhřimov a jeho bezprostřední okolí, současně však představuje stručné pojmenování pro území pelhřimovského okresu jako územně správní jednotky, jejíž hranice byly vytýčeny až správní reformou v roce 1960.

Do roku 1850 byla tato oblast rozdělena mezi jednotlivá panství. V rámci vyšších správních celků patřila však většina tohoto území do Bechyňského kraje, od roku 1751 do roku 1849 do kraje Tábořského, do roku 1855 součástí kraje Česko-budějovického a opětovně do kraje Tábořského. V roce 1850 byly zřízeny soudní a politické okresy. Jejimi centry se stala města Pelhřimov, Kamenice na Lipou (k ní náležela obec Častrov), Humpolec, Počátky a Pacov.

Počátkem roku 2003, zrušením okresních úřadů, bylo zavedeno územní členění na správní obvody, obce s rozšířenou působností. Pravomoc okresních úřadů převzaly částečně kraje, částečně nově vzniklé obce s rozšířenou působností (Pacov, Humpolec a Pelhřimov). Tím došlo k vymezení regionů spadající pod tyto obce.⁵²

Region Pelhřimovsko, správní obvod obce s rozšířenou působností (správní obvod ORP), se rozkládá v západní části Kraje Vysočina, v okrese Pelhřimov. V rámci tohoto okresu sousedí severovýchodně se správním obvodem ORP Humpolec a západně se správním obvodem ORP Pacov. Na severovýchodě hraničí s okresem Havlíčkův Brod (Kraj Vysočina), na severozápadě s okresem Benešov (Středočeský kraj), na západě s okresem Tábor (Jihočeský kraj), na jihu s okresem Jindřichův Hradec (Jihočeský kraj) a na východě s okresem Jihlava (Kraj Vysočina). Rozloha Pelhřimovského regionu je 1 290 km².⁵³

⁵² Kraj Vysočina, tematický atlas, s. 6

⁵³ Kraj Vysočina, tematický atlas, s. 5

Pelhřimovsko v geografickém kontextu České republiky

Okres Pelhřimov vyplňuje převážně Křemešnická vrchovina, která je západní částí Českomoravské vrchoviny a Křižanovská vrchovina. Křemešnická vrchovina je tvořena čtyřmi podcelky: vrchovinou Pacovskou, Humpoleckou, Želivskou a pahorkatinou Jindřichohradeckou. Pacovská vrchovina se rozkládá na západě a na jihozápadě okresu. Nalézají se zde dva ze tří nejvyšších vrcholů okresu- vrch Stražiště (744 m n. m., severně od Pacova) a vrch Svidník (740 m n. m., severně od Černovic). Humpoleckou vrchovinu najdeme ve východní a severovýchodní části okresu. Je to nejvyšší podcelek na území okresu. Zde se také nachází nejvyšší bod této vrchoviny, Křemešník (765 m n. m.). Mezi vrchoviny Pacovskou a Humpoleckou se vклиňuje od severu vrchovina Želivská. U Ježova, kde Želivka opouští území okresu, leží nejnižší místo okresu (360 m n. m.).⁵⁴ Nejmenší část okresu tvoří Jindřichohradecká pahorkatina. Samostatnou geomorfologickou jednotkou, jediný podcelek Křižanovské vrchoviny je vrchovina Brtnická. Tvoří malou část povrchu kolem řeky Jihlavy jižně od Horní Cerekve.⁵⁵

Obce v regionu

Region Pelhřimovsko tvoří 120 obcí, z toho 9 měst, 3 městyse a 108 vsí. Pod správu těchto obcí regionu spadají mnohé další vesnice, které tvoří jejich části. Mnohé z nich byly v minulosti samostatnými, mnohokrát významnými obcemi. Centrem oblasti a zároveň největší obcí regionu je město Pelhřimov, které má přes 16 000 obyvatel. Hranici 2 000 obyvatel přesahuje 6 měst. Lidnatost měst ukazuje tabulka č. 4. K nejmenším městům patří Červená Řečice a mezi nejmenší městyse patří Božejov.

Mezi obcemi bez statutu města nebo městyse přesahující hranici 500 obyvatel náleží Vyskytná (700 obyvatel), Rynárec (592 obyvatel), Košetice (715 obyvatel), Hořepník (625 obyvatel) a Častrov (575 obyvatel). Naopak nejmenší počet obyvatel vykazují obce Vysoká Lhota (18 obyvatel), Chýstovice (28 obyvatel), Jankov (32 obyvatel), Bělá (51 obyvatel).⁵⁶

Celkový počet obyvatel v pelhřimovském okrese ukazuje tabulka č. 9 (přes 72 000 obyvatel). Podíl měst na tomto počtu obyvatel výrazně převyšuje podíl, který

⁵⁴ JIRKŮ, M., Okres Pelhřimov

⁵⁵ BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí

⁵⁶ http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/abecedni_seznam_obci, 26. 12. 2013

náleží ostatním městysům a obcím. Většina obyvatel regionu žije ve městech. Významný podíl má centrum regionu a to je město Pelhřimov.

Tabulka 4 Lidnatost měst a městysů, stav k 1. 1. 2012

Město	Počet obyvatel	Počet částí obce
Černovice	1 782	9
Červená Řečice	936	5
Horní Cerekev	1 885	5
Humpolec	10 920	12
Kamenice nad Lipou	3 920	8
Pacov	4 933	6
Pelhřimov	16 318	27
Počátky	2 613	6
Žirovnice	2 977	6
městys		
Božejov	647	2
Nová Cerekev	1 118	7
Nový Rychnov	1 027	7

Zdroj: ČSÚ, Krajská správa ČSÚ v Jihlavě⁵⁷

Tabulka 9 Celkový počet obyvatel regionu Pelhřimovsko, stav k 1. 1. 2012

	Počet	Počet obyvatel	v procentech (zaokrouhleno)
města	9	46 111	63,90%
městysy	3	2 792	3,80%
obce	108	23 508	32,40%
celkem	120	72 411	100,00%

Zdroj: ČSÚ, Krajská správa ČSÚ v Jihlavě⁵⁸

Osídlování regionu

Pelhřimovsko bylo osídleno poměrně pozdě. Leží nedaleko zemské hranice a celá oblast byla zarostlá pohraničním hvozdem. Místy dosahoval šířky až 50 km. Byl přirozenou ochranou země a panovníci neměli přílišný zájem o jeho narušení.

⁵⁷ http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/abecedni_seznam_obci, 26. 12. 2013)

⁵⁸ http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=RSO5022PU_OK&vo=null (26. 12. 2013)

Kolonizace této oblasti spadá do 12. - 14. století.⁵⁹ Osídlování kopírovalo místní terén, postupovalo kolem vodních toků, po vrstevnicích od nejnižších poloh k oblastem s vyšší nadmořskou výškou.

Původní počet vytvořených vsí nebyl stabilní. Vsi postupně zanikaly z různých důvodů. Jednou z etap zániku obcí bylo období, kdy byla ukončena těžba stříbra. Další etapou byla doba husitská (15. století), která výrazně ovlivnila tuto oblast nejen válkami a pustošením oblasti, ale i epidemiemi nakažlivých chorob a hladomory. Také třicetiletá válka (1618- 1648) zasáhla do rozvoje území a snížení počtu obyvatel. Některé vsi zůstaly zcela pusté. Za celé období od 14. století do roku 1648 zaniklo na území pelhřimovského okresu až 141 sídel.⁶⁰

Růst obyvatel v 16. století a opět v 18. století vedl k obnovování zaniklých a opuštěných sídel. Některé vsi vznikaly na přelomu 18. a 19. století kolem vrchnostenských hutí, skláren (Gabrielka, Antonka, Johanka).

Pokud bychom měli vyjádřit směr vývoje lidského osídlení v uplynulé době na Pelhřimovsku, pak pro první období rok 1001- 1700 převažuje složka venkovského obyvatelstva. V dalším období, od roku 1700 do roku 1950 se poměr venkovského a městského obyvatelstva postupně vyrovnává. Rozvojem průmyslu a dopravy, ale i kulturního a hospodářského vzrůstu této oblasti, stoupá i počet obyvatel. V období po roce 1950 dosahuje dominantního postavení obyvatelstvo městské.⁶¹

Hospodářství v regionu

Pelhřimovský region patřil k méně osídleným oblastem, které byly osídleny později. Vznik podnikání na Pelhřimovsku je spojen především s řemeslnou výrobou. Významnými činiteli pro vznik řemeslné výroby byly kromě hustoty osídlení také velká vzdálenost od velkých měst a od obchodních cest, ale také přírodní podmínky a dostupné suroviny. Proto se nejvíce uplatnili řemeslníci zpracovávající len, vlnu, kůži, hlínu nebo minerály. Nejvýznamnější z těchto řemesel bylo soukenictví, které pracovalo i pro export.⁶² Současně se soukenictvím se rozvíjela i další průmyslová odvětví mezi ně patřilo hrnčířství, perleťářství, pivovarnictví a sklářství.

⁵⁹ JIRKŮ, M., Okres Pelhřimov

⁶⁰ BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, s. 47

⁶¹ BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, s. 49

⁶² BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, počátky soukenické tradice v Humpolci se datují rokem 1462, kdy bratři Leskovcové vydali privilegium pro dva cechy, s. 70

Ve druhé polovině 19. století se začala rozvíjet tovární výroba. V Žirovnici vznikla knoflíkárna, v Pelhřimově odborný závod puškařský, výroba kartáčů, knoflíků, pleteného zboží a zemědělských strojů. V roce 1871 byla založena v Pelhřimově škrobárna, která jako první začala používat elektřinu. V Pacově vznikaly továrny na výrobu koženého zboží a nábytku, závody strojírenské a zámečnické. Na Humpolecku pokračovala soukenická tradice v malých textilních závodech. Na různých místech okresu byly postupně zakládány drobné podniky, zaměřené na zpracování zemědělských produktů (škrobárny, lihovary, tírný lnu).

Zemědělství na Pelhřimovsku patřilo k nejdůležitějším zdrojům obživy obyvatelstva. Přesun počtu zaměstnaných pracovních sil ve prospěch průmyslu a terciálního sektoru probíhal v minulosti pomalu. Ve druhé polovině 19. století se zemědělské výrobě věnovaly v některých částech okresu až tři čtvrtiny obyvatelstva.⁶³ V roce 1930 byla v tomto odvětví zaměstnána polovina všech obyvatel.⁶⁴ V 50. letech 20. století došlo v našem regionu k masivnímu zakládání zemědělských družstev.

V posledních letech zaznamenáváme snižování výměry obhospodařované zemědělské půdy v souvislosti s úbytkem půdního fondu zejména ve prospěch výstavby bytů, komunikací a průmyslových center. Primární sektor zastupuje tradiční zemědělství na Pelhřimovsku. V první řadě je to rostlinná výroba (pěstování brambor, obilnin) a v menší míře živočišná výroba (chov dobytka). Značné pokrytí vykazuje terciální sektor- vzdělávání, zdravotnictví, doprava a komunikace, finanční, právní a pojišťovací služby.

Kulturní život regionu

Touha lidí se sdružovat je odvěká. Kulturní život tak, jak ho známe dnes, se začínal formovat v polovině 19. století. Některé soubory se udržely až do dnešní doby. Mezi nejstarší divadelní soubory s bohatou tradicí patří divadelní soubory v Pelhřimově (Rieger), v Pacově, v Humpolci (Jindřicha Honzla), v Počátkách (J. K. Tyla). Na další tradice navazují pěvecké sbory z Pacova (Slavík), v Pelhřimově (Záboj), v Humpolci (Čecha a Lech).

⁶³ BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, (odhady počtu obyvatel na Pelhřimovsku: 12. stol. 6 450 lidí, 14. stol. 19 350 lidí, 15. stol. 14 600 lidí, 17. stol. 20 000- 24 000 lidí, 18. stol. 76 500 lidí, počátek 19. stol. 85 000 lidí, v roce 1869-99 401 lidí) s. 50

⁶⁴ BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, s. 75

Počátky sportovního dění jsou spojeny s cvičením Sokola (1865). Tenis se hraje od roku 1906, kolem roku 1913 začali pelhřimovští studenti hrát fotbal a ve 30. letech minulého století hokej. Velkou a do současnosti přesahující kapitolou spolkového života je Klub českých turistů (v Pelhřimově od roku 1920). Od samého počátku své činnosti se členové snažili o dobré značení turistických cest, opravy hradů a hradních zřícenin (Orlík).

Dále vznikaly i spolky sadařské, lesnické a okrášlovací, hasičské, ženský spolek (Libuše), Rotary club.⁶⁵ Trvalé hmotné dědictví po sobě zanechal Spolek pro zakládání sadů a krášení města (v Pelhřimově 1880). V pelhřimovských Městských sadech vybudoval lesopark. Po skončení německé okupace a osvobození Československa některé spolky svou činnost již neobnovily, jiné nabývají na významu (Červený kříž, sbory dobrovolných hasičů, sportovní organizace).

Nejen města, ale i malé obce podporují společenský život svých občanů pořádáním kulturních, vzdělávacích i sportovních akcí nejen pro děti, ale i pro dospělé.

Převážně ve městech najdeme kina, divadla, galerie nebo výstavní síně, muzea, knihovny, školy. Menší obce poskytují sportoviště, některé vlastní knihovny, a pokud vlastní kulturní zařízení nabízejí svá vlastní divadelní představení, nebo koncertní vystoupení.

Školství v regionu představuje 28 základních škol, z nich je 7 malotřídních. Vývojem školství na Pelhřimovsku se budeme blíže zabývat v následující kapitole.

3. 2 Vývoj elementárního vzdělávání na Pelhřimovsku

Zmínky o školách našeho okresu pocházejí ze 14. století. Historik Josef Dobiáš poznamenává, že je v rukopisech vatikánského archivu z roku 1346 poznamenáno o Konrádovi, vychovateli školních dítek města Pelhřimova.⁶⁶ Další zmínka o pelhřimovské škole pochází z Městské knihy pelhřimovské založené kolem roku 1417. Vypravuje o tom: „*Roku 1439 daroval zdejší správce pelhřimovské školy Jan, řečený Lougin, kostelu matky Boží Panny Marie svou bibli vlastní rukou napsanou celou a úplnou na papíře o dvou svazcích, která neměla ani prodána, ani odkázána býti,*

⁶⁵ RBALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, Rotary club ve svých řadách sdružoval významné pelhřimovské osobnosti ze sféry průmyslu, obchodu a veřejného života. Cílem byla vzájemná pomoc a podpora rozvoje rodiny, obce a celého lidstva, s. 112

⁶⁶ BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, s. 98

leč s vůlí pánův konšelův a purkmistra rychtáře na místě vsí obce města Pelhřimova. “ A dále čteme: „ O školu postaral se měšťan Mikuláš Neječný, roku 1475 zakoupil dům krajní po pravé ruce jdoucí ke kostelu ke škole žákům k učení.“⁶⁷ Jaké tehdy pelhřimovské školy byly, nelze s jistotou říci, pro nedostatek zpráv z tohoto období.

Koncem 14. století existovala i škola v Humpolci a v Pacově. V 15. století je doložena škola v Počátkách. Výuka mládeže probíhala rovněž v želivském klášteře, základy gramotnosti mohly tedy děti získávat i u venkovských farářů. Na konci 16. století jsou doloženy zprávy i o školách v menších městech v Červené Řečici, Horní Cerekvi a v Novém Rychnově.⁶⁸

Vybudováním pevné sítě vesnických škol souviselo s prosazením protireformace v 17. století. Katolická církev si byla vědoma významu školního vzdělání pro budování kompaktního názorového světa širokých vrstev obyvatelstva a prosazovala rozšiřování počtu škol v návaznosti na budování na farní organizace. Kde byla zřízena fara, měla působit i škola. V té době jsou informace o existenci školy ve Chvojnově (1677), Božejově (1678), Senožatech (1707), Nové Cerekvi (1714), ve Vyskytné (1722), Častrově (1761), Košetících (1762), a Obratani (1765).⁶⁹

Za vlády Marie Terezie, po vydání Všeobecného školního řádu v roce 1774, vznikla na Pelhřimovsku řada dalších vesnických škol (triviálních), které již nebyly vázány na sídla farnosti. Školy jsou doloženy v Zachotíně (1778), v Budíkově (1790), v Čejově (1787), v Jiřicích (1766), v Kalištích u Humpolce (1787) další vývoj škol viz příloha č. 14. Monopol katolické církve na vzdělávání mládeže byl na venkově narušen vydáním tolerančního patentu císaře Josefa II. v roce 1781. Tím bylo umožněno také vznik škol nekatolických konfesijních- evangelických- Strměchy (1782), Humpolec (1783), Moraveč (1784).⁷⁰

Základní myšlenkou tereziánského školního řádu bylo zavedení povinné školní docházky. Skutečnost však byla i po několik let po zavedení neuspokojivá. V letech 1789/1790 bylo na Pelhřimovsku 2 211 školou povinných dětí. Školu ale v letním

⁶⁷ KRIŠTŮFEK, Eduard. Vývoj národního školství školního okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik. Vlastivědný sborník českého jihovýchodu, 8, 1929. s. 4.

⁶⁸ SOkA Pelhřimov, Martínek, Zdeněk. Triviální školy v okolí Pelhřimova na konci 18. století. Vlastivědný sborník Pelhřimovska. 1991, č. 2., inv. č. 8737/A, s. 3 - 13

⁶⁹ Tamtéž, s. 3 – 13

BALÍK, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, s. 98

⁷⁰ Tamtéž, s. 4

běhu⁷¹ navštěvovalo pouze 796 žáků (t. j. 36 %), v zimním 1 253 žáků (t. j. 57 %).⁷² Ve srovnání s ostatními oblastmi patřilo Pelhřimovsko k územím s velmi nízkou školní docházkou. Příčiny, proč byla docházka malá, byly různé. Na prvním místě jsou to důvody sociální. V dochovaném soupisu nedbalých žáků bylo častou nepřítomností ve škole uváděno práce na polích, hlídání sourozenců, nemoc matky (příloha č. 10, Soupis žáků, kteří nedbale do školy chodili). V zimě naopak působil druhý důvod nízké školní docházky a tím byla relativně stále řídká školní síť. Jiným důvodem byl i rozdílný pohled na vzdělávání chlapců a dívek či nezájem a nedbalost rodičů o vzdělání svých dětí.

Ve druhé polovině 19. a počátkem 20. století byla ve zdejší regionu dotvořena poměrně hustá síť „základních“ škol. Po roce 1850 vznikly nové školy v Bohdalíně (1851), v Buřenicích (1876), v Dubovicích (1855), v Mezné (1878), v Ústrašíně a v Útěchovicích (1852), v Olešné (1909), v Zajíčkově (1912).

K dalšímu rozvoji školství došlo vznikem samostatné Československé republiky. V období dvacátých a třicátých let 20. století existovalo na Pelhřimovsku 123 škol obecných a 18 škol měšťanských. Ke konci padesátých a v průběhu šedesátých let 20. století začal počet základních škol klesat, což souviselo především s hospodářskou situací. Dochází k úbytku obyvatel ze zemědělského venkova, k centralizaci a slučování obcí, ale také se postupně zlepšuje dostupnost do vzdálenějších míst. V 70. letech 20. století dochází nejen na Pelhřimovsku k dalšímu úbytku málotřídních škol. Tento pokles ovlivnilo nové pojetí výuky na 1. stupni zavedené školským zákonem z roku 1978 (základní škola se začala zavádět do praxe v roce 1976).⁷³ V dalších letech zanikaly málotřídní školy pozvolna, z důvodu nízkého počtu žáků. Současný stav základních a malotřídních škol na Pelhřimovsku zachycuje příloha č. 17 (Výkonové výkazy za školní rok 2013/2014). Z celkového počtu 28 škol je 7 malotřídních.

⁷¹ Školní rok byl členěn na letní a zimní běh, letní od dubna do září, zimní od října do března

⁷² SOkA Pelhřimov, Martínek, Zdeněk. Triviální školy v okolí Pelhřimova na konci 18. století. Vlastivědný sborník Pelhřimovska. 1991, č. 2., inv. č. 8737/A, s. 3- 13

⁷³ VALÍŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana, et al. Pedagogika pro učitele, s. 86- 87

4. Malotřídní škola v Častrově

4.1 Charakteristika obce Častrov

Slova pana učitele Františka Míky nejlépe charakterizují oblast, ve které se obec Častrov postupně vytvářela a vyvíjela. „*Asi do 12. století bylo českomoravské pohraničí pusté, porostlé pomezím pralesem. Tehdy i na území našich vesnic rostly divoce husté listnaté stromy buk, dub, bříza, lípa, při potocích a v močálech olše a vrby. Po kopcích keře lískové, jalovcové, šípkové a bezové. V pralese bylo mnoho zvěře, nevyjímaje medvědy, vlky a lišky. Divocí vepři se živili žaludy a bukvicemi. Hejna ptactva prozpěvovala v korunách stromů, roje včel lepily plástve medu do dutin stromů*“.⁷⁴

Obec Častrov se rozkládá na Českomoravské vrchovině, v západní části Jihlavských vrchů, v nadmořské výšce 604 m. Dnešní katastr obce se rozprostírá na jižním svahu horkého hřbetu, který tvoří rozvodí mezi povodími Nežárky a Želivky. Celý katastr je protkán potůčky, vytvářející říčku Žirovničku. Krajina kolem Častrova je poměrně hustě zalesněna převážně smrkovými porosty. V minulosti patřily k nejvíce zastoupeným stromům jedle a buky. Největších nadmořských výšek v okolí dosahují Pelecký kopec 719 m, Kopanina 708 m, Troják 704 m, Bukový kopec 702 m, Návdavek 701 m.

Krajina kolem obce má drsnější podnebí. Kolem, pramenů potůčků, se nacházejí menší rašeliniště, kde rostou především olše. V dřívějších dobách byly v údolích s potůčky četné rybníky, ty se postupně však od třicetileté války rušily, neboť s rostoucím počtem obyvatelstva vzrůstala i potřeba úrodných pozemků. Několik rybníků se uchovalo i na současném katastru, z nichž největšími jsou Hladov u Ctiboře (7 ha) a Dvouhrázník v Častrově (3,7 ha).

Od roku 1964 jsou k Častrovu připojeny obce Ctiboř, Jakubín, Metánov a Pelec.⁷⁵ Počet obyvatel celé obce je 536. Katastr zaujímá 3 580ha.⁷⁶

Abychom mohli upřesnit vznik obce, musíme se rozhlédnout po širším kraji. Jistým časovým východiskem je rok 1144, kdy pražský biskup Otto získal od knížete

⁷⁴ Obecní úřad Častrov, Kronika Metánova, zapsal metánovský učitel František Míka (1948-1952)

⁷⁵ HOUŠKA, Miroslav, RUKAVIČKA, Jan. Častrov historie a současnost

⁷⁶ Kraj Vysočina, města a obce kraje Vysočina

Vladislava II. velký úsek pohraničního pralesa, na němž vznikl statek kláštera želivského a biskupské Řečicko, později Pelhřimovsko. Toto území sahalo na jihu až k rozvodí, které tvoří severní hranici dnešního Častrovska. Rozvodí je tu vyznačeno vrcholy Kopanina (708 m), Bukový kopec (702 m), Troják (704 m), Sběhovka (698 m). Na západní straně přechází sledované území na úval kolem pramenů jednoho u přítoků Kameničky, v jehož středu je vesnice Pelec. Tam je také nejvyšší bod celé oblasti, Pelecký kopec (719 m). Dál se hranice snižuje na Metánovský kopec (Hájek- 698 m) a lomí se k východu pod Jedlí (653 m) a otáčí se k severu k už zmíněné Kopanině.⁷⁷

Na opačné straně získává území český velmož Vítek z Prčic a uvádí do kraje německé kolonisty z Rakous a české osadníky z vnitrozemí. Jeho syn Jindřich osidloval krajinu až k Žirovnici. Mezi biskupským Pelhřimovem a Jindřichovým Hradcem zůstává pruh pralesa, o jehož zúrodnění nejméně víme. Kolonizoval tu rod pánů z Benešova a z Bechyně. Osidlování začínalo na Černovicku, postupovalo přes Kamenici k Horní Cerekvi a Počátkům. Můžeme se domnívat, že v této době vznikla i obec Častrov.

Významnou úlohu při datování kolonizace hraje rozbor jmen jednotlivých sídlišť. Kolem roku 1180 skončil na Pelhřimovsku způsob pojmenování osad pomnožnými jmény s koncovkou *ice*. V okolí Častrova se tento způsob tvoření nevyskytuje. Naopak je tu zastoupen novější způsob tvoření jmen, ze jmen osob koncovkou *ov*, *-in* nebo měkčením koncové souhlásky. Od osobního jména Častrý bylo utvořeno jméno Častrova.⁷⁸

Nejstarší písemná zpráva o Častrově není přesně datována, ale pochází z doby kolem roku 1300. Nejvyšší maršálek království českého Tobiáš z Bechyně (zemřel v roce 1307), pán Kamenice, zapsal Matějovi z Chebu a jeho dědicům svou ves Častrov v dluhu 200 hřiven stříbra za sukno.

Častrov náležel většinou k panství kamenickému. Přesto cesty k nabytí majetku byly různé a tak docházelo ke změnám. Například 12. ledna 1489 byl Častrov prodán Mikuláši Holakovskému z Proseče. V roce 1534 vlastní Častrov jakýsi zeman Douha z Častrova. Pod vládou Zikmunda Matěje Vencelíka z Vrchovišť se Častrov dočkal krutých událostí třicetileté války. Vencelík byl jedním z účastníků stavovské vzpoury

⁷⁷ VESELÝ, Stanislav. Častrovsko včera a dnes, s. 3

⁷⁸ Muzeum Vysočiny Pelhřimov, PROFOUS Antonín, Místní jména v Čechách, 1. díl, s. 302

a po bitvě na Bílé hoře roku 1620 byl jeho celý majetek zkonfiskován a prodán španělskému podplukovníku Jindřichu Paradiesovi z Eschaide. Po jeho smrti si majetek rozdělují jeho synové Martin a Bartoloměj de la Saga. Roku 1717 odkoupil vesnici od cizácké a nedobré šlechty hrabě Jindřich Daun. V prodejní smlouvě z roku 1721 se poprvé uvádí hraběcí obydlí, tedy zřejmě častrovský zámek. Novým majitelem se stal František Karel Ebelin z Friedberku. Je to doba hospodářského rozkvětu obce. Majitel zakládá v Častrově pivovar a pivo dodává i do Jindřichova Hradce. V roce 1749 odkupuje panství Častrov za 42 200 zlatých, bohatý sklářský mistr, František Karel Adler. Zřídil Novou Huť (Dražďany). Na jeho žádost byla v roce 1761 obnovena fara a byla založena škola.⁷⁹

Po zániku sklářské výroby se majitelé na Častrovsku rychle za sebou střídali.

Asi do roku 1790 se častrovskou vrchností stal Josef Antonín, rytíř z Ehrenfeldu. Od něho odkupuje panství jihlavský měšťan Jan Weiss. Jeho smrtí roku 1822 končí období samostatného častrovského panství, které začalo v roce 1711. Celý jeho majetek přišel do dražby, v níž kupuje častrovské panství hrabě Karel Rey. V letech 1829- 1831 se stal majitelem panství Jan Jindřich Geymüller. Za jeho vlády se poddaní, roku 1848, dočkali zrušení feudálních povinností. Chalupníci byli propuštěni bez náhrady, sedláci se museli vykoupit. Obce se staly samostatnými správními celky, řízenými volenými zástupci a podléhajícími zemské samosprávě. Pracovních příležitostí a prostředků pro obživu bylo ve zdejší kraji málo. Proto docházelo k odchodu mnoha lidí do Ameriky. Zdejší lidé se živili převážně prací v zemědělství a v lese. Jiní zpracovávali len nebo obráběli (opracovávali) knoflíky (čamrady).⁸⁰

V 60. letech 19. století byl zbourán častrovský zámek, který potřeboval nákladnou opravu a nikdo neměl zájem o jeho renovaci. Jako všude jinde i Častrovsko bylo postihováno častými požáry. Roku 1888 byl utvořen přípravný výbor a o dva roky později zahájil hasičský sbor v Častrově svoji činnost. Na začátku 20. století byl zřízen nový hřbitov za obcí. V roce 1920 byl v obci založen Spolek divadelních ochotníků „Vrchlický“. K elektrifikaci obce dochází v letech 1925- 1927. Během roku 1933 byl založen sportovní klub. Byl to hlavně fotbalový oddíl, kuželkářský oddíl, od roku 1951 tělovýchovná jednota Sokol. V roce 1937 byla zřízena telefonní hovorna, potřebná

⁷⁹ VESELÝ, Stanislav. Častrovsko včera a dnes, s. 16

⁸⁰ VESELÝ, Stanislav. Častrovsko včera a dnes, s. 20

především pro rychlé zavolání lékařské pomoci. V roce 1949 dochází k zakládání jednotných zemědělských družstev. Častrovští zemědělci odolávali kolektivizaci až do roku 1956, kdy již nebylo možné čelit nátlaku politických orgánů, které větší zemědělce donucovaly ke vstupu do jednotných zemědělských družstev vyměřováním neúměrně vysokých povinných dodávek zemědělských produktů.

V rámci územní reorganizace byly k Častrovu v roce 1964 připojeny obce Ctiboř, Jakubín, Metánov a Pelec. Dne 28. srpna 1974 byla slavnostně otevřena nově postavená samoobslužná prodejna Jednoty.

Občanská vybavenost obce zahrnuje základní školu se školní jídelnou, mateřskou školu, obecní knihovnu, kulturní dům (výstavba 1982 a otevřen v roce 1987), poštu, prodejnu smíšeného zboží a ordinaci praktického lékaře, závodní jídelnu a čerpací stanici zemědělského družstva, kuželnu s automatickými stavěči kuželek, víceúčelové hřiště, sportovně-relaxační centrum. Nově byl vybudován dům s pečovatelskou službou.

Při pohledu na demografický vývoj obce (tabulka č. 5) je patrný úbytek obyvatelstva. Výrazné snížení obyvatelstva v obci se projevilo ve 20. - 50. letech 20. století. V roce 1950 se projevil úbytek obyvatelstva odchodem do pohraničí po roce 1945.

Tabulka 5 Vývoj počtu obyvatel v obci Častrov, včetně místních částí

	1835	1842	1869	1880	1890	1900	1910	1921
Častrov			1770	1813	1890	1762	1873	1796
1. Ctiboř	197		246	272	306	279	265	280
2. Častrov	695	649	752	748	740	636	727	678
3. Jakubín			135	131	148	163	164	159
4. Metánov	271	254	342	369	389	392	404	372
5. Pelec	197		249	246	257	235	246	248
6. Perky	75	76	53	47	50	57	67	59

	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2013
Častrov	1514	1103	999	911	771	635	513	575
1. Ctiboř	232	152	135	120	76	51	27	
2. Častrov	553	389	386	394	387	363	317	
3. Jakubín	143	130	107	77	56	29	15	
4. Metánov	336	223	202	186	150	122	114	
5. Pelec	202	166	137	105	81	60	34	
6. Perky	48	43	32	29	21	10	6	

Zdroj: ČSÚ, Krajská správa ČSÚ v Jihlavě

4. 2 Historie školy v Častrově

4. 2. 1 Prameny

Historie školy v Častrově je zachycena ve čtyřech pamětních knihách a v osmi konferenčních protokolech. První z pamětních knih obsahuje zápis ze dne 13. dubna 1877 a pojímá období od prvních počátků existence školy (1761) a pokračuje až do roku 1918. Tato pamětní kniha je uložena ve Státním okresním archivu v Pelhřimově. Ostatní pamětní knihy se nacházejí ve škole v Častrově. Druhá pamětní kniha zahajuje záznam rokem 1915, a zaznamenává události školy do roku 1952. Ve třetí školní kronice je válečné období od roku 1941 až do osvobození Československa v roce 1945. Poslední školní kronika začíná rokem 1952. V zápisech bylo pokračováno až do roku 2003. Prvních šest konferenčních protokolů je uloženo ve Státním okresním archivu v Pelhřimově, zbývající dva jsou uchovány v Častrově. V nich jsou zaneseny zápisy ze schůzí učitelů konaných v letech 1874- 1886, 1886- 1897, 1897- 1907, 1907- 1916, 1916- 1934, 1934- 1941, 1941- 1970 a 1970- 1999.

Začátek první pamětní knihy se věnuje počátku vyučování a popisuje úřední náležitosti založení školy v Častrově. Jednotlivé roky zápisů nemají jednotnou úpravu, od sebe jsou odděleny podpisem okresního školního inspektora, občas se vyskytuje i podpis učitele. Od školního roku 1888/1889 se objevuje první nadpis daného školního roku. V letech 1892/1893 se postupně nalézají v záznamech na okrajích stran jednotlivé odstavce. Kniha obsahuje dvě fotografie. Jedná se o školní budovu se školními dětmi z roku 1905 (příloha č. 1) a pohled na školní budovu z kostelní věže z roku 1911 (příloha č. 2). V záznamech pravidelně učitelé informovali o počátku školního roku, o významných událostech obce, ale i celé země, připomínali si hlavně svátky, narození či úmrtí císařské královské rodiny. Dále o složení učitelského sboru (o jejich vzdělání, o předchozím působení a kým byli do školy dosazeni), o inspekcích neboli o přehlídkách školy, o náboženských úkonech, o složení místní a okresní školní rady, o darech škole a chudým dětem, o postupném materiálním vybavení školy (učitelské nebo žákovské knihovny, pomůcky do vyučování), o zdravotním stavu dětí, o jejich

docházce, úlevách a prospěchu, ale i o opravách školní budovy. Záznamy jsou uzavřeny datem ukončení školního roku.⁸¹ Stejným způsobem byly vedeny i další pamětní knihy.

Rozsah jednotlivých protokolů se pohybuje od nejstručnějších záznamů, několik řádků, až po velmi podrobné zápisy. Velmi rozsáhlé protokoly se objevují v 80. a 90. letech 19. století a v období první a druhé světové války.

4. 2. 2 Pamětní knihy Obecné školy v Častrově

*Heslo: Životem k vědám, vědami k životu bohu libému*⁸²

Začala bych tímto citátem, který nás uvádí do vývoje školy v Častrově. Národní škola v Častrově zahájila svůj počátek pravděpodobně již tehdy, kdy byl určen při zdejší chrámu Páně svatého Mikuláše samostatný duchovní správce Václav Křepelka. To se odehrálo v roce 1761. Tato první škola byla přízemní dřevěná a šindelem kryté stavení. Vlastnila jednu třídu a stála v místech dnešního čp. 42. O tom, že by snad i před těmito lety stávala v Častrově nějaká škola, nelze z nedostatků dokumentů prokázat.

Kdo byl však prvním učitelem a spolu varhaníkem roku 1761, jaké příjmy pobíral, opravdu není rovněž známo. Nejstarší pamětníci vypravovali, že ke konci 18. století byl jediným učitelem při zdejší jednotřídní škole jakýsi pan Pirchan z Pelhřimova. Známým častrovským učitelem se stal Karel Roubenský, narozený 27. října 1775 v Kamenici nad Lipou. V Častrově byl ustaven učitelem dekretem z 24. dubna 1804 a roku 1836 znovu potvrzen. Zakládá pamětní knihu, do níž zapisuje německy všechna školní nařízení. Učil v obci až do roku 1841. V ní se můžeme dozvědět i o nařízení budějovické konzistoře ze dne 14. 8. 1783, které zakazovalo (přes platnost školního řádu z roku 1774, viz část 2.1) školní docházku děvčatům. Tento zákaz byl ještě obnoven v únoru 1813. Jak dlouho platil a jak byl učitelem dodržován, není známo.⁸³

Dekretem konzistoře⁸⁴ v Českých Budějovicích byl dnem 1. listopadu 1841 potvrzen učitelem na farní škole v Častrově Martin Hruša. Ten začal v roce 1864 zapisovat do školní pamětní kroniky česky.

⁸¹ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 23 - 24

⁸² SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, úvodní slova v kronice

⁸³ Obecní úřad v Častrově, Kronika Metánova I, sepsal František Míka, s. 166 - 167

⁸⁴ Nový akademický slovník cizích slov A-Ž, poradní sbor papeže nebo biskupa, s. 440

V dřívějších dobách si musel stanovené poplatky od žáků nebo obcí vybírat učitel sám. Často se stávalo, že mnozí rodiče zaplatit nemohli. Od založení řádných škol bylo již na každé škole vedeno tzv. *fassé*, neboli pravdivé údaje a přiznání školy o počtech žáků, vyučujícím učiteli a jeho odměně za práci. *Fassé* častrovské školy z roku 1790 uvádí, že ve školní obci častrovské (Častrov, Metánov a Perky) je 49 chlapců a 52 dívek. Mezi nimi bylo 34 dětí chudých, které měly vyučování bezplatné, a ostatní děti za vyučování platily podle majetku rodičů, 1 až 2 krejcarey za týden vyučování.⁸⁵

Rok od roku školou povinných dětí stále přibývalo a jejich počet přesáhl dvě stě. Císařská královská komise, řízená královským komisařem Pelhřimovského hejtmanskví panem Raušerem, povolila 8. dubna 1854 dosavadní jednotřídní školu předělat (přebudovat) na jednopatrovou budovu, stavbu se dvěma třídami.⁸⁶ Obě třídy byly umístěny v prvním poschodí. V přízemí existoval byt pro řídícího učitele a pokojík pro podučitele. K budově náležel chlév a stodůlka. Učitel mohl tak využívat pole, chovat krávu, prase i slepice. Prozatím byla pro vyučování poskytnuta světnice i byt pro učitele v zámku. V témže roce bylo ještě vyučování ve dvou třídách zahájeno.

Škola nevlastnila ani neměla vybudované podmínky pro tělocvik. Velmi obtížné bylo pro učitele, když cvičení zpočátku probíhalo ve školních učebnách. Tím bylo vyučování omezeno na prostor ve školních lavicích.

I život v místní škole byl ovlivněn událostmi v zemi. Den 10. 5. 1881 sňatek korunního prince Rudolfa Rakouského s korunní princeznou Stefanií Belgickou oslavila obec jako významnou událost. V podvečer slavnostního dne se obyvatelstvo shromáždilo před školou s prapory, věnci a průsvitnými obrazy se vydaly v průvodu hudby před sochu nesevětější Trojice u chrámu Páně, kde zahrála rakouská hymna. Celý průvod procházel osvětlenou vsí za zvuků střelby a hudby. Druhého dne se školní mládež shromáždila ve školních světnicích, kde vyslechli slavnostní řeč pana faráře a učitelů. Průvod dětí se odebral do chrámu Páně ke službám Božím. Pan učitel se zmiňuje též o narození 2. 9. 1883 v 7 hodin ráno ratolesti princezny Alžběty.

Každoročně velký počet žactva i přes 280 přimělo obec a její přiškolené obce k tomu, aby dvojtřídní školu rozšířili na trojtřídní. Protože se nenašla vhodná místnost,

⁸⁵ Obecní úřad v Častrově, Kronika Metánova I, sepsal František Míka, s. 166- 167

⁸⁶ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 23- 24

kteřá by se na školní místnost upravila, odhodlalo se místní obecní zastupitelstvo přiškolených obcí Metánova i Pelce, ředitelství velkostatku postavit budovu přes cestu vedle staré školní budovy. Ta byla umístěna v čp. 21 (tzv. Mejskovna- budova poštovního úřadu).⁸⁷ Toto bylo hospodářské stavení jistého Mejska. Ten zemřel bez potomků, a proto se objekt stal obecním majetkem. Později tu byl zřízen obecní chudobinec. Tenkrát byla první třída umístěna v čp. 21, druhá a třetí ve vlastní budově školy čp. 42. Přiškolené obce a velkostatek platili obci roční nájemné 120 zlatých.⁸⁸ Než byla školní místnost dána k užívání, proběhlo její slavnostní svěcení. V pamětní knize se píše: „*K slavnosti mimo místní obecní zastupitelstvo s obecním starostou Tomášem Kněžínkem a mimo zastupitelstva přiškolených obcí množství osadníků. Po zapění „Veni sante spiritus“, bral se průvod ze chrámu k nové školní budově. V předu šla školní mládež, již nejvíce slavnost ta platila vedeni svými učiteli řídícím učitelem Martinem Hrůšou a podučitelem Janem Roubíkem, potom světitel, místní farář důstojný pan Josef Fabian, za kterým se bral zástup osadník*“⁸⁹. “Slavnost začala dojemnými slovy pana faráře Josefa Fabiána. Ten vylíčil užitek školy a radil rodičům, aby děti do školy pilně posílali. Následovaly slavné služby Boží, průvod ke školní budově, její svěcení, další proslovy a zpěv školních dětí národní hymny.

Koncem 70. let 19. století se ustálilo vedení školních písemností. Z toho můžeme usuzovat, že vyučování dostává jasný řád, a systematicčnost. V místní škole byla založena pamětní kniha,⁹⁰ školní matrika, je veden výkaz školní docházky a kniha jednacích a konferenčních protokolů, soupisy školou povinných dětí, soupisy dětí, které měly úlevy ve vyučování, soupisy dětí, které obdržely propouštěcí vysvědčení, inventář školní žákovské a učitelské knihovny, zakládá se korespondence mezi školou a místní školní radou, ta byla volena jednou za tři roky a okresní školní radou, která byla vybraná na období šesti let (viz příloha č. 5 Nařízení, co měli učitelé zapisovat do Pamětní knihy, 1874- 1886).

Ve školním roce 1887/88 navštívil zdejší školu okresní školní inspektor pan Václav Fabian. Záznamy dokládají o pozitivním hodnocení školy.

⁸⁷ HOUŠKA, Miroslav, RUKAVIČKA, Jan. Častrov historie a současnost, s. 26

⁸⁸ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 23- 24

⁸⁹ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 6- 7

⁹⁰ SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, první záznam 13. dubna 1877, podpis okresní školní inspektor pan Václav Fabian, s. 3

Ve stejném roce obdržela školní knihovna 15 nových knih. Všechny knihy si učitelé rozdělovali a po přečtení je učitel přiřadil a zanesl do inventáře. Také se stávalo, že kniha schválená nebyla, tudíž byla uložena do učitelské knihovny. A to se stalo i např. se spisem *Hospodine pomiluj nás*. Pan učitel uvádí, že je zde popisováno nemilosrdné trestání Václava II. a jeho matky Otou Braniborským, nešťastné pustošení Čech od Braniborů, což působí škodlivě na vychovávanou mládež, neblahodárně na vlastenecký cit u dospělých a tím více u školní mládeže.⁹¹

Ve školním roce 1888/89 k oslavě 40. výročí nastolení jeho veličenstva císaře Rakousko-uherského Františka Josefa I. (na oslavu čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.) sehrála školní mládež v hostinci v pivovaru divadelní představení *Svatý Mikuláš* od Františka Pravdy.⁹² Výnos 28 zlatých byl určen k uhrazení školního praporu. V pamětní knize je poznamenáno: „*Ve sboru učitelském školy Částrovské, navrhl řídící učitel pan Jan Kašpar čistý výnos by byl věnován na zřízení školního praporu Důstojný pan farář pan Josef Fabian velmi mile přijal onen návrh a také hned byl ochoten, že bude se starati, kde by se vhodný a nepřiliš drahý prapor mohl objednat. V krátkém čase byl prapor velmi krásný za 48 zlatých objednán.*“⁹³ Ze spisů dále víme, že: „*Přiblížily se svátky Vánoční, prostřední svátek, světil se školní prapor. Byl velmi krásný den, tak že všechny obřady mohly se venku před kostelem odbyvati.*“ Jeho kmotrou byla choť pana řídícího Anna Hrušová „*Šlo se s bytu paní kmotry a byla vedena s hudbou na vykázané místo, kde prapor býti svěcen měl.*“ Po vykonaných obřadech předal pan farář školní prapor školním dětem. Dále se uvádí: „*Pak nastalo zatloukání hřebů. První hřeb zatloukla paní kmotra, pak pan farář, družička Genna Kašparová, praporečník Josef Kněžínek, sbor učitelský, školní výbor, představení z přiškolených obcí. Po odbytých církevních obřadů byla sloužena slavná mše svatá s hudbou.*“⁹⁴ Do dnešních dnů se však školní prapor bohužel nedochoval.

Ve školním 1895/96 rozhodnutím soudcovského sboru obdržela škola bronzovou výstavní medaili. Poskytla na hospodářskou, živnostenskou a školskou

⁹¹ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, v měsíci únoru 1888 bylo půjčeno dětem 326 knih (121 knih 3. třída, 162 knih 2. třída, 43 knih 1. třída).

⁹² český katolický kněz, autor povídek

⁹³ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 10

⁹⁴ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 11

výstavu konanou ve dnech 8., 9. a 10. září 1895 v Počátkách, žákovské práce.⁹⁵ Ještě téhož měsíce byl zřízen ve školní budově v prvním poschodí kabinet na pomůcky. Ty byly uloženy ve skříních na chodbách.

V srpnu 1899 byl na školní budově postaven hromosvod.⁹⁶ V následujícím roce byla pořízena dvě ventilační okna na jižní straně a na toalety byl pořízen pisoár.⁹⁷

V roce 1899 výnosem ze dne 9. října 1899, číslo 27478, se obec Metánov ze školního obvodu Častrov vyškolila. Od tohoto data byla zdejší škola zredukována na dvojtřídní.⁹⁸

Pravidelná inspekce vykonaná 31. března 1890 okresním školním inspektorem panem Václavem Fabianem. Ve škole nebyly shledány žádné nedostatky. Ve všech třídách (navštívil všechny třídy) zúčastnil se školního vyučování, seznámil se s učebními spisy, které našel v pořádku.

Ve školním roce 1903/04 je věnován zápis úmrtí osobnosti důležité pro školu. V Kamenici nad Lipou zemřel řídící učitel ve výslužbě Jan Kašpar. Učitelství vykonával 47 let, z toho 8 let působil na zdejší škole jako řídící učitel.⁹⁹

V březnu 1905 bylo schváleno zřízení nového okresního hejtmantství v Kamenici nad Lipou, pro obvod soudních okresů Kamenice a Počátky Z dosavadního hejtmantství v Pelhřimově byly tyto okresy vyloučeny. Zemská školní rada v Praze následně vyloučila na základě paragrafu 21. zákona o dozoru nad školami, ze dne 24. února 1883, číslo 17 z českého okresu Pelhřimovského veškeré školní obce, které se nacházely v sousedních okresech Kamenického a Počáteckého. Stanovila, že tyto vyloučené školní obce, mezi něž patřila i obec Častrov, mají tvořit školní okres Kamenický.¹⁰⁰ Vizitisty se stali pan Blažek František, správce úřadu, předseda, Gürlich Václav, okresní školní inspektor, Hazuka Ferdinand, vikář Kamenický a děkan Černovický, zástupce církve, Petr Antonín, ředitel měšťanské školy v Počátkách, zástupce učitelů.

V červenci 1905 byla postavena u školní budovy nová pumpa.¹⁰¹

⁹⁵ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 19

⁹⁶ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 24

⁹⁷ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 36

⁹⁸ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 25

⁹⁹ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 31

¹⁰⁰ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 33

¹⁰¹ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 37

Ve školním roce 1905/06 byly zjištěny okresním školním inspektorem Václavem Gürlichem nevyhovující podmínky pro druhou třídu. Důsledkem tohoto zjištění byla tato třída umístěna do obecního domu číslo 21, kde v době trojtřídky již jedna třída byla.¹⁰² Z bývalé druhé třídy vznikl kabinet pro školní pomůcky.¹⁰³ V květnu 1906 bylo povoleno vyučování ženských ručních prací ve dvou odděleních po třech hodinách týdně.¹⁰⁴

Na školní budově byly zjištěny v roce 1909 zdravotní revizí vážné nedostatky a závady. Opakované upomínání místní školní rady o odstranění nedostatků, bylo vyřešeno novou stavbou školní budovy. Stavba byla ukončena koncem srpna 1913, počátkem měsíce září úředně zkolaudována a 14. září vysvěcena.

Jaro 1914 je zaznamenáno založením školní zahrady.

Během válečných let 1914/1918 byl poznamenán častým přerušováním vyučování. Nejtěžší pohromou bylo uzavření školy od 30. listopadu 1915 do 3. ledna 1916 pro nedostatek uhlí.

V místní škole je od prosince školního roku 1921/22 zřízena lidová škola hospodářská. Tyto školy byly zakládány z podnětu ministerstva zemědělství pro žáky od 14 do 16 let a starší, kteří se dobrovolně přihlásili.¹⁰⁵

Počátkem školního roku 1923 byly zavedeny do školy¹⁰⁶ předměty občanská nauka a výchova, chlapecké ruční práce výchovné, tělesná výchova a k ženským ručním pracím připojena nauka o vedení domácnosti. Školu navštívil školní inspektor Jan Chýna a okresní hejtman Jan Balcar.

Školní rok 1923/24 a ještě následující, jsou poslední roky, kdy se podařilo v historii školy otevřít pobočku pro nadměrný počet žáků.¹⁰⁷

Dne 19. června 1925 navštívili zdejší školu slovenští učitelé, účastníci učitelského zájezdu do škol kamenického okresu.¹⁰⁸ Aby děti poznaly slovenskou řeč, přednášela dětem častrovské školy slovenská učitelka o Mistru Janu Husovi. Škola byla vyzdobena prapory.

¹⁰² SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 36

¹⁰³ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 40

¹⁰⁴ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 36

¹⁰⁵ ZŠ Častrov, Kronika lidové školy hospodářské v Častrově, inv. č. 3, s. 1- 2

¹⁰⁶ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1923/1924

¹⁰⁷ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1923/1924, 1924/1925

¹⁰⁸ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1924/1925

Ve školním roce 1925/26 je zřízena dětská čítárna jako doplněk čítankové četby. Do této čítárny byly objednány časopisy Mládí, Úsvit, Zlatá brána, Měsíčník dorostu Červeného kříže, Radost, Svítání. Od tohoto roku se v zápisech objevuje pojištění všech dětí proti úrazu.¹⁰⁹

Ve školním roce 1929/30 místnosti sborovny dala místní školní rada upravit na školní kuchyň, ve které se začalo vyučovat vaření.¹¹⁰

Od 11. října 1930 bylo ustanoveno na zdejší škole rodičovské sdružení.

Škola se ve školním roce 1935/36 přihlásila k obvodové měšťanské škole v Počátkách (viz zákon o újezdních školách z roku 1935, část 2.2). Před tím školní rada jednala s okolními obcemi o zřízení újezdní měšťanské školy v Častrově.

V úterý 14. září 1937 v lánském zámku zemřel první prezident Československé republiky Dr. T. G. Masaryk. V pamětní knize se uvádí: „*Celá Československá republika a s ní celý vzdělaný svět vzpomínáme v hlubokém pohnutí na jeho plodný život a slavné dílo, v němž bude žít na věky.*“¹¹¹ Na školní budově byl vyvěšen smuteční prapor. V první třídě, smutečně vyzdobené, děti vyslechly projev pana učitele a dvouminutovým tichem uctily jeho památku. Z rozhlasu si vyposlechly projev pana ministra školství a národní osvěty Dr. Emila Frankeho.¹¹² V den pohřbu byla sloužena smuteční slavná mše, které se účastnila veškerá školní mládež. Po jejím ukončení se děti s občany naší vsi sešli ve smutečně vyzdobeném sále u paní Votavové. Zde vyslechli reportáže z pohřbu přenášené rozhlasem a řeč pana prezidenta republiky Edvarda Beneše.¹¹³

Dne 12. dubna 1938 zasadila školní mládež pod vedením učitele Štěpána Pokorného třešňové stromořadí při silnici vedoucí k Pelci. Některé stromky si děti zaplatily, ostatní uhradila místní školní rada z prodeje poražených stromů na školní zahradě a z dotace na školní zahradu. Kůly věnoval velkostatek z Kamenice nad Lipou. Celkem bylo vysázeno asi sto stromků na památku dvacetiletého trvání Československé

¹⁰⁹ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1924/1925

¹¹⁰ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1929/1930

¹¹¹ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1937/1938

¹¹² ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1937/1938

¹¹³ Kronika obce Častrova, od roku 1923, s. 47

republiky.¹¹⁴ Tato ovocná alej byla nazvána „Jubilejním sadem“. Do současné doby se dochovalo těchto třešní několik.

Zápis ze školního roku 1938/39 si všímá událostí kolem mnichovského diktátu a zřízení Protektorátu Čechy a Morava. V záznamech z učitelských porad jsou doklady o poplachových cvičeních ve školní budově a o rozhovorech na téma civilní a protiletecká obrana a škola. Školní rok je ukončen uspořádáním branného cvičení. V důsledku územních změn byl ustanoven větší počet učitelů a učitelek z připojeného území na zdejší okres. Ve shodném roce byl do školy zřízen vodovod, který byl zaveden do obou bytů a pro školu umístěn na přízemním záchodku.

Rodičovské sdružení se ve školním roce 1939/40 se aktivně podílí na zřízení „Poradny pro matky a kojence“ pro Častrov a okolí.¹¹⁵

Od roku 1942- 1945 byl v obci provozován tzv. „Žňový útulek“, do kterého svěřovali rodiče své děti po dobu hlavních zemědělských prací, aby mohli bez starosti pracovat na polích. Děti si v útulku, který byl provozován ve třetí třídě zdejší školy, hrály a chodily na vycházky pod dohledem dospělých osob- opatrovnic.¹¹⁶

Období druhé světové války, období 1940/41, 1941/42, 1942/43, 1943/1944 a 1944/45 shrnuje v Pamětní knize řídící učitel Jaroslav Kubín těmito slovy: „*V těchto letech vytrpěl český národ od německých okupantů, kteří se vydávali před světem za ochranu českého národa, největší útisk a persekuci.*“ A dále se píše: „*Svět teprve se nyní dovídá o strašlivých zvěrstvech a nechce ani věřit, že toho všeho se mohli dopustit členové národa, který se honosil tím, že prý je kulturně, sociálně i politicky nejvyspělejší na světě.*“¹¹⁷ Záznamy vypovídají o různých zákazech, které se dotýkaly obyvatelstva venkova, o nařízení kterými byly nahrazeny české nápisy, razítka i dokumenty dvojjazyčnými, německo-českými (viz příloha č. 9. Školní zpráva za Protektorátu Čechy a Morava).

Stručně je zaznamenán vývoj války ve světě i u nás. Hovoří se v nich o povstání na Slovensku a v Praze, o povstání a odboji ve zdejší obci, ale také o zabrání častrovské školy asi 60 německými uprchlíky. Velmi emotivně je popisován konec války v Častrově, kde se uvádí: „*Na všech důležitých cestách a silnicích jsme nadělali řádné*

¹¹⁴ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1937/1938

¹¹⁵ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1939/1940

¹¹⁶ HOUŠKA, Miroslav, RUKAVIČKA, Jan. Častrov historie a současnost, s. 30

¹¹⁷ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1941/1945

*překážky porážením stromů. Řídící učitel strhl tabuli s názvem školy s německo-českým nápisem. V dalších dnech čekal uprchlíky ze školy a silných posádek německých vojáků z okolních měst smutný ústup kapitulující německých vojsk. První oddíly Rudé armády přijely ve čtvrtek 10. května v dopoledních hodinách. Měli radost z našeho nadšení. Nastalo srdečné přivítání a pohoštění občanstvem zdejší obce. Ještě příští dny projížděly opožděné jednotky naší obcí směrem na Kamenici a všechny jsme radostně vítali.*¹¹⁸

Ani po válce nepřestává pracovat místní školní rada. Ve školním roce 1945/1946 nechala opravit školní plot, okapní roury, zasklení některých oken a opravu vodovodu.¹¹⁹

Větší opravní práce, oprava střechy, nátěr oken, oprava školního nábytku, obílení zdí ve sklepech, nemohly být podniknuty z důvodu nedostatku surovin a materiálu nebo nedostatkem pracovních sil a provozního kapitálu.¹²⁰

Ve vyučování dochází ve školním roce 1945/1946 (podle nových osnov, viz část 2.3) k zavedení ruského jazyka do obecných škol. Přípravoval se nový školský zákon, jímž mělo být školství sjednoceno. Šlo o prosazení jednoho typu školy 2. stupně, jenž by navazoval na školu 1. stupně a poskytl ucelené vzdělání umožňující vstup do praxe a zároveň by připravil mládež pro studium na středních školách. Ten byl přijat Národním shromážděním 21. dubna 1948.¹²¹

Dochází k postupnému stěhování některých rodin do pohraničního území a počet dětí ve škole klesá. Do konce roku 1946 se opuštění obce týkalo 138 osob (viz příloha č. 16, Přehled docházky žáků).

Ve školním roce 1946/47 bylo vytvořeno „Hudební sdružení obce Častrov“, vedené učitelem Janem Nápravníkem. Nástroje v počtu 45 kusů se podařilo získat od Fondu národní obnovy ze zabaveného nepřátelského majetku.¹²²

Ve školním roce 1946/47 byla utvořena žakovská samospráva. Ta si vzala za úkol dobrovolně udržovat čistotu a pořádek ve svých třídách. Místní školní rada nemohla sehnat žádnou sílu pro čištění a úklid školních místností. Kromě udržování

¹¹⁸ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1941/1945

¹¹⁹ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, 1945/1946

¹²⁰ ZŠ Častrov, Školní kronika, inventární číslo 266, školní rok 1946/1948

¹²¹ VÁŇOVÁ, Růžena. Vývoj počátečního školství v českých zemích, s. 131- 132

¹²² ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, 1946/1947

pořádku v celé škole se žákovská samospráva postarala o udržování a úpravu školní zahrady.¹²³

Pro školní rok 1948/49 je škola organizována jako jednotřídní. K obnovení vyučování ve dvou třídách dochází v školním roce 1952/53, kdy je zrušena pro malý počet žáků škola v Metánově.

Přejmenování školy, s 1. – 5. postupným ročníkem, z národní školy na základní devítiletou školu (školský zákon z roku 1960, viz část 2.3) je uvedeno 24. ledna 1961.¹²⁴ Podle výnosu ministerstva školství se začalo ve školním roce 1961/62 klasifikovat pouze dvakrát, v pololetí a na konci školního roku.¹²⁵

Začátkem září roku 1966 v budově školy byla otevřena mateřská škola, v bývalém bytě pro učitele.¹²⁶ Počátkem roku 1977 byla nově vybudovaná mateřská škola a zřízeno ústřední vytápění pro obě školní budovy.

Podle přípisů okresního národního výboru- odboru školství o úpravě vyučování ve školním roce 1979/1980 na malotřídních školách byli žáci čtvrtého postupného ročníku převedeni do pátého postupného ročníku do Počátek a do Žirovnice. Celkem se jednalo o sedm žáků.¹²⁷ Dochází k úbytku dětí na malotřídních školách.

Po roce 1989 se vrací do školy výuka náboženství jako nepovinný předmět.¹²⁸ Žáci mohou odcházet do speciálních tříd s rozšířenou výukou některého předmětu matematiky nebo cizího jazyka (viz část 4. 3. 6).

V roce 1993 byla provedena generální oprava vnější častovské školy (krytiny, fasády, okapů, sochařské a dekorativní výzdoby) doc. Petrem Sieglem ak. soch., ve spolupráci se studenty Atelieru restaurování sochařských děl, Školy restaurování Akademie výtvarných umění v Praze.¹²⁹

V roce 1999 byla dokončena přestavba původní školní budovy na bytovou jednotku (viz příloha č. 3d.).

¹²³ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, 1946/1947

¹²⁴ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, 1941 - 1970, dne 24. 1. 1961

¹²⁵ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1961/1962

¹²⁶ HOUŠKA, Miroslav, RUKAVIČKA, Jan. Častrov historie a současnost, s. 30

¹²⁷ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952- 2003, školní rok 1978/1979

¹²⁸ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952- 2003, školní rok 1992/1993, náboženství vyučuje děkan Vendelín Zboroň ze Žirovnice

¹²⁹ Okresní úřad v Častrově, Restaurátorská zpráva, Sochařská a dekorativní výzdoba rizalitu budovy, 1993

Od ledna 2003 získala škola právní subjektivitu pod názvem Základní a mateřská škola Častrov. Stala se příspěvkovou organizací, jejím zřizovatelem je obec Častrov.

Ke dni 17. 2. 2010 byla budova školy čp. 104 na pozemku parcela číslo 136, katastrálního úřadu Častrov, obec Častrov, okres Pelhřimov, kraj Vysočina, vyhlášená a zapsaná do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky (viz příloha č. 4c.).

4. 3 Vybraná témata z historie školy v Častrově

4. 3. 1 Školní budovy

Ta první škola byla v přízemním dřevěném a šindelem krytém stavení. Měla jednu třídu a stála v místech dnešního č. p. 42. Za učitele Martina Hruši byla v roce 1854 přestavěna dosavadní jednotřídní škola na jednopatrovou budovu se dvěma třídami. Obě třídy byly umístěny v 1. poschodí. V přízemí byl byt pro řídícího učitele a pokojík pro podučitele. Vzadu byl chlév a stodůlka, vpředu dvě zahrádky, po stranách vchodu.¹³⁰

Nové školní budovy č. p. 102 se obec dočkala v letech 1912- 1913. Zaznamenáno: „Dne 16. května 1911 koupeno pro stavbu pole od Františka Koláře číslo popisné 34 za 2. 200 korun. Při komisionelním jednání c. k. okresní školní rady v Kamenici nad Lipou, shledáno, že místo má polohu volnou, vyvýšenou a dle vykopaných jam jest půda písčitá, pevná a suchá. Nikde není žádných hřmotných závodů, soukromé jatky jsou dostatečně vzdáleny. Rovněž stojatá voda není na blízku a místo je dosti prostorné, aby škola se vším příslušenstvím na něm postavena býti mohla.¹³¹ „Tudíž se přistoupilo ke stavbě čtyřtřídní školy. Rezervní čtvrtá třída měla sloužit, pokud by jí nebylo potřeba ke školním účelům, jako byt učitele.

Budova byla stavěna podle plánu stavebního rady Schwarze. Dne 5. března 1912 byl místní školní radou vyhlášen konkurz na stavbu školní budovy (viz příloha č. 4a.)). Již 24. března bylo otevřeno 5 došlých offert: Jana Malinovského z Počátek, Jana Němce z Horní Cerekve, Josefa Pelikána z Černovic, Josefa Hauffa z Pacova a Bilze a Veselého ze Selce u Prahy. Bylo rozhodnuto: „*zadání stavby zednickému mistru Janu*

¹³⁰ Obecní úřad v Častrově, Kronika Metánova I. 1951, sepsal František Míka, s. 169

¹³¹ SOKA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 53

*Malinovskému, který ve svém oboru požívá pověsti nejlepší. Jemu dne 9. dubna 1912 odevzdáno staveniště s uložením, by do konce srpna 1913 stavbu provedl a místní školní radě odevzdal.*¹³²“ Dne 15. srpna 1913 byla škola odevzdána ke svému účelu.

Ve stejném roce (1913) byla založena i školní zahrada, kde byly vysázeny ovocné keře a stromy a okrasné dřeviny.

V době první světové války došlo dne 21. – 22. srpna 1917 k výměně měděného hromosvodu za železný. Vojáci tehdy získali 82, 50 m drátu o váze 29 kilogramů.¹³³

V průběhu dalších let probíhaly ve škole běžné opravy- výmalba, opravy oken. V roce 1966 byla ve škole otevřena mateřská škola a zřízena i školní jídelna.

V roce 1977 bylo provedeno ústřední vytápění školní budovy.

V roce 1993 proběhla generální oprava vnějšku školy- krytina, fasáda, okapy a dekorativní výzdoba.

4. 3. 2 Organizační struktura školy

Škola v Častrově byla smíšená pro chlapce a dívky z Častrova a z přiškolených obcí- Metánova, Pelce, Perek, Ctiboře a Jakubína.

Po založení působila častrovská škola jako jednotřídní. Za učitelování Martina Hruši v roce 1854 byla přestavěna dosavadní jednotřídní škola na jednopatrovou budovu se dvěma třídami. Obě třídy byly umístěny v 1. poschodí. Přehled docházky dětí do roku 1874 se téměř nezachoval. Z roku 1790 v příjmech tehdejšího učitele svědčí fassé, neboli pravdivé údaje o přiznání školy Častrovské pod panství častrovské. O počtech žáků mužského a ženského pohlaví a o jeho odměně za práci se uvádí „*ve školní obci Častrově jest počet školou povinných dětí mužského pohlaví 49, ženského pohlaví 52. Celkem 101 žáků. Mezi nimi chudé, bezplatně vyučované, celkem 34 dětí*“.¹³⁴ Z tohoto období se dochoval přehled počtu žáků navštěvující školu. Ve školním roce 1851/52 navštěvovalo školu 226 žáků, z toho 119 chlapců a 107 dívek.¹³⁵

Každoročně velký počet žáků přiměl zastupitelstvo v roce 1884 k rozhodnutí o rozšíření dvojtřídní školy na trojtřídní. V Pamětní knize je poznamenáno, že se učít

¹³² SOKA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 54

¹³³ SOKA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 81

¹³⁴ Obecní úřad v Častrově, Kronika Metánova I. 1951, sepsal František Míka, s. 165 - 166

¹³⁵ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Kniha č. 180, Sepsání školního žactva a opakující mládeže častrovské školy školní rok 1851/1852

v nové třídě začalo od školního roku 1884/1885, ale Výkaz docházky a prospěchu žáků třetí třídy chybí (viz příloha č. 16). V následujících letech se vyskytují tyto výkazy vždy 3, pro každou třídu jeden. Rok 1896/1897 je posledním školním rokem, kdy je trojtřídní škola otevřená. Počty dětí se výrazně snížily i otevřením celoroční expozitury a následně ustanovením samostatné školy v Metánově v letech 1897- 1900 a roku 1897 otevřením jednotřídní školy v Pelci.

V letech 1900- 1905 se počet dětí drží na průměru cca 100 žáků. Až do roku 1921 se množství dětí zvyšuje přibližně na 150 žáků. Během následujících let se počet dětí neustále snižoval. Díky zákonu z roku 1922, který přinesl snížení maximálního počtu žáků ve třídě na 60, se podařilo ještě naposledy v historii školy otevřít na následující dva školní roky tři třídy.

Další změny přišly po 2. světové válce. Ze zdejší obce se postupně stěhují některé rodiny do pohraničního území a počet dětí klesá.¹³⁶Úbytek žactva je patrný také v tom, že do měšťanské školy odchází 6. 7. 8. školní rok.¹³⁷Od roku 1948 - 1952 je škola vedena jako jednotřídní. Počet žáků se pohybuje pod hranicí 40 žáků. Zrušením školy v Metánově pro malý počet žáků je opět častrovská škola ustanovena až do roku 2003 jako dvoutřídní. Počet žáků překročil 40, což podle zákona z roku 1948 umožnilo zřídit školu dvoutřídní. Tento počet se udržel až do školního roku 1978/1979. V následujícím školním roce, v souladu s novým ustanovením, tvořil první stupeň 1. - 4. ročník. Poprvé odešlo do 5. postupného ročníku do Počátek a do Žirovnice celkem 7 žáků (celkový odchod žáků byl 16, do 6. postupného ročníku odešlo 9 žáků).

Další patrný pokles počtu dětí nastává v následujících letech. Počet žáků se snižuje k 30, což školu nijak neohrozilo vzhledem k platnosti zákona z roku 1984, který stanovuje minimální počet žáků na tomto typu škol 13 žáků na třídu.

Školní rok 1995/1996 je návratem 5. ročníku do zdejší školy (zavedení pětiletého modelu primární školy, viz část 2.4). Dosahuje se mírného nárůstu přibližně o 5 dětí.

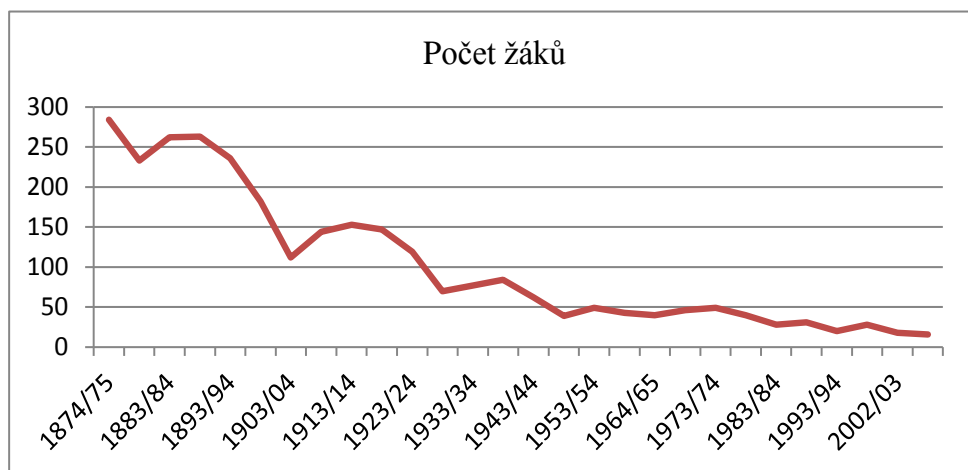
Od školního roku 2003 /04 je škola pro malý počet žáků vedena jako jednotřídní se 4 postupnými ročníky.

¹³⁶ ZŠ Častrov, Kniha č. 7, Konferenční protokoly 1934 - 1941, 8. listopadu 1945

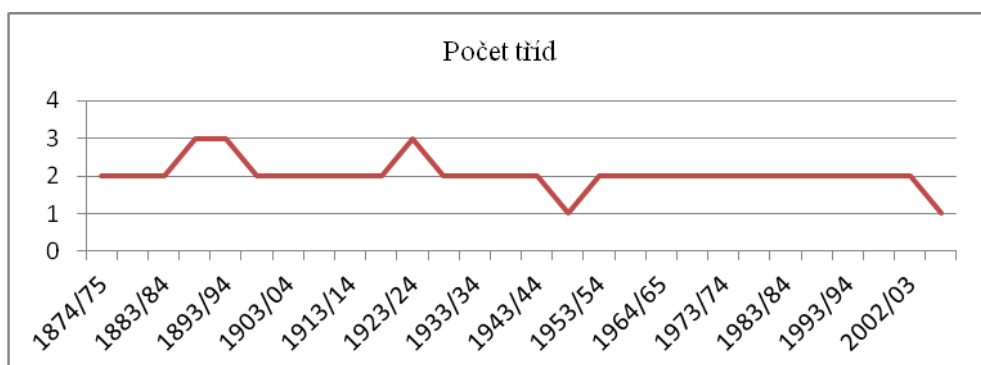
¹³⁷ ZŠ Častrov, Kronika, č. 266, školní rok 1945/1946

Následující grafy (graf č. 1, graf č. 2, graf č. 3) shrnují informace o počtu žáků, tříd a ročníků v častovské škole.

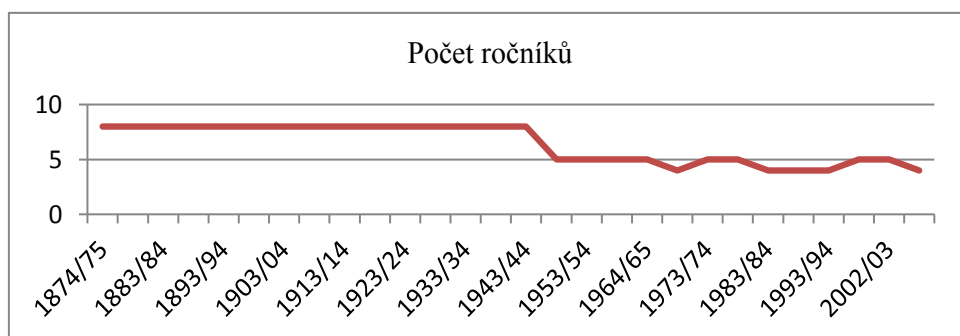
Graf č. 1- Vývoj počtu ročníků, žáků a tříd období 1874- 2014 (stav v září)

Graf č. 2- Vývoj počtu tříd v období 1874- 2014

Graf č. 3- Vývoj počtu ročníků v období 1874- 2014

Zdroj: SOKA Pelhřimov (Pamětní kniha), ZŠ Častrov, Školní kroniky

4. 3. 3 Pedagogičtí pracovníci školy v Častrově

Celkem za 152 let ve staré škole a v letošním roce 100 let v nové školní budově je v pamětních knihách zaznamenáno působení 77 učitelů a učitelek. Z tohoto počtu 17 pedagogických pracovníků strávilo ve škole 5 a více let (viz příloha č. 18 Přehled pedagogických pracovníků na častrovské škole).

Ve vedoucí pozici se vystříдалo 12 ředitelů. Z toho 2 s dobou působení 1 rok. Déle než 5 let ve vedení školy působilo 10 ředitelů (z toho 1 žena). Nejdéle dobu strávil ve vedoucí pozici správce školy Martin Hruša (45 let, v období 1841- 1886). Dále Karel Roubenský (37 let, v období 1804- 1841). Celkem 27 let vzdělával zdejší děti pan ředitel Jaroslav Nechvátal (v období 1970- 1997). Následuje Jan Roubík (25 let, v období 1895- 1919). Dříve zde působil 14 let jako podučitel v průběhu let 1881- 1895. Celkem zde odpracoval 39 let své učitelské praxe. Meduna Jan 22 let, Turek František 16 let, Joudlová Jiřina 11 let (v období 1997- 2008). Dalších 24 let zde působila jako učitelka. Kubín Jaroslav pracoval 10 let, Kašpar Jan řídil školu 8 let, Jan Prchlík a Štěpán Pokorný 1 rok. V současné době zde působí pan ředitel Mgr. Pavel Pospíšil (od školního roku 2008/2009).

Na pozici učitele se vystříдалo celkem 50 pedagogických pracovníků (10 žen, 40 mužů). Z tohoto počtu, bylo po ročním působení na zdejší škole 25 učitelů přemístěno jinam. Déle než 5 let zde působilo 10 učitelů (2 ženy, 8 mužů). Nejdéle tu pracovala v letech 1974- 1998 učitelka Joudlová Jiřina (24 let). Jan Roubík učil 14 let (období 1881- 1895), o rok méně pan učitel Bednář Ludvík (v letech 1920- 1933). Kromě těchto učitelů patří mezi déle působící zaměstnance na pozici učitele Jíra Josef (1900- 1912). Učitelé se velmi často střídali. Ženský element, jak uvádí pamětní kniha: „*Od 1. ledna p. 1877 jest povolena a zařízená industriální škola a industriální učitelkou Justina Hrušová, s ročním služným 90 zl. r. č.*“¹³⁸ zastávala industriální učitelka. Až zákonem z roku 1922 došlo k rovnoprávnosti mužů a žen v učitelské pozici. (viz část 2.2). První učitelkou byla ve škole v Častrově až ve školním roce 1935- 1936 Chlebcová Marie.¹³⁹ Od té doby se zde vystříдалo 9 žen- učitelek, zatímco podíl mužů se výrazně snížil. Jedna žena působila i v pozici ředitelky školy.

¹³⁸ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 3

¹³⁹ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Kniha č. 7, Konferenční protokoly 1934 - 1941, (2. 9. 1935)

Ve výuce ženských ručních prací a domácích nauk se vystříдалo ve škole 10 učitelek, z nichž 5 vyučovalo po dobu 5 a více let. Nejdéle pracovala jako industriální učitelka v místní škole Hrušová Ema (v letech 1883- 1909, 26 let). 13 let prožila v častrovské škole Matějková Marie (v letech 1933- 1946), 11 let Bednářová Julie (v letech 1921- 1923, 1924- 1933).

Z 13 učitelů římskokatolického náboženství, kteří se ve škole vystřídali během dlouhé existence školy, byl nejdéle působícím učitelem v Častrově osobní děkan Jan Tichý. Jeho působení trvalo celých 51 let (období 1914- 1965). Po jeho smrti v roce 1970 je fara neobsazena.¹⁴⁰ 47 let ve škole přednášel farář Vojtěch Krumpholtz (1763 - 1810). Výraznou osobností v záznamech působí osobní děkan Jan Fabian (období 1870- 1908, 38 let). Téměř 31 let vyučuje náboženství farář Jan Ballek (období 1839- 1870). Od roku 1810 přichází farář Martin Lusk, který odchází ze zdejší obce po 29 letech (1810- 1839). Po dobu 6 let vyučuje farář Jan Brčák z Písku (1907- 1914). Jemu vypomáhal v době nemoci výpomocný kněz Karel Beneš (1912). 4 roky vyučoval farář Václav Roubal z Veselé (1970- 1974). Ve školním roce 1974/75 a 1975/76 dochází vyučovat náboženství děkan František Brož z Počátek.¹⁴¹ Dále je v zápisech z roku 1965 zmiňované jméno faráře Miloslava Váňi z Horní Cerekve, v době nemoci byl zastupován farářem Janem Paclíkem ze Žirovnice.¹⁴² Krátké období, 2 roky, počátek vyučování ve škole, náleží faráři Václavu Křepelkovi (1761- 1763). Od roku 1976- 1990 se v záznamech vyskytují pravidelné poznámky učitelů: „*Náboženství vyučováno nebylo- nikdo se nepřihlásil.*“¹⁴³ Vyučování bylo obnoveno ve školním roce 1999- 2000 pane děkanem Vendelínem Zboroněm ze Žirovnice.¹⁴⁴

Pracovní pozice a vzdělání učitelů

Pracovní pozice pedagogických pracovníků, kteří od prvních počátků existence školy v Častrově pracovali, jsou nazvány různě. Objevují se názvy zatímní a definitivní podučitel, zatímní a definitivní učitel, zatímní a definitivní řídicí učitel nebo správce školy. U prvních učitelů jsou uvedeny životopisy s informacemi o jejich vzdělání a někde se i objevuje, jakým způsobem byli na místo dosazeni. Opakovaně se objevují

¹⁴⁰ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952- 2003, školní rok 1965/1966

¹⁴¹ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952- 2003, školní rok 1975/1976

¹⁴² ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952- 2003, školní rok 1965/1966

¹⁴³ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952- 2003, školní rok 1976/1977

¹⁴⁴ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952- 2003, školní rok 1999/2000

záznamy o dalším vzdělávání učitelů po roce 1948- 1989. Po tomto roce se záznamy velmi zestručňují, případně zcela chybí.

Vedoucí pracovník školy

Prvním známým častrovským správcem školy byl Karel Roubenský. Pamětní kniha uvádí: „*Dne 24. dubna 1804 ustanoven byl učitelem školy zdejší, jakož i ředitelem kůru při kostele farním Karel Roubenský, narozen dne 27. října 1775 v Kamenici nad Lipou, kterýžto pěstitel mládeže bydlel a vyučoval v domečku neúhledném a chatrném, toliko dřevěném, právě na tom místu, kde nyní škola zděná, jednopatrová stojí.*“ Nástupcem Karla Roubenského se stal učitel Martin Hruša, „*dekretem veledůstojné Consistoře v Českých Budějovicích, dne 1. listopadu 1841*“,¹⁴⁵ Umístění na zdejší škole bylo ovlivněno patronem zdejší školy, držitelem bývalého panství Častrova panem baronem Geymullerem.

Martin Hruša (původně Martin Polévka, řečený Hruša,¹⁴⁶) narozen 5. září roku 1811 v Dráchově, bývalé panství Kardašova Řečice. Uvádí se: *Tentýž byl podučitelem (pomocníkem) od 12. května 1829 až do 31. ledna 1831, tudíž 1 rok 9 měsíců na dvoutrídni farní škole v Bošilci, vikariát soběslavský, bývalé panství třeboňské.*“ Jako podučitel byl ustanoven ještě na dvoutrídni škole v Novém Etyнку po dobu 10 let. Pan učitel Martin Hruša, po 43 letech působení ve škole v Častrově obdržel diplom čestného občana. Stejná pocta, čestný občan, byl ještě udělen za dvacetileté učitelské působení v obci panu učiteli Janu Roubíkovi,¹⁴⁷ který je druhým známým učitelem, ve zdejší obci. Narodil se 9. července 1862 v Leskovicích okres Pacov (dnes Pelhřimov). Navštěvoval nižší reálné gymnázium v Pelhřimově od roku 1873- 1877, dále učitelský ústav v Soběslavi do roku 1881. Zde obdržel dne 10. července 1881 po vykonané zkoušce vysvědčení dospělosti. (v Častrově nastupuje jako zatímní podučitel 15. září 1881). O rok později se stává definitivním podučitelem (13. září 1882). Dne 9. května 1884 získal od zkušební komise pro školy obecné a měšťanské v Českých Budějovicích vysvědčení způsobilosti, stupeň číslo I. a stupeň číslo II. Po 4 letech se stává po vykonané zkoušce způsobilosti definitivním učitelem a v září 1895 je jmenován

¹⁴⁵ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 1

¹⁴⁶ <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/3331/14>, 21. 11. 2013

¹⁴⁷ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 38

zatímním řídícím učitelem. Definitivním řídícím učitelem je dekretem ustanoven zemskou školní radou 20. října 1895.¹⁴⁸

Vedoucí postavení ve zdejší škole se vyskytuje v několika podobách: správce školy, řídící učitel a ředitel školy. V některých případech, kdy se jedná o zastupování nebo o dočasné jmenování, bývá použit název zatímní řídící učitel. Rokem 1948 je vedoucí pracovník jmenován jako ředitel. Toto ustanovení odpovídá školskému zákonu z roku 1948, viz část 2.2. Při změně ředitele je uváděno, že byl ustanoven dekretem.¹⁴⁹ Konkurz na obsazení místa ředitele školy je poznamenán v roce 1997.

Učitel

Prvním podučitelem na dvoutřídní škole v Častrově byl ustanoven na 6 let v roce 1854 Jan Šmol¹⁵⁰. Po tomto roce byl ustanoven samostatným učitelem v Kostelní Radouni. Po něm byli na místo postupně dosazeni podučitel Ferdinand Jaudl, podučitel Josef Kraška, podučitel Josef Herza, výpomocní podučitelé Matěj Kněžinek, Josef Kabátník, Josef Amcha a Jakub de Gregorio. Ten vstoupil roku 1877, jak píše pamětní kniha „*co kandidát do ústavu ku vzdělání učitelů v Soběslavi. Na místo uprázdněné ustanoven 1. září t. r. opět co výpomocný podučitel Alois Němeček, rozený z Libně Prahy*“.¹⁵¹ Od 1. 1878 je škola vřazena s výslužným do třetí třídy a to 500 zlatých a funkčním přídatkem 100 zlatých pro učitele a 400 zlatých pro podučitele.¹⁵² Jiné záznamy uvádějí i životopisy učitelů: „*Vynesem c. k. okresní školní rady dne 22. října 1914 je k zastupování na škole zdejší povolán František Puchner. Narodil se 17. září 1890 v Mnichu, okres Kamenice nad Lipou. Vychodiv tři třídy měšťanské školy v Kamenici nad Lipou, absolvoval c. k. reálku v Českých Budějovicích, kdež obdržel maturitní vysvědčení. Jako průpravou k úřadu učitelskému absolvoval jednorocní speciální kurs při c. k. českém ústavu učitelském v Praze, kdež 12. července 1912, nabyt vysvědčení dospělosti*“.¹⁵³ Po roce 1945 se záznamy o učitelích neobjevují. Dekretem z roku 1946 bylo vyhlášeno vysokoškolské vzdělávání učitelů. Školní kroniky se o dosaženém vzdělání učitelů nezmiňují.

¹⁴⁸ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 18

¹⁴⁹ ZŠ Častrov, Školní kronika 1952 - 2003, školní rok 1970/1971

¹⁵⁰ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 2

¹⁵¹ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 3

¹⁵² SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 3

¹⁵³ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918, s. 61

Industriální učitelka

Byla nazvaná učitelka ženských ručních prací. V pamětní knize se o ní píše: „*Od 1. ledna 1877 jest povolena a zařízená industriální škola a ustanovena industriální učitelka Josefina Hrušová s ročním výslužným 90 zlatých.* Termín industriální učitelka je naposledy použit v zápisu z roku 1914/15, v dalších letech bývá použito pojmenování učitelka ženských ručních prací. Od školního roku 1928/29 je uvedeno jenom učitelka ručních prací. Ve školním roce 1932/33 se objevuje označení výpomocná učitelka ženských ručních prací a domácích nauk. Ta byla ustanovena na zdejší škole za nemocnou učitelku Julii Bednářovou. Zápis uvádí: „*Anna Kahoušková se narodila 19. července 1910 v Jindřichově Hradci. Přípravného vzdělání nabyla na měšťanské škole v Jindřichově Hradci, na odborné škole pro ženské povolání a na učitelském ústavě v Českých Budějovicích, na dvou kursech hospodyňských v Jindřichově Hradci a v kurse jemné kuchyně v Českých Budějovicích*“.¹⁵⁴ Posledním rokem, kdy je zaznamenáno působení učitelky ručních prací (Marie Medunová), je školní rok 1949/1950.¹⁵⁵

Katecheta

Katecheta je název pro učitele náboženství. Jindy je používán název důstojný pán, pan farář, výpomocný učitel náboženství, učitel náboženství. Působil jako externí pracovník, který do školy docházel. Zůstávalo na jeho rozhodnutí, v kterých hodinách chce náboženství vyučovat. Zápis z 15. října 1877 se zmiňuje o přímém působení učitele náboženství ve škole takto: „*ustanovena hodina v pondělí a ve středu v třídě první (od 10- 11h.), v úterý a v pátek v třídě druhé (od 11- 12 h)*“.¹⁵⁶ Rozvržení výuky náboženství a dalších předmětů můžeme shlédnout v rozvrhu hodin ze školního roku 1906/1907 (viz příloha č. 11, náboženství- pondělí, středa).

Výuka náboženství mizí ze života školy po roce 1978, k obnovení (k obrodě) dochází ve školním roce 1999/2000 panem děkanem Vendelínem Zboroněm.

¹⁵⁴ ZČ Častrov, Kronika č. 266, školní rok 1932/1933

¹⁵⁵ ZŠ Častrov, Kronika č. 266, školní rok 1949/1950

¹⁵⁶ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, školní rok 1877/1878

Vzdělávání pedagogů

Způsob vzdělávání učitelů se v průběhu existence školy byl různý. Na půdě školy autorka objevila „*Týdenník pro vlastenecké učitelstvo a přátely školství- Učitelské noviny z roku 1885*“. V nich najdeme články obecné, odborné a metodické i životopisy, ale také zprávy o pelhřimovské Budči, o její druhé výroční učitelské poradě.¹⁵⁷ Zmínky o tom, jestli se i učitelé zdejší školy těchto porad účastnili, se nedochovaly (viz příloha č. 12, ukázka pozvánky na výroční schůzi učitelů do Počátek).

V konferenčních protokolech existují pouze písemné zprávy o schůzích učitelů, které probíhaly mezi učiteli zdejší školy. Předávali si zkušenosti o působení na děti ohledně kázně, čistoty, vyučování- krasopisu, počtů a vyučování jako celku. V období let 1909-1914 se jednalo výhradně o okresní porady veškerého učitelstva. Obsahem těchto setkání bylo především rozvržení učiva na následující školní rok u jednotlivých předmětů, diskuse o způsobech a hlavních zásadách vyučování, přednášky učitelů o způsobech výuky, o zdraví dětí ve škole (o první pomoci), o ochraně užitečných živočichů a rostlin (zvláště ovocných stromů). Během válečného období byly porady učitelů zrušeny. Obnoveny byly v roce 1921. O vyučování předmětu vlastivěda promluvil odborný učitel a spisovatel Ladislav Horák z Prahy.¹⁵⁸

Ve školním roce 1924/25 ředitel občanské školy v Kamenici nad Lipou pan Václav Škorpík přednášel dvakrát školním dětem o krajích blízkých i vzdálených, poprvé doprovázená byla přednáška se světelnými obrazy.

Ze stejného školního roku pochází protokol o účasti učitele Ladislava Bednáře na kurzu tělesné výchovy, pořádaném okresním školním výborem v Kamenici nad Lipou, jež řídil odbor inspektorátu pro tělesnou výchovu pan Václav Švácha. Týž učitel se zúčastnil kurzu občanské nauky v Jindřichově Hradci, kde přednášel ředitel Josef Horčíčka z České Třebové,¹⁵⁹ I kurzu kreslení pořádaného učitelskou jednotou Komenský v Kamenici nad Lipou, se každý čtvrtek v měsíci květnu a červnu účastnil pan učitel Ladislav Bednář.

V průběhu druhé světové války se všichni učitelé účastnili kurzu německého jazyka v Kamenici nad Lipou. Ve školním roce 1942/43 se členové učitelského sboru

¹⁵⁷ ZŠ Častrov, Učitelské noviny, Praha, 1885, s. 552

¹⁵⁸ ZŠ Častrov, Kronika č. 266, školní rok 1921/1922

¹⁵⁹ ZŠ Častrov, Kronika č. 266, školní rok 1924/1925

účastní desetidenního přeškolovacího kurzu pro učitele dějepisu.¹⁶⁰ Ve školním roce 1943/44 vznikl ve škole pracovní kroužek německého jazyka. Podotknuto: „Podle výnosu školství z 19. října 1943, č. 82. 697- I. Zahrnuty do něho jsou také sousední školy: Metánov, Ctiboř, Veselá a Jakubín. Vedoucím kroužku byl ustanoven učitel Štěpán Pokorný, vedoucím konverzace řídící učitel Jan Meduna. První porada byla dne 21. prosince 1943 od 13. do 17. hodin.¹⁶¹

Po roce 1948 se pořádaly porady okrsku jednou měsíčně. V rámci těchto porad probíhaly vzdělávací akce a politická školení.

Záznamy o dalším vzdělávání pedagogů se od tohoto roku v pamětní knize neobjevují.

4. 3. 4 Ze školních porad

Učitelstvo bylo pravidelně každý měsíc na školních poradách seznamováno s věstníky a úředními pokyny. V těchto zápisech jsou zachyceny záznamy z programu porad. Úvod porady byl zahájen čtením protokolu z předešlé schůzky. Následovalo učitelovo hodnocení pokroků žáků ve vyučování, postupně probírali jednotlivé předměty, posuzovali docházku dětí (návštěvu školy) za celý měsíc, volné návrhy a přání učitelů. Ke konci 90. let se začaly pravidelně na podnět pana učitele Roubíka na konferencích objevovat i první přednášky některého člena z učitelského sboru. Měly pedagogické, didaktické nebo metodické zaměření, doprovázené diskusemi.

Dále se hodnotila docházka žáků, jejich vyučovací výsledky a mravy žáků, stav školních učeben. Důraz byl dán na jejich pravidelné větrání, vytápění a úklid. Řečnili o aktuálních problémech školy (natírání tabulí), sledoval se zdravotní stav žactva. Porad se pravidelně účastní i pan farář a náboženským otázkám bylo také věnováno hodně pozornosti.

Z věstníků, nařízení a výnosů bych například mohla uvést povinnost pořizovat a odesílat seznamy dětí školou povinných a každý měsíc vykazovat počty nedbalých žáků školní docházky. V případě výskytu epidemií, přicházela poučení, jak nálezům předcházet- trvale a pečlivě čistit školní budovu i okolí postiženého. Kupříkladu uvádím, v měsíci červnu 1898 propukly u dětí spalničky. Učitelé četli dětem nařízení

¹⁶⁰ ZŠ Častrov, Kronika č. 266, školní rok 1942/1943

¹⁶¹ ZŠ Častrov, Kronika č. 266, školní rok 1943/1944

zemské školní rady ze dne 9. dubna 1888 číslo 9481 jak se bránit proti tomuto nakažlivému onemocnění na školách. Žák, ale i ten, kdo žije s ním ve společné domácnosti, musel být vyloučen ze školní docházky. Ostatním je přísně zakázáno vstupovat do bytů, kde se nakažlivá nemoc objevila. Na to je požádáno o návštěvu tohoto prostředí obecního lékaře.¹⁶²

Ke konci 19. století se v záznamech objevují pravidelné a zajímavé přednášky a diskuse učitelů k vybraným tématům např.: *Pojednání vyučovací a vychovatelské zásady hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého ze spisu Jana Kozáka*,¹⁶³ *Jak trestat neukázněné žáky*,¹⁶⁴ *Úkoly čítankové četby*,¹⁶⁵ *Počátky knihtiskařství*,¹⁶⁶ *Čidlem zraku je oko*¹⁶⁷, *O metodě názorné a znázorňovací*¹⁶⁸, *Jak vyučovat ve škole duševně nedospělou mládež v hodině počtů*,¹⁶⁹ *Vyučuj názorně*,¹⁷⁰ *O tělocvičných hrách*,¹⁷¹ *První pomoc při náhlém onemocnění*,¹⁷² *O souměrnosti*,¹⁷³ *O kreslení*,¹⁷⁴ *Výklad o elipse*,¹⁷⁵ *Jak naučit psaní*,¹⁷⁶ *O ochraně ptactva a ovocného stromoví*, *O otázkách pedagogicko-didaktických Říhova škola českého jazyka*.¹⁷⁷

Mnohé přednášky byly podrobně rozepsány, a proto jsem z nich vybrala několik ukázek, které neztrácejí nic na aktuálnosti.

Pan učitel František Rafl přednáška „*Vyučuj názorně*“¹⁷⁸

„Má-li žák učivo řádně pochopiti, měl by mít o pojmu řádnou představu. Představy povstávají z názorů. Proto je třeba se postarat o patřičné názory. To se stává názorným vyučováním v prvním školním roce, které se dělí na přímé a nepřímé. Názorné vyučování se nese k různým smyslům. Může-li názor působit na několik

¹⁶² SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 3. 6. 1898

¹⁶³ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 2. 11. 1896

¹⁶⁴ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 4. 2. 1898

¹⁶⁵ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 30. 11. 1898

¹⁶⁶ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 4. 7. 1898

¹⁶⁷ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 4. 4. 1898

¹⁶⁸ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 31. 1. 1900

¹⁶⁹ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 25. 11. 1898

¹⁷⁰ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 1. 2. 1899

¹⁷¹ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 1. 6. 1901

¹⁷² SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 3. 1. 1902

¹⁷³ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 31. 1. 1903

¹⁷⁴ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, duben 1903

¹⁷⁵ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 30. 6. 1903

¹⁷⁶ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 30. 11. 1905

¹⁷⁷ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 30. 11. 1904

¹⁷⁸ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 1. 2. 1899

smyslů, stane se představa jasnější. Proto také v řadě pomůcek názorného vyučování jsou na prvním místě samotné předměty, na druhém místě jsou vzorky, na třetím místě obrazy, na čtvrtém místě mapky a diagramy a poslední místo náleží nákresům křídou na tabuli.“

Pan učitel Josef Jíra přednáška „*Kreslení*“¹⁷⁹

V tomto období se ustupuje výhradně od ornamentálního kreslení a je dovoleno kreslit i předměty. Existovala různá poučení a upozornění o tom, jak zobrazovat předměty z perspektivy. Pojednání o kreslení oken a kreslení na okně uvádí: „*Okna mají žáci po levé ruce, někteří přímo před sebou. Dovolím, aby načrtli vnitřní okno rázně a vnější slaběji. Upozorním je, že přímký svislé jeví se svislými, vodorovné jeví se vodorovnými, pokud máme okno před sebou. Ale vzdálenější přímký se zdají kratší, vnější okno, ač je stejně veliké, zdá se menší. A nyní pootevřeme vnitřní okna, načrtneme je a vytkneme, co vidíme. Svislé trámy jeví se svislými, ale ač jsou ve skutečnosti stejně dlouhé, vzdálenější zdají se kratšími, kdežto příčky ve skutečnosti vodorovné, jeví se šikmými a kratšími.*

Otevřeme- li okna více, aby křivka okenní stála na zeď kolmo, jak se nám jeví? Otevřeme- li okna ještě dále, jak zase jeví se vodorovné příčky? Načrtáváme si řadu obrázků, žáci sami vypořádají, jak vodorovné příčky se sbíhají vždy do jednoho určitého bodu. A nyní nařídím, načrtněte celou tu řadu zavřených oken. Jak je před sebou vidíte? Okno před vámi jeví se největší. Vodorovné příčky se opět sbíhají do určitého bodu vlevo nebo- vpravo, jsou čím dál kratší a kratší.“

Kreslení na okně: „*Všude poblíž školy je domek, stodola, kůlna, kterou je vidět z jednotlivých oken školy. Nejlépe se ovšem kreslí na zavřeném okně špičatým dřívkem, ale je možné črtat na něm i křídou. Co jsme načrtli na okně, přeneseme na papír. Při vizírování můžeme přimhouřit oko.“*

Pan učitel Roubík, beseda „*Jak může učitel žákům navštěvování školy příjemným učinit*“

Po nastoupení do třídy zavede společný zpěv. „*Tím začíná a také jím končí. I mezi vyučováním, pokud uvidí žáky unavené nebo nepozorné, obnovuje jejich sílu zpěvem. Každý žák má malý zpěvníček, ve kterém má čistě jednotlivé písně opsané. Měli*

¹⁷⁹ SOKA Pelhřimov, Konferenční protokol, Kniha č. 4, dne 30. 9.1904

*bychom vidět oči dětí, jak se rozzáří a při každé nové písni se rozveselí. Když vidím žáky roztékané, začne jim vyprávovat nějaký příběh. Ve chvílce nastane ticho jako v kostele. Všichni s neobyčejnou napnutostí sledují učitelova slova. Ten, kdo příběh nejlépe zopakoval, jest veřejně pochválen.*¹⁸⁰

Jednotlivé porady jsou zakončeny podpisy zúčastněných osob.

4. 3. 5 Zdravotní stav a péče o zdraví dětí

Zdravotní stav a péče o zdraví dětí patří mezi informace, které nám také dokládají pamětní knihy. Z počátku záznamy nejsou pravidelné. Objevují se v souvislosti s odůvodněním zastavení vyučování ve škole kvůli epidemiím (např. chřipky). Od roku 1894 se záznamy o zdravotním stavu mládeže vyskytují pravidelně. Ve školním roce 1901/02 se píše o epidemických zánětech průšnic a o dusivém kašli¹⁸¹. V roce 1905 je poznamenáno: „v červnu a v červenci vypuknuvšími spalničkami mezi žactvem, klesla školní docházka“. Ty bývaly nejčastější uváděné onemocnění. Děti starší 10 let byly přeočkovány lékařem Karlem Beranem z Počátek (celkem 46 žáků). Od tohoto roku byly návštěvy, za účelem preventivních prohlídek, očkování a přeočkování proti záškrtu, prováděny každoročně.

Školní rok 1910/11 pojednává o úředně zastaveném vyučování ve dnech od 8. listopadu do 18. listopadu pro onemocnění spalou. V obou třídách byla provedena důkladná desinfekce. Ani potom epidemie úplně nezanikla, takže první třída musela být ještě v měsíci březnu znovu úředně uzavřena a nově desinfikována.¹⁸² Ve školním roce 1912/13 dochází k úmrtí 2 žáků na záškrta a tuberkulózu. Škola byla uzavřena od 15. června do 5. července z důvodu rozšíření spalniček.

Podle výnosu okresního školního výboru č. 2326/42 ze 7. května 1942 bylo zřízeno na zdejší školní zahradě vitaminové pole ve výměře asi 80 m². Pozemek byl oset ředkvičkami a mrkví. Úrodou pak byly poděleny chudé děti. Dalším rokem se v této činnosti pokračovalo. V 50. letech je zaznamenáno: „Výživa je slabá, bude promluveno s rodiči dětí o nejvhodnější dětské stravě. Dětem je denně podáván rybí

¹⁸⁰ SOKA Pelhřimov, Pamětní kniha 5, ZŠ Častrov, inv. č. 197, Konferenční protokol, 1907 - 1916, školní rok 1913/1914

¹⁸¹ SOKA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, školní rok 1901/1902

¹⁸² SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, školní rok 1910/1911

tuk“.¹⁸³ Později přibyl i vitamin C. Dále se píše o čistotě, větrání a teploty budovy. Chodby se vytíraly dvakrát týdně vlhkým hadrem a třídy denně. Ve škole přibývaly návštěvy stomatologa. Je kladen důraz na pěstování základních hygienických návyků dětí. Všichni žáci se stali členy dorostu Československého Červeného kříže. Všechny děti dostaly zdarma zubní kartáčky a pasty. Pravidelně si ve škole před zahájením vyučování čistily zuby.¹⁸⁴ V lednu 1958 byly děti 3. 4. a 5. postupného ročníku očkované proti obrně. Vyučující pravidelně žáky měřili a vážili. Záznamy o zdravotním stavu školních dětí jsou vedeny až do roku 1998. Dále se již zmínky ke zdravotnímu stavu dětí nevyskytují.

4. 3. 6 Výchovně vzdělávací práce ve škole

Marie Terezie sděluje: „Školství je a vždy zůstane věcí politickou.“¹⁸⁵ Má naplňovat požadavky a cíle vzdělávací strategie státu v různém období odlišnými způsoby.

Podle dochovaných zápisů začínal školní rok na zdejší škole kolem 15. září. Konec školního roku se posouval na závěr měsíce července.¹⁸⁶ Měnila se i doba začátku vyučování. Z návrhu řídicího učitele a předsedy místní školní rady uvádím: „Školní vyučování počíná o 9. hodině dopoledne a končí o půl čtvrté odpoledne. Aby školní děti zvláště z venkovských vesnic od navštěvování školy zdržovány nebyly a v pravý čas do školy přicházeti mohly, započne vyučování v půl 10 dopoledne, tedy o půl hodiny později, odpoledne však bude se o té půl hodiny déle vyučovati totiž do 4 hodin“.¹⁸⁷ Počátek školního roku od 1. září je stanoven až od roku 1948.

Výchovně vzdělávací práce byla od počátku existence školy značně spjata s náboženstvím. Patřila ve škole na přední místo školního vyučování. Vlastní školní život měl svůj pravidelný rytmus. Školní rok začínal kolem poloviny měsíce září slavnými Božími službami a uctívání Ducha svatého ve zdejším kostele sv. Mikuláši. K rodičům a žákům promlouval kněz. Rodiče nabádal, aby řádně posílali děti do školy, žáky zase vyzýval k slušnému chování a pilné školní práci. I poslední den školního

¹⁸³ ZŠ Častrov, Školní kronika 1952 - 2003, školní rok 1953/1954

¹⁸⁴ ZŠ Častrov, Kronika, číslo 266, školní rok 1950/1951

¹⁸⁵ Felbiger a Kindermann: Reformátoři lidového školství s. 10

¹⁸⁶ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, školní rok 1894/1895, s. 18

¹⁸⁷ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, Kniha č. 2, část 7, dne 22. 5. 1875

vyučování se žáci se svými učiteli účastnili bohoslužeb a po návratu do školy, jim byly rozdány školní zprávy.

Zdejší farář jako učitel náboženství se pravidelně každý měsíc účastnil konferenčních porad učitelů. Společně organizovali zpovědi a svatá přijímání. Samozřejmostí bylo začínat a končit školní rok bohoslužbami v kostele. Další samozřejmostí byly ranní mše v kostele. Vždy jeden z učitelů byl pověřen dozorem nad školní mládeží v kostele. Několikrát do roka šla školní mládež společně ke zpovědi a potom ke svatému přijímání. Vyvrcholením byly v závěru školního roku zkoušky z náboženství a biskupem provedené kanonické vizitace. *„Roku 1894 dne 20. měsíce května zavítal do Částrova Jeho biskupská Milost M. J. Říha, biskup budějovický, aby zde vykonal generální biskupskou vizitaci a spolu uděloval svátost biřmování. Nejdůstojnější pan biskup přijel po 7. hodině ranní z Kamenice nad Lipou. Již na hranicích farní osady Částrovské uvítán byl a do vesnice naši provázen jízdní družinou. Na počátku vystavěna byla brána, jež přivítala Jeho biskupskou Milost zástupcové přifařených obcí a sbor dobrovolných hasičů.“* Biskup se zajímal především o kontrolu duchovní a pastorační činnost farnosti. Zaobíral se také, zda je správně vedena farní spisovna a archiv, kolik dětí navštěvuje náboženství nebo jaká bývá účast na bohoslužbách. Dále zápis pokračuje řečí pana biskupa k učitelskému sboru: *„Úřad učitelský ač obtížný jest velice nevděčný a učitel jen tím těšiti se musí, že ze žáků vedení jeho svěřených stanou se jednou užiteční členové společnosti lidské. To budiž učitelé pobídkou k další činnosti jeho.“*¹⁸⁸

Během roku škola oslavovala všechny významné události a jubilea (výročí) císaře a jeho rodiny (panovnického habsburského rodu) a to návštěvami bohoslužeb a zpíváním rakouské hymny. Např. v den sňatku císařských snoubenců korunního prince Rudolfa Habsburského s princeznou Stefánií 10. května 1881 se celá škola zúčastnila slavných bohoslužeb a průvodu. Poté byly vysazeny u školy čtyři stromy.¹⁸⁹ Dalšími cvičeními,¹⁹⁰ kterých se musela školní mládež účastnit, byly

- služby Boží nedělní a sváteční po celý rok
- školní služby Boží ve všední dny

¹⁸⁸ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, školní rok 1894/95, s. 15, 16, 17

¹⁸⁹ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, s. 4

¹⁹⁰ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Kniha č. 3, Konferenční protokoly

- průvody o Božím těle na svatého Marka o křížových dnech, v den dušiček a slynoucí vzkříšení Páně
- zpověď a svaté přijímání třikrát do roka
- modlitba nebo píseň na začátku a na konci vyučování a modlitba v pátek odpoledne ve tři hodiny

V prvním spisu, Konferenční kniha, jsou v zápisech od počátku uváděny zprávy o působení učitele na školní mládež: „*Při počínání nechť učitel neustále s dětmi rozmlouvá, vyptává se, děti nechť sami soudí*“.¹⁹¹ Týkaly se především školní kázně, čistoty dětí, pobíhání dětí venku, včasných příchodů do školy, pilné návštěvy školy, slušnosti a mravnosti ke škole, doma a venku.

Pozornost je rovněž věnována materiálnímu zajištění. Každoročně je uváděn přírůstek školních pomůcek a pomalý růst svazků ve školní žákovské nebo učitelské knihovně, které se rozrůstaly převážně z darů. Opětovně jsou uváděny finanční příspěvky na školní pomůcky, hlavně od místní nebo okresní školní rady, ale i od jednotlivců. Úplný přehled dobrodinců školy v Častrově zobrazuje Příloha č. 15. Po skončení první světové války se stává pravidelným dobrodincem ochotnický spolek, který věnuje finanční částky převážně na žákovskou knihovnu.

Školním rokem 1891/92 se podle nařízení veleslavné c. k. zemské školní rady začalo vyučovat od prvního ročníku stojatému písmu. Další nařízení, které platilo pro zdejší školu, vydala ve školním roce 1897/98: „*Následkem nařízeného šetření o počtu dívek povinných ku vyučování ženským ručním pracím, nařídila veleslavná c. k. zemská školní rada vynesemím ze dne 5. ledna 1898 číslo 41823, by pracím oněm při škole zdejší vyučováno bylo ihned pouze v jednom oddělení, místo dosavadních dvou*“¹⁹² Jaký byl počet dívek není známo. Ale opačná situace se vyskytla ve školním roce 1905/06. Zemskou školní radou bylo povoleno, při počtu 62 dívek, otevření vyučování ve dvou odděleních po třech hodinách týdně.¹⁹³

Působení na cit mládeže a probudit tak lásku ke stromové měla vzbudit myšlenka o stromkových slavnostech. Na ně se děti připravovaly každý rok. Školní zahrada byla místem, kde děti získávaly znalosti z roubování, štěpování a vysazování stromků.

¹⁹¹ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Kniha č. 2, Konferenční protokoly, část 8, 26. 6. 1875

¹⁹² SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, školní rok 1897/1898, s. 22

¹⁹³ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, školní rok 1905/1906, s. 36

S těmito znalostmi opouštěly školu a odcházely do svých domovů. Dne 20. dubna 1907 se zúčastnila veškerá školní mládeže a učitelský sbor, nasázení 13 kaštanů k novému hřbitovu a poblíž čtyři lípy. V prostoru před kostelem další tři lípy.¹⁹⁴ Na jaře 1914 byly vysazeny do nově založené školní zahrady ovocné stromy (vysokokmenné a zákrsky), zerav západní, ptačí zob, rozmanité druhy šeříků, nízké růže, 110 odlišných křovin.¹⁹⁵ Dne 27. dubna 1917 byla za účasti školní mládeže zasazena na prostranství před kostelem v upomínku válečných let „válečná lípa“.¹⁹⁶ Na paměť dvacetiletého trvání Československého státu vysázena třešňová alej.

Počátkem 20. století se učitelé setkávají na okresních učitelských poradách. Připravovali a schvalovali rozvrh učiva, učebnice a použití sešitů. Zdejší škola používala početnice Jana Ročka a Jana Kozáka. Pan učitel Roubík si uvědomoval obtížnosti vyučování ve zdejší škole, a proto přijal pozitivně nové učebnice s odlišným uspořádáním probírané látky. Zmiňuje se: „*Postupuješ se zřetelem na okolnosti, že ve školách malotřídních sedí v jedné třídě nebo v témž oddělení žáci různého stáří, tedy také různého vývoje schopností, různých vědomostí a nestejně zručnosti, dále, že úlevy přivádějí do vyučování patrně nepravidelnosti a vyučování značně stěžují.*“ Počátkem školního roku nepřicházejí do školy starší žáci, neboť využívají úlev, nýbrž jen mladší žáci 4., 5. a 6. školního roku. Procvičují číselný obor od 1 do 1 000 a to úplně z paměti. Dále uvádí: „*Mezi tím dostaví se úleváci. Aby si pamětní sčítání zopakovali, zařadili spisovatelé sčítání s čísly více jmennými a zlomky rovněž jen do 1 000, hned za pamětní počítání do 1 000 s čísly prostými.*“ Závěrem poznamenává, že početnice obsahuje i rozšiřující učivo- desetinná čísla.¹⁹⁷

Nové způsoby práce byly zavedeny v kreslení. Při jednání je upozorněno na Andělovu školu moderního umění a zvláště její zásady. Děti první a druhý školní rok se věnovaly ilustraci jednoduchých povídek, kreslení z paměti, vystřihování z pestrého papíru, kreslení věcné. Třetí a čtvrtý školní rok se věnují volným cvičením s tužkou a štětcem, věcnému kreslení z paměti, ilustrativnímu kreslení, modelování typických tvarů a kreslení podle nich. Následující 5. a 6. školní rok se zaměřují na volná cvičení tužkou a štětcem, modelování jednoduchých předmětů a kreslení podle modelů, kreslení

¹⁹⁴ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, školní rok 1906/1907, s. 39

¹⁹⁵ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, s. 59

¹⁹⁶ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, s. 84

¹⁹⁷ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Kniha č. 4, Konferenční protokoly, protokol ze dne 30. 1. 1904

předmětů z každodenního života podle skutečných forem listů, květů, plodů (zelenina, rostliny s kořeny, oddenky).¹⁹⁸

Ve školním roce 1912/13 jsou zakoupeny nové Matolinovy početnice a Jursovy čítanky I. díl, jak vyplývá z přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častrově. Počátkem školního roku 1916/17 už byla tato čítanka zavedena pro všechny české školy obecné.

Dne 2. prosince 1918 pozbyly platnost oběžníky a nařízení týkající se vlasteneckého chování učitelů, pěstování vlastenectví při vyučování v jednotlivých předmětech. Byl zrušen zákaz všech za války zakázaných písní a uzavření knihoven. Z čítanek byly přeskočeny některé články, nové zatím nebyly obdrženy. Z knihovny musely být vyloučeny závadné knihy. Při školních oslavách byla věnována pozornost novým tématům a osobnostem (T. G. Masaryk, Mistr Jan Hus, J. A. Komenský, Jan Žižka z Trocnova, B. Smetana, A. Dvořák, vznik republiky, bitva u Zborova a další)

Školní slavnosti bývaly zahajovány učitelovými proslovy, doplněny básněmi, přednášené dětmi, společným zpíváním hymny a zakončeným společným průvodem obcí. Na Bílou sobotu se školní mládež shromažďovala u pomníku padlých a dvouminutovým tichem uctívala památku obětí světové války. V dětech měly vypěstovat hluboký vztah ke svobodě, k vlasti a k jejím hrdinům a vychovávat je k činům pro vlast. Tyto slavnosti se pravidelně opakovaly a s přibývajícimi roky se měnily ve skromnější vzpomínkové slavnosti ve škole nebo jen ve třídě.

Děti a jejich učitelé se nadále podíleli na kulturním životě v obci. Z množství sehraných divadelních her uvádím hru Čert a Káča, Krejčík švec a kašpárek, vlasteneckou hru Pro tatíčka prezidenta,¹⁹⁹ Krakonošova medicína,²⁰⁰ hru V. Baldesari Plumlovské Krakonoš,²⁰¹ veselohru Ospaleček, Frantíkovy trampoty, Plaváček od L. Tesařové.²⁰² Čisté zisky byly věnované na školní potřeby a pro chudé děti. Kromě toho byly pořizovány postupně divadelní obleky.

¹⁹⁸ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Kniha č. 4, protokol ze dne 28. 2. 1905

¹⁹⁹ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1920/1921

²⁰⁰ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1922/1923

²⁰¹ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1923/1924

²⁰² ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1926/1927

Školním rokem 1921/22 takzvaným malým školským zákonem se zavádí do škol nové předměty (viz část 2.2).²⁰³ Dne 6. února 1923 bylo zavedeno povinné vyučování měřičství hoši s dívkami. V dalším roce dochází k úpravě vyučovací hodiny na 50 minut.²⁰⁴

Místní školní rada ve školním roce 1921/22 zrušila vybírání školného²⁰⁵ a paušál uhrazovala sama. V době první republiky se objevují nové mimoškolní činnosti dětí a učitelů. Patří mezi ně založení 23. února 1924 dorostu Československého Červeného kříže.²⁰⁶ Členové obdrželi zeleninová a květinová semena k pěstování ve školní zahradě. Pro všechny školní děti byla uspořádána přednáška o Červeném kříži. Sebrané příspěvky se staly základem pro zakoupení školní lékárničky.²⁰⁷ Za přispění učitele děti nacvičily loutkové hry. Výtěžky poskytl na zlepšení a rozšíření loutkového divadla nebo při zubní akci opatřily pro školní děti kartáčky a pasty.²⁰⁸ Každý rok se na Bílou sobotu děti zúčastnily slavností u pomníku padlých a dvouminutovým tichem se připojily k mírovým akcím Československého Červeného kříže, pořádané pod heslem „V míru bdělost“.

Poprvé se objevuje zápis o založení dětské čítárny, jako doplněk čítankové četby.²⁰⁹ Do ní odebírali časopisy Mladý svět, Naše práce, Zlatá brána, Měsíčník dorostu Červeného kříže, Radost. V dalších letech jsou jmenovány další Úsvit, Lípa Mládí, Naše republika, Rozhlas mladých. Pro žáky zdejší školy pořádal učitelský sbor přednášky o krajích blízkých a vzdálených, doprovázené ukázkami na obrazech.²¹⁰

Ve školním roce 1926/27 je první záznam o školním výletě do Tábora s druhou třídou. V dalších letech jsou zápisy nepravidelné. Týkají se vycházek po okolí, vycházky do divadla do Žirovnice (hra Lešetínský kovář) a do Počátek (hra Tři halíře), do Včelničky a Kamenice nad Lipou do Pelhřimova, do Jindřichova Hradce.²¹¹

²⁰³ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1921/1922

²⁰⁴ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Kniha 6, Konferenční protokoly, školní rok 1922/1923

²⁰⁵ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1921/1922

²⁰⁶ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1923/1924, přihlášeno 55 dětí

²⁰⁷ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1927/1928, pořizena byla ve školním roce 1932/1933

²⁰⁸ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1932/1933

²⁰⁹ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1924/1925

²¹⁰ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1924/1925, přednášel pan V. Škorpík, ředitel občanské školy v Kamenici nad Lipou

²¹¹ ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, školní rok 1926/1927, 1928/1929, 1929/1930, 1931/1932

Postupně děti navštěvovaly i vzdálenější místa (Hluboká nad Vltavou, České Budějovice, Praha). Finanční částku za výlety pokryly výnosy z loutkových her a příspěvky od místní školní rady.

Okresní hospodářská záložna v Počátkách zaslala dne 21. června 1926 pěti žákům první třídy vkladní knížky se vkladem po pěti korunách. Děti dostaly vkladní knížky, aby byly povzbuzeny ke spoření.

Ve školním roce 1928/29 se objevuje nový termín „ruční práce dívčí s naukou o domácí hospodaření“. V zápisu z roku 1928 je uvedena žádost místní školní radě o zřízení školní kuchyně. Ta byla zpřístupněna v místech bývalé sborovny v listopadu 1930.

Na základě vydáním nových učebních osnov v roce 1934, bylo učivo zpracováno a rozvrženo učiteli z okresu. Pro výchovu k brannosti byly sestaveny doplňkové učební osnovy, podle nichž se začalo ve školním roce 1935/36 vyučovat. Doplňeno dalším zápisem: „*K tomuto účelu zavedena byla cvičení v poplachové službě a v zatemnění v obci a uváženo, jak věc zařídit, budou-li děti při náletu letadel ve škole.*“

Doba v protektorátu přinesla citelné změny ve školní práci. Okupanti se snažili nejrůznějšími prostředky a opatřeními omezit vzdělanost národa. Prvním zářím 1939 se vyučuje podle nových osnov a byla zavedena vyučovací hodina 45 minut. První třída obecné školy, v prvním a druhém školním roce, používala břídlíkové tabulky. Byla nepovolena nevhodná témata školních slohových prací, zakázány hromadné výlety (viz část 4.3.9, Škola v době nacistické okupace).

Po skončení války nahrazují předcházející témata školních oslav významná výročí a osobnosti našeho státu (narození a úmrtí T. G. Masaryka, květnové povstání, hudební skladatelé, spisovatelé). K prvnímu výročí osvobození republiky se školní mládež účastnila znovuodhalení pomníku padlých.²¹²

První poválečný rok po válce byla obecná škola organizována jako dvojtřídní, s pěti postupnými ročníky (první a třetí postupný ročník byl v prvním oddělení a druhý, čtvrtý a pátý patřil ke druhému oddělení.) V obou třídách byla utvořena žákovská samospráva. Vzala si za úkol udržovat čistotu a pořádek ve svých třídách a úpravu

²¹² ZŠ Častov, Konferenční protokoly 1941 - 1971, (31. 5. 1946)

zahrady. Místní školní rada nemohla sehnat nikoho pro čištění a úklid školních místností. Vypomohla školní samospráva a udržovala pořádek v celé škole, v jejím okolí i v okolí obce. Dalším úkolem byl sběr odpadků, podzimních plodů kaštanů, žaludů a jeřabin. Dobovou zvláštností bylo hledání mandelinky bramborové v bramborových porostech. V červnu se vždy konal „týden dětské radosti,“ v jehož rámci se uskutečňovaly školní výlety a vycházky.

V rámci nové úpravy rozdělení škol je v konferenčních protokolech poznamenán odchod žáků 6. - 8. ročníku do měšťanské školy v Počátkách (zmíněno již v části 4.3.2, Organizační struktura školy). Od 4. ročníku se začalo vyučovat ruskému jazyku.²¹³

Politická situace po roce 1948 zřetelně ovlivnila práci ve škole. V socialistickém státě musela být i socialistická škola a socialistická výchova. Orientace na Sovětský svaz přinesla i závislost na systému a metodách sovětského školství.

K zákonu o jednotné škole pan učitel poznamenává: „*Oslava základního školního zákona osvětlila dětem význam a pokrok nového zákona pro žáky a studenty, sociální spravedlnost pro všechny občany a právo na vzdělání*“.²¹⁴

Ve školním roce 1952/53 Jednota Sokol v Častrově propůjčila dětem zdejší školy sál, v němž je tělocviční náradí. Tím byla založena sokolská Družina, do které chodily všechny děti.²¹⁵ Pravidelně jsou dětem jednou týdně promítány zábavné a poučné filmy v místním kině. K Velké říjnové revoluci se děti účastnily štafet „Přátelství a míru“, které v rámci města československo-sovětského přátelství probíhalo i ve zdejší obci.²¹⁶

Školský zákon z roku 1953 je ve školní kronice zmíněn touto poznámkou: „*Dne 2. května 1953 vyhlášen zákon ze dne 24. dubna 1953 o školské soustavě a vzdělávání učitelů. Podle tohoto zákona musí naše škola vychovávat všestranně rozvíjet a dokonale připravené nové socialistické občany – dělníky a inteligenci. Toto poslání může splnit jen škola s velkými socialistického budování a s politickým, hospodářsko-technickým a kulturním rozvojem vlasti.*“²¹⁷ Novinkou je přípravný ročník. Způsob práce v přípravném ročníku se značně liší od práce prvního postupného ročníku národní školy.

²¹³ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly 1941 - 1971, protokol 1945

²¹⁴ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly 1941 - 1971, protokol 14. 5. 1948

²¹⁵ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly 1941 - 1971, protokol 31. 10. 1952

²¹⁶ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly 1941- 1971, protokol 20. 12. 1952

²¹⁷ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1952/1953

Uvádí: *Mění se obsah, metoda i prostředky vyučování a výchovy šestiletých dětí. Pro práci v přípravném ročníku je třeba nových učebních pomůcek. Objednány maňásky, korálky k navlékání, geometrické tvary, modelovací hlína, temperové barvy a živá abeceda.*²¹⁸“

Jako velká pomoc při výchově a vzdělávání bylo uvítáno založení Pionýra na zdejší škole.²¹⁹ Práce v pionýrské organizaci se v tomto období rozbíhala pomalu. Stále se nedařilo sehnat vedoucí oddílů. A tak byly k vedení Pionýra získány studentky Marta Lhotková, Marie Jebavá a Marta Drbalová. O prázdninách vedl Pionýr ředitel školy. U Barborky nebo u rybníka Pstruhovce organizoval tří až pětidenní stanový tábor. Veškerá mimoškolní činnost s dětmi i oslavy nejrůznějších výročí byly vykazovány jako akce pionýrské organizace.

Dne 12. června 1955 se děti zúčastnily okrskové spartakiády na cvičišti Sokola Častrov.

Každým rokem krajská komise při Krajském národním výboru v Jihlavě vyhodnocovala plán pro sběr a pěstování léčivých rostlin. Děti měly sebrat například jeden kilogram chrpy bez kalichu, šest kilogramů květu lípy, patnáct kilogramů listu kopřivy, dále třezalku, měsíček lékařský, řebříček, rozrazil nebo nať stračky polní. Průmyslový odbor rady Okresního národního výboru v Kamenici nad Lipou stanovil škole úkol sběru 690 kilogramů papíru a dalších druhů odpadových hmot, igelit, kostí.²²⁰ Škola se účastnila mičurinských soutěží. Děti pěstovaly zeleninu mrkev, saláty, zelí a kedlubny. Pro jednotné zemědělské družstvo vypěstovaly sazenice krmné kapusty a semena krmné řepy. Tím měla být v dětech pěstována láska k půdě a socialistickému zemědělství.

Podle nových školských zákonů (viz část 2.3) byla od 1. 9. 1960 prodloužena školní docházka o jeden rok, trvala devět let, žactvo klasifikováno dvakrát, v pololetí a na konci roku.²²¹ Národní škola v Častrově začala používat název základní devítiletá škola. Úkolem bylo poskytnout mládeži ucelené základní všeobecné vzdělání, připravit ji k účasti na výrobní práci a k dalšímu vzdělávání. V průběhu 60. let se začala zavádět osobní dokumentace žáka. V tomto osobním listu učitel vedl údaje o rodině žáka, o jeho

²¹⁸ ZŠ Častrov, školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1953/1954

²¹⁹ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, školní rok 1954/ 55 (25. 1. 1955)

²²⁰ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, školní rok 1954- 1955 (2. 5. 1955)

²²¹ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, školní rok 1961/1962

prospěchu, o jeho rozumovém vývoji, o morálních vlastnostech a mimoškolních zájmech. Tyto zápisy byly podkladem pro komplexní hodnocení, které se zpracovávalo na každého vycházejícího žáka.

Podle pokynu Okresního národního výboru v Pelhřimově vítaly děti kyticemi sovětské vojáky, kteří projížděli obcí a účastnili se cvičení armád Varšavské smlouvy.²²²

Ve všech základních školách byl zaveden jedenáctidenní vyučovací cyklus s volnými sudými sobotami. Podle toho byl vypracován i rozvrh hodin. Děti se vyučovaly dvakrát týdně, v úterý a ve čtvrtek, také odpoledne.²²³ Následovalo zkrácení školního vyučování na pětidenní.²²⁴ Psaní jako samostatný předmět se zrušil a byl zařazen do českého jazyka.²²⁵ Pokračovalo se v ateistické výchově a zesílil tlak na žáky a rodiče, aby nepřihlašovali svoje děti do náboženství. Od školního roku 1976- 77 se nikdo do výuky náboženství nepřihlásil a od této doby se již nevyučovalo. Byl to důsledek silného politického tlaku a ateistické výchovy ve školství.

Byla prováděna měření tělesné výkonnosti školních dětí. Byla zjišťována tělesná výška a váha a výkony dětí v běhu na padesát metrů, skoku do dálky z místa snožmo, hodu plným míčem dva kilogramy obouruč, zjišťován počet sedů a lehů za třicet vteřin, počet předklonů a vzpřímů s dohmatem na značku na zemi a za zády za dvacet vteřin. U dětí starších deseti let byl zjištěn ještě čas v běhu tři sta metrů, skok do dálky a do výšky v rozběhu.

Děti pod vedení učitelů obstarávaly všechny kulturní akce, uvádím pásmo k Velké říjnové socialistické revoluci, k vítání sovětské delegace, k výročním schůzím jednotného zemědělského družstva, k Mezinárodnímu dni žen, k oslavám založení Komunistické strany Československé a k jejím výročním schůzím, vystoupení k besedám se staršími občany, Vítání občánků.

Každá škola si vypracovávala v 70. letech 20. stol. na základě směrnic svůj systém Mládež a kultura, podle něhož se dětem dostávalo základních informací o divadle, hudbě, literatuře, filmu nebo o výtvarném umění. Pro žáky místní školy byly uspořádány výchovné koncerty například „Jak se dříve hrávala a zpívala barokní hudba

²²² ZŠ Častrov, Konfereční protokoly, školní rok 1966/1967 (27. 1. 1967)

²²³ ZŠ Častrov, Konfereční protokoly, školní rok 1967/1968 (4. 9. 1967)

²²⁴ ZŠ Častrov, Konfereční protokoly, školní rok 1968/1969

²²⁵ ZŠ Častrov, Konfereční protokoly, školní rok 1967/1968

starých mistrů,“ „Nástroje královské“,²²⁶ nebo přijížděli mezi žáky herci z Horáckého divadla v Jihlavě s literárními pásmy „Pověsti a pohádky“,²²⁷ Pavel a Marta Wuršerovi. A žáci naopak navštěvovali pravidelná představení v Horáckém divadle v Jihlavě nebo Divadlo Spejbla a Hurvínka v Praze.²²⁸

Podle přípisů okresního národního výboru- odboru školství o úpravě vyučování ve školním roce 1979/80 na malotřídních školách byli žáci 4. postupného ročníku převedeni do 5. ročníku do Počátek.

Od roku 1993/94 jezdili žáci 3. a 4. ročníku na plavecký výcvik do Pelhřimova.²²⁹

Všechny změny po roce 1989 měly své důsledky i v oblasti školství. Oslovení „soudruhu učitelů“ bylo nahrazeno oslovením „pane učitelé“. Výuka náboženství se vrátila do školy jako nepovinný předmět.²³⁰ Škola tím umožňuje náboženskou výchovu pro všechny děti, které o ni prostřednictvím rodičů požádají.

Nově mohli odcházet žáci do speciálních tříd základních škol s rozšířenou výukou některého předmětu. Tabulka č. 6 ukazuje přijetí žáků zdejšího čtvrtého ročníku, po vykonaných zkouškách, do pátého ročníku Základní školy v Pelhřimově s rozšířenou výukou matematiky a přírodovědných předmětů.

Tabulka č. 6 Přijetí žáků do speciálních tříd

Školní rok	Počet žáků	Jména žáků
1990 - 1991	3	L. Fila, M. Machová, M. Červenka
1991 - 1992	1	H. Křížová
1992 - 1993	2	J. Švanda, P. Kříž
1993 - 1994	1	L. Švandová

Zdroj: ZŠ Častrov, Školní kronika 1952 – 2003

Výrazné změny se dostavily i ve výběru učebnic pro žáky. Zatímco dříve vydávalo všechny učebnice pro základní školy Státní pedagogické nakladatelství, nyní vznikala nová nakladatelství, která postupně připravovala ucelené řady učebnic- Jinan,

²²⁶ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1972/1973

²²⁷ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1971/1972

²²⁸ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1973/1974

²²⁹ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1993/1994

²³⁰ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1992/1993, vyučuje děkan Vendelín Zboroň ze Žirovnice

Alter, Fraus, Nová škola, Prometheus, Fortuna, Prodos a jiné. K novým učebnicím autoři vytvářejí pracovní sešity.

Den otevřených dveří- rodiče mohli nahlédnout do výuky svých dětí. V prostorách školy byly připraveny staré písemnosti a záznamy, kroniky od začátku 20. století.²³¹

Pro žáky škola zajišťuje plavecký výcvik v Pelhřimově. Při škole pracoval zdravotnický kroužek, jehož výsledkem byla účast na okresní soutěži Mladých zdravotníků v Pelhřimově, kde obsadili čtvrté místo²³² a výtvarný kroužek pod vedením paní učitelky Pěchové.²³³ V dalších letech zdravotnický kroužek pokračoval, ve škole mohly děti navštěvovat pohybové hry pod vedením paní učitelky Miloslavy Krejčové modelářský kroužek pod vedením pana Hanuše.

V rámci projektu „Internet do škol,“ byly do školy dodány počítače, cílem bylo zvyšování gramotnosti v oblasti informačních technologií.

Od ledna 2003 získala škola právní subjektivitu. Znamenalo to, že škola přešla z rozpočtové organizace na příspěvkovou a začala hospodařit sama na sebe. Jejím zřizovatelem se stala obec. Škola hospodaří jak s prostředky státními, tak s prostředky zřizovatele- obecního úřadu. Poslední roky se škola potýká s nedostatkem žáků. Obec jako zřizovatel se zavázala, že doplatí prostředky do výše normativu na žáka, tj. že zaplatí finanční propad mezi tím, co škola obdrží od státu, a tím, co potřebuje.

4. 3. 7 Škola za první světové války

Ohromující zpráva, jež otřásla celou říší, vyvolalo sdělení o sarajevském atentátu. Na svatou Annu, 26. července 1914, byla nařízená částečná mobilizace vojska, o čtyři dny později úplná, současně i první výzva domobrany. Toto předvolání se několikrát opakovalo. Byly vyzváni k přehlídce domobrany muži narození v letech 1894, 1893, 1892. Později byly nařízeny přehlídky domobrany u ročníků 1873 až 1890, z nichž byli domobranci uznáni schopnými do služby ve zbraní.²³⁴

Světová válka hluboce zasáhla do života zdejší obce a do chodu zdejší školy. Řada učitelů byla aspoň po část války odvedena do armády, třídy musely být slučovány

²³¹ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1997/1998

²³² ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1997/1998

²³³ ZŠ Častrov, Školní kronika, 1952 - 2003, školní rok 1998/1999

²³⁴ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, s. 65

a zbývajícím učitelům byly přidělovány stále nové povinnosti, například zajišťovat rozdělování potravinových lístků či organizovat různé sbírky.

I naše škola se postavila do služeb válečných. Aby se získala náhražka na čaj pro vojsko, sbírali a sušili žáci ostružinové listí. Děvčata v hodinách, ve kterých se vyučovalo ručním pracím, byly zaměstnány pletením a háčkováním. Zhotovovaly pro vojíny v poli nátepníčky, rukavice, kamaše, ponožky, chránítka na uši.²³⁵ Učitelé spolupůsobili v komisi, která prováděla soupisy zásob obilí a mouky.

Školní docházka se s přibývajícím válečnými roky horšila. Občas bývalo vyučování úplně přerušeno nebo omezeno podle počtů učitelů. Hlavní příčinou byla také potřeba nechat si děti doma k zemědělským pracím. Zvláště tam, kde rodinní příslušníci následkem všeobecné mobilizace nastoupili aktivní vojenskou službu. Na nepravidelnou školní docházku se také podepsala i bída, různé nemoci, spalničky, kašel, difterie a nedostatek uhlí a dříví ve škole.

Po celou dobu války se jako dříve slavily ve škole všechny rakouské svátky a oslavovala se císařská habsburská rodina slavnými bohoslužbami v kostele. Po smrti císaře Josefa I. přibýly oslavy nového císaře Karla a císařovny Zity. S těmito slavnostmi byl spojen i „Dětský den,“ pořádaný pod heslem „Vše pro dítě,“ vplynulým z podnětu Františka Josefa I. Mezi žactvem byly vybírány peněžní sbírky ve prospěch sirotků po padlých českých vojínech a dětí mobilizovaných vojínů, ale i pro všechny české děti potřebující ochranu.²³⁶

Válka podnítila mnoho dobročinných akcí, sbírek a opatření pro válečné účely. Školní děti sbíraly ostružinové a jahodníkové listy, konaly se několikrát sbírky Červeného kříže. Na stejné účely se sháněl kov, šatstvo, zvláště vlněné zboží, ve škole se prodávaly losy. Všechny tyto sbírky konkretizují zápisy v konferenčních protokolech, ze kterých vybírám:

- první den v každém měsíci se konaly mezi žactvem sbírky ve prospěch Červeného kříže²³⁷
- 2. ledna 1915 oddíl pomocného válečného úřadu potvrzuje zásilku vlněného zboží od správy školy²³⁸

²³⁵ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, s. 67

²³⁶ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, s. 62

²³⁷ SOkA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, s. 67

- 5. března 1915 sbírka školní mládeže pro ochranu dětí a péče o mládež, zavedeny sběrací archy, do nichž se zapisovaly odvedené částky jednotlivými žáky. Tento způsob se neosvědčil, neboť rodičům nebylo prokázáno, zdali částka byla odevzdána. Proto zemská komise zřídila stvrzovací bloky.
- 14. dubna 1915 válečná sbírka kovů. Ke sbírání se přihlásili dobrovolně čtyři hoši vyššího stupně, Výtěžek dvacet tři kilogramů smíšených kovů byl zaslán dělostřeleckému skladišti v Hostivicích u Prahy.²³⁹
- 16. září 1915 uskutečnila školní mládež sběr listu jahodníku ostružníku a borůvek, k přípravě čajů pro nemocné a raněné vojíny, též proběhla sbírka kovů, sběr duběnek, potřebných k výrobě tříslovin pro zpracování kůže a sbírka na vlnu, bavlnu, plátno a kaučuk²⁴⁰
- 30. září 1915 bylo zrušeno ve škole pletení chránítek pro vojíny, z důvodu nedostatku vlny²⁴¹
- 29. dubna 1916 proběhla sbírka kovů a ostružiníkových a jahodníkových listů²⁴²
- 4. června 1916 byla provedena sbírka cínových a olovených odpadů. Učitelé museli poučit o významu sbírky. Poukazovali na vlasteneckou povinnost zúčastnit se obrany vlasti. Vyzývaly děti, aby shromažďovaly různé prázdné cínové tuby a staniol.²⁴³
- 1. července 1916 sběr travních semen, šetření polních plodin
- 16. září 1916 sběr kopřiv²⁴⁴
- 2. října 1916 zřízen „válečný koutek“ ve škole, sem děti přinášely potřebné věci pro bojující vojáky, či sirotky
- 3. listopadu 1916 přišlo nařízení o šetření papíru, školy využily břídlíkové tabulky²⁴⁵
- 28. února 1918 byl vydán okresní školní radou zákaz zakopávání, spalování a jiné ničení kostí, zavedena akce ke sběru kostí. Školní děti byly poučovány

²³⁸ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 5,

²³⁹ SOKA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, s. 67

²⁴⁰ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 5

²⁴¹ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 5

²⁴² SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 5

²⁴³ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 6, s. 1

²⁴⁴ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 6, školní rok 1916/1917

²⁴⁵ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 6, s. 7

o velkém významu kostí vzhledem ke vzrůstajícímu nedostatku tuků. Zpracováním sebraných kostí se má získat tuk k výrobě mýdla, svíček, glycerinu, k výrobě umělých hnojiv a klišu.²⁴⁶

4. 3. 8 Zřízení lidové školy hospodářské

Přestože počty dětí splňovaly podmínku pro zřízení třetí třídy, místní školní rada se postavila proti učitelským hlasům nepovolit a nepodat žádost k rozšíření školy na trojtřídní. Naopak projevila porozumění pro návrh pana učitele Františka Turka ke zřízení lidové školy hospodářské, s umístěním na zdejší škole. Tyto školy byly zakládány z podnětu ministerstva zemědělství pro žáky od 14 do 16 let a starší, kteří se dobrovolně přihlásili.

Bylo usneseno, aby do této školy byli zapsáni chlapci a dívky ve věku 19- 21 let. Mladší od 14 let, nebylo možné přijmout pro velký počet uchazečů. Bylo také domluveno, že bude zřízen první ročník s pobočkou tak, aby chlapci a děvčata byli vyučováni odděleně. Školní rok 1921- 1922 zahájili druhého prosince proslovem správce školy, Františkem Turkem, k žákům. Do prvního ročníku nastoupilo 42 chlapců a 54 dívek.²⁴⁷ Vyučování stanovili na čtvrtek od osmi hodin do dvanácti hodin dopolední a v neděli od jedné do páté hodiny odpolední. Povinnými předměty byly počty s měříčstvím a účetnictvím, přírodovědné a národohospodářské základy výroby zemědělské s naukou obchodní a pojišťováním, zemědělská správa, nauka o domácím hospodářství s vychovatelstvím, řeč vyučovací s písemnostmi, zdravotní s tělesnou výchovou. V mimořádných zápisech předmětů se objevuje u dívek předmět šití²⁴⁸. V období druhé světové války se vzdělávaly v německém jazyce a v nauce o Říši a o povolání.²⁴⁹ Zpočátku docházka nebyla uspokojivá. Příčinou bylo, že škola byla nově zřízená, přijatí žáci byli starší, kteří musí vykonávat další práce. Někteří lidé škole nepřáli a od návštěvy zrazovali a nakonec ani nebylo použito nadřízeným úřadem donucovacích trestů, ačkoliv podle zákona byla školní docházka povinná. Následujícím

²⁴⁶ SOKA Pelhřimov, ZŠ Častrov, Konferenční kniha 6, školní rok 1917/1918

²⁴⁷ ZŠ Častrov, Kronika lidové školy hospodářské v Častrově, s. 2 - 3

²⁴⁸ ZŠ Častrov, Výkaz žactva Lidové školy hospodářské, školní rok 1939/1940, číslo řadové 1 - 15

²⁴⁹ ZŠ Častrov, Třídní kniha ročník I., školní rok 1942/1943, číslo řadové 1

rokem mohli nastoupit i čtrnáctiletí studenti. Pobočka byla zrušena a společně mohli chodit do třídy chlapci i děvčata.

Vykonáváním praxe se museli zpočátku omezit pouze na exkurze do Jakubína, kde si prohlédli meliorace luk, chlévy, tírnů na len. I v následujícím roce chybělo pokusné pole. Praxe se omezila jen na prohlídku školní zahrady a na exkurze do Božejova do lihovaru a družstevní tírnů lnu. V Častrově si prohlédli vodní mlýn a soustavně navštěvovali hospodářská stavení. Dalšími exkurzemi byl například Jarošov, kde zhlédli zpracování mléka, elektrárnu a škrobárnu, továrny na uzeniny ve Studené, velkostatek a pivovar v Kamenici nad Lipou, sklárny bratří Rücklů ve Včelnici a další.²⁵⁰

Ve školním roce 1927/1928 se pan učitel zmiňuje i o vykonaných pokusech se strojenými hnojivy od společnosti Fosfacit na ovsu.²⁵¹ Porovnávám tuto informaci v dalších dochovaných materiálech. Experiment provedl pan Kraus na svém pozemku na ovsu. Zpráva o vykonaném pokusu, po zjištění výsledku sklizně, byla zaslaná správě školy ve Slatinicích. K prohlídce pokusu se dostavil zemský řídicí učitel Bohumil Matouš ze Slatinic. Současně nabídl hnojiva k pokusům žita a pšenice. Aby si zdejší obyvatelé navykli na pokusnictví, nabídl správce školy pokusy Františku Šestákovi, zdejšímu rolníkovi.²⁵² ²⁵³ Písemné zmínky o lidové škole hospodářské končí poválečnými roky 1948.²⁵⁴

4. 3. 9 Škola v době nacistické okupace

Po nástupu fašismu k moci v sousedním Německu zesilovaly v naší republice, ale i v naší obci obavy z budoucího vývoje. V záznamech z učitelských porad jsou doklady o poplachových cvičeních ve školní budově a o rozhovorech na téma civilní protiletectká obrana a škola. Školní roky jsou ukončovány uspořádáním branných cvičení.

²⁵⁰ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly Lidové školy hospodářské v Častrově, školní rok 1942/1943

²⁵¹ ZŠ Častrov, Kronika Lidové školy hospodářské v Častrově, inv. č. 3, s. 19

²⁵² ZŠ Častrov, Konferenční protokoly Lidové školy hospodářské v Častrově, školní rok 1928/1929, s. 30

²⁵³ ZŠ Častrov, Protokoly místního školního výboru Lidové školy hospodářské v Častrově, s. 21

²⁵⁴ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly Lidové školy hospodářské v Častrově, školní rok 1947/1948

Učitelé pak podpisy stvrzovali, že tyto výnosy „jsou vzaty na vědomí“. Myslím si, že jejich přesvědčení bylo jiné. Dokládají nám o tom zápisy z porad, kde posilovali národní cítění dětí recitacemi básní např. „A to je ta krásná země, báseň od Rudolfa Medka, a vzpomínky v národních písních²⁵⁸ při vyučování.

- výnos Vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava
- používání státních vlajek a praporů
- revize učitelské knihovny a zaslání posudků o vyřazených knihách
- oběžník číslo 4306 ze dne 10. října 1938 o školské protiletectvé ochraně
- oběžník číslo 5026 ze dne 28. listopadu 1938 o evidenci uprchlíků
- oběžník číslo 5084 ze dne 2. prosince 1938 o označení školních místností středním státním znakem²⁵⁵
- výnos okresního školního výboru číslo 2230 ze dne 7. dubna 1939 byla zastavena branná výchova na školách
- výnos okresního školního výboru číslo 3087 ze dne 10. června 1939 upozorňuje žactvo za nepřístupné nošení protiněmeckých odznaků
- výnos okresního školního výboru číslo 2160 ze dne 13. dubna 1939 upozorňující školní mládež na nebezpečí ze zavedení jízdy vpravo²⁵⁶
- oběžník okresní školní rady číslo 4675 ze dne 5. září 1939 o odstranění obrazů Dr. Edvarda Beneše ze školních knih
- oběžník okresní školní rady číslo 4814 ze dne 8. září 1939 o odstranění závadných obrazů a knih ze škol, zvláště legionářských.²⁵⁷

Učitelé pak podpisy stvrzovali, že tyto výnosy „jsou vzaty na vědomí“. Myslím si, že jejich přesvědčení bylo jiné. Dokládají nám o tom zápisy z porad, kde posilovali národní cítění dětí recitacemi básní např. „A to je ta krásná země, báseň od Rudolfa Medka, a vzpomínky v národních písních²⁵⁸ při vyučování.

V důsledku územních změn byl větší počet učitelů a učitelek ustanoven z připojeného území na zdejší okres. Do školy byl dočasně umístěn nadpočetný učitel pan Josef Lehký, zatímní řídicí učitel v Otově, okres Horšovský Týn. Z tohoto důvodu bylo žactvo opět rozděleno do tří tříd. Později byl přeložen do Mnichu u Kamenice nad Lipou. Jeho místo bylo přiděleno výpomocnému učiteli Miroslavu Pavlišovi ze

²⁵⁵ ZŠ Častrov, Konfereční protokoly 1934 - 1941, školní rok 1937/1938, 1938/1939

²⁵⁶ ZŠ Častrov, Konfereční protokoly 1934 - 1941, školní rok 1938/1939

²⁵⁷ ZŠ Častrov, Konfereční protokoly 1934 - 1941, školní rok 1939/1940

²⁵⁸ ZŠ Častrov, Konfereční protokoly, školní rok 1937/1938

Slovenska. I přes vážnost doby nezapomněly školní děti tak jako každý jiný rok vysázet stromky podél silnic. Kolem silnice z Častrova do Pelce vysázely školní děti sto třešní z ovocné školky ve Skrýchově u Jindřichova Hradce.²⁵⁹

Okupanti se snažili nejrůznějšími prostředky a opatřeními omezit vzdělanost národa. Podle vládního nařízení ze dne 14. srpna 1941 byla měšťanka v Počátkách přeměněna na školu hlavní a mělo do ní být přijato jen určité procento žáků obecné školy.²⁶⁰ Ve všech třídách obecné školy bylo omezeno vyučování českému jazyku, české literatuře, dějepisu a zeměpisu. Bylo nařízeno vštěpovat dětem naše dějiny tak, jako by se odehrály v závislosti na Německé říši. Ministerstvem školství a národní osvěty bylo upraveno vyučování podle výnosu ze dne 8. ledna 1941 číslo 1968/41 německého jazyka na obecné škole pro 3. -5. školní rok tři hodiny týdně, pro 6. -8. školní rok čtyři hodiny týdně jako povinný předmět.²⁶¹

Škola musela být označena dvojjazyčně Volksschule.²⁶² Vysvědčení a všechny úřední listiny byly tištěny a vyplňovány rovněž dvojjazyčně, německy a česky. Razítka v úředních knihách, v knihách učitelské a žakovské knihovny a na pomůckách musela být přeškrtnána nebo začerněna a opatřena razítkem v nové dvojjazyčné úpravě. Všechny závadné texty a obrázky v učebnicích musely být rovněž začerněny nebo přelepeny, stejně tak obrazy. Aby učitelé mohli dobře objasňovat nacistickou ideologii a naučili děti dobře ovládat německý jazyk, byly pro ně nařízeny kurzy německého jazyka v Kamenici nad Lipou. Podle nařízení ministerstva školství byly zřízeny v menších obvodech pracovní kroužky. Takový pracovní kroužek byl zřízen i při zdejší škole. K němu byly přiděleny školy z Veselé, Ctiboře, Jakubína a Metánova. Pracovní kroužek měl význam pro učitele, kde v užší skupině projednávali metodické otázky a sdělovali si navzájem své zkušenosti ve vyučování německého jazyka.²⁶³

Během války bylo hodně mimořádného volna. Učební látka nebyla probrána, a tak přicházely nové pokyny o redukci učební látky na nejpotřebnější k životu. Děti si chodily pouze pro úlohy.²⁶⁴ To, že žijí v jiném státě než před válkou, poznali žáci

²⁵⁹ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, inv. č. 453, školní rok 1938/1939

²⁶⁰ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, inv. č. 453, školní rok 1941/1942

²⁶¹ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, inv. č. 453, školní rok 1940/1941

²⁶² ZŠ Častrov, Žakovská knihovna, Volksschule zweiklassige in Tschastrow- Obecná škola dvoutřídní v Častrově

²⁶³ ZŠ Častrov, Školní kronika, školní rok 1943/1944

²⁶⁴ ZŠ Častrov, Školní kronika, školní rok 1941/1942

i z toho, že už neslavili 28. říjen nebo životní výročí T. G. Masaryka či jiných významných osob a událostí našeho národa. Každoročně si připomínali výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava a Hitlerovy narozeniny. Zpravidla řídící školy nebo někdo z učitelského sboru přečetl před shromážděnými žáky úřední list k danému tématu. Potom žactvo poslouchalo z rozhlasu proslov pana ministra Emanuela Moravce. Zápisy ve školní kronice uvádějí, že podle výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 2. března 1942 číslo 1508/42, byl zaveden i na zdejší škole pozdrav se zdviženou pravicí, jak u učitelstva, tak i u žactva. Tím se hrdě přiznává k říšské myšlence a svému árijskému původu.

Učitelé museli provádět kontrolu knih žákovské a učitelské knihovny. Podle pokynů o vyřazování knih, obrazů a map byly sestavovány protokoly se jmenovitým soupisem a názvů jejich děl. Knihy pak byly zabaleny, zapečetěny a uloženy se seznamem v kabinetě, u některých obrazů je poznámka, že například obraz pod evidenčním číslem dvě byl spálen. Z dochovaných materiálů můžeme zjistit, že to byla mapa okresu Pelhřimova. Z map musely být vyřazeny a zapečetěny i další například mapa Pelhřimovského okresu, mapa okolí Častrova, plán Častrova, plán Prahy a jejích sousedních obcí.²⁶⁵ Mezi vyřazené učební obrazy patřil Tomáš Garrigue. Masaryk, Husova světnička, Jan Žižka z Trocnova, historické obrazy akademického malíře Josefa Boháče Heřmanského, Alois Jirásek, portrét Jana Amose Komenského. Vyřazování pokračovalo dál, z knih se jednalo o díla českých klasiků A. Jiráska, K. V. Raise, B. Němcové, K. J. Erbena²⁶⁶ aj. Děti měly zapomenout na národní velikány, neměly vědět o samostatném Československu nebo o jiném uspořádání Evropy, než jak ho změnila dobovačská politika Německé říše.

Ke zlepšení zdraví dětí měla přispět vitaminová akce, vyhlášená orgány ministerstva vnitra. Zdejší škole byla vyčleněna semena karotky a ředkvičky, kterými byla oseta polovina zahrady. Výtěžek byl rozdělen pro ty děti, které domy neměly zahrady. Kromě toho byly správou školy rozdány školním dětem zeleninová semena. Žactvu bylo umožněno užívat zeleninu bohatou na vitaminy. V rámci této akce sloužil

²⁶⁵ ZŠ Častrov, Školní inventář obecné školy v Častrově I, s. 7

²⁶⁶ ZŠ Častrov, Katalog knihovny učitelské, neuvedeno inventární číslo

i sběr léčivých bylin, jahodíní, maliní, lipového květu, ořechového lupení, podbělu, jitrocele, šípku a dalších druhů.²⁶⁷

Každý měsíc škola vykazovala kolik kilogramů a jaký druh surovin děti sbíraly. Učitelé věnovali zvýšenou pozornost zvláště papíru, kostí, textilu a barevných kovů. Příjem za sběr léčivých rostlin a odpadových surovin byl ukládán na vkladní knížku, ta byla pro školu založena již dříve. Na ni byly posílány i dary a výtěžky z divadelních představení. Válkou způsobený nedostatek věcí se projevil na škole i v tom, že při dívčích ručních prací se vyučovalo v rámci redukováných osnov. Materiál si dívky opatřovaly samy, ze svých oděvních lístků. Jinou možností bylo přešívání a pletení ze starého materiálu. Předměty učitelka přizpůsobovala jejich potřebě. Hotové výrobky si děti ihned odnášely domů. Pro nedostatek papíru se jako náhrada zavedlo používání břidlicových tabulek ve školním roce 1940- 41 pro první třídu obecné školy v prvním a ve druhém ročníku dle výnosu OŠV číslo 770/41 ze dne 10. listopadu 1941.²⁶⁸

Pracovní povinnosti v Protektorátě Čechy a Morava měli nejen dospělí, ale i starší žáci. Podle výnosu zemědělství a lesnictví²⁶⁹ se školní žactvo zapojilo do plánovitého hubení plevelu na pozemcích majitelky rolnické usedlosti paní Votavové.²⁷⁰ Starší žáci se podíleli prací v lesních kulturách v revíru Drážďany.²⁷¹

Počátkem roku 1945 bylo zřejmé, že se válka schyluje ke svému konci. Když žáci odcházeli na vánoční prázdniny roku 1944, netušili, že pravidelná docházka pro ně začne až v květnu. V důsledku tuhé zimy a tím zvýšené spotřeby uhlí a dříví bylo vydáno nařízení o zákazu vytápění tříd. Z tohoto důvodu bylo na škole vyučování dočasně přerušeno. Volný čas žáci věnovali zvýšenému úsilí sběru odpadků. K opětovnému zahájení vyučování došlo už ve svobodné republice, ovšem po řádném vyčištění všech školních místností. Brzkým zahájením vyučování se učitelé snažili napravit škody, způsobené dlouhými zimními prázdninami. A v jarních měsících, kdy škola byla zabrána uprchlíky z východu, se děti učily, za nepříznivých podmínek, nouzově v hostinci.

²⁶⁷ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly 1941 - 1970, školní rok 1941/1942, 1943/1944

²⁶⁸ ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, inv. č. 453, školní rok 1940/1941

²⁶⁹ ZŠ Častrov, Školní kronika, školní rok 1941/1942, výnos ministerstva a lesnictví ze dne 6. 4. 1942, číslo 81431/4

²⁷⁰ ZŠ Častrov, Školní kronika, školní rok 1941/1942

²⁷¹ ZŠ Častrov, Školní kronika, školní rok 1943/1944

4. 3. 10 Mateřská škola

Mateřská škola byla v Častrově otevřena v září roku 1966 v budově základní školy, v bývalém bytě pro učitele. První ředitelkou byla Jaroslava Vetýšková. V budově základní školy byla zřízena školní kuchyně, ve které se vařilo pro děti a učitele z obou škol.

Ještě před zřízením mateřské školky, v době druhé světové války a od roku 1949, byl v obci provozován „žňový útulek“.

Nová budova mateřské školy byla stavěna v letech 1974- 1977. Provoz byl slavnostně zahájen ve dvou třídách. Počet dětí v této době se pohyboval kolem 40 dětí. Ředitelkou byla Olga Němcová. Z bývalé místnosti mateřské školy vybudovali školní jídelnu s novým zařízením a jídelnou. Zároveň v hlavní budově zřídili novou kotelnu a zavedli ústřední vytápění pro obě školy.

Při hrách a zaměstnání se rozvíjela osobnost dětí, pokračoval jejich rozumový vývoj, učily se správným návykům, vytvářely si vztah k ostatním dětem v kolektivu. Učitelky dbaly na správnou výslovnost dětí a na rozšiřování slovní zásoby. Děti se učily říkanky, básničky, zpívaly písničky, kreslily a malovaly. Každoročně vystoupily s připraveným programem na oslavě Mezinárodního dne žen, kdy maminkám předávaly vyrobená přáníčka.

V současné době je v mateřské škole malý počet žáků, takže je v provozu pouze jedna třída. Od roku 1998 jsou obě školy v rámci úspor, spojeny pod jedno vedení. V současné době ředitelem Základní a Mateřské školy v Častrově Mgr. Pavel Pospíšil.²⁷²

²⁷² HOUŠKA, Miroslav, RUKAVIČKA, Jan. Častrov historie a současnost, s. 30

B. Praktická část

Praktická část diplomové práce Vývoj školství na Pelhřimovsku se zaměřením na málotřídní školu v Častově obsahuje dlouhodobý projekt „Za historií školy v Častově“, který byl realizován v období 7. 1. až do 28. 2. 2014 na Základní škole v Častově se žáky 1. až 4. ročníku. Vycházel z poznatků o historii školy v Častově zpracovaných v kapitole č. 3.

5. Metody práce v praktické části

Projekt

Projekt považujeme za vyučovací metodu, která se uskutečňuje jako komplexní vyučovací metoda, spojená se životní realitou. Řešení projektu vyžaduje teoretickou a praktickou část, která vede k vytvoření produktu projektu. Nejdůležitější podmínkou: *„je vnitřní motivace žáka, jeho vlastní přijetí úkolu, touha vyřešit daný problém a dovršit projekt až do fáze konečného produktu“*.²⁷³ Projekty můžeme organizovat od krátkodobých až po projekty dlouhodobé, od několika hodin, dnů, týdnů či měsíců (v tomto případě probíhá paralelně s obvyklou výukou).

Metoda projektu byla použita při seznamování žáků s historií školy v Častrově v kapitole 6. Jednalo se o dlouhodobý projekt pro všechny ročníky (1. - 4.).

Pozorování

Metodou pozorování je označováno: *„sledování činnosti lidí, záznam nebo popis této činnosti a její hodnocení.“*²⁷⁴ Předmětem pozorování kromě osob jsou i předměty, se kterými tyto jedinci pracují a prostředí ve kterém se činnost realizuje. Pozorování může být strukturované, pozorovatel před zahájením pozorování si zkoumanou skutečnost rozčleňuje na předem určené kategorie. Opakem je pozorování nestrukturované, ve kterém se nepoužívají předem stanovené pozorovací systémy, škály či jiné nástroje. Každý z těchto protipólů má dalších několik variant. Metoda nestrukturovaného participačního (účastněného nebo účastnického) pozorování²⁷⁵ byla uplatněna při realizaci projektu v kapitole 6.

²⁷³ TOMKOVÁ, Anna, KAŠOVÁ Jitka a DVOŘÁKOVÁ Markéta. Učíme v projektech, s. 15

²⁷⁴ GAVORA, Peter. Výzkumné metody v pedagogice, s. 16

²⁷⁵ GAVORA, Peter. Výzkumné metody v pedagogice

6. Projekt

6. 1 Příprava a realizace projektu „Za historií školy v Častrově“

Místo realizace: Základní škola v Častrově, okres Pelhřimov, kraj Vysočina

Cílová skupina: žáci 1. - 4. ročníku

Celkem dětí: 16

Cíle projektu:

- seznámit žáky s historií jejich školy
- prohloubit vztah a znalosti dětí k domovu, k obci a identifikovat se s institucí, kterou navštěvují
- působit poznáním žáků na pozitivní vztah ke škole, ke vzdělávání, ke svým blízkým, ke svému okolí
- využít poznatky z historie školy v současné výchovně vzdělávací práci učitelů

Způsob ověření splnění cíle:

- na začátku projektu myšlenková mapa
- při zahájení projektu volné psaní o škole
- na konci projektu volné psaní o škole
- myšlenková mapa

Kriteria hodnocení dosažených cílů:

Porovnání pravdivých informací zaznamenaných na počátku projektu s informacemi v závěrečném volném psaní o škole, zhodnocení postojů žáků vyjádřených ve slohových pracích.

Časový rozsah projektu:

Plánováno přibližně na 9 společných setkání, minimálně (dohromady) 20 hodin celkového času a navazující samostatná práce dětí, podle potřeby dětí nebo skupiny, individuální konzultace.

Vzdělávací oblasti

- Člověk a jeho svět (rozlišuje děj v minulosti, porovnává s přítomností, využitím archivních a muzejních sbírek vede k pochopení minulosti, pomocí časové osy se orientuje v hlavních reáliích minulosti a současnosti)
- Jazyk a jazyková komunikace (slohové práce o historii školy, volné psaní o škole, prezentování zážitků pamětníků školy, prezentování vlastního postoje ke škole)
- Informační a komunikační technologie (vyhledávání a zpracovávání informací, k dosažení věrohodnosti vyhledaných informací používá větší množství alternativních informačních zdrojů))
- Umění a kultura (učí se prostřednictvím vlastní tvorby- kresba školy, opírá se o subjektivně jedinečné vnímání, cítění, prožívání a své představy)

Průřezová témata

Osobnostní a sociální výchova- přispívá k utváření dobrých vztahů mezi žáky ve třídě, ale i mimo ní, žáci dohromady spolupracují a rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace, utváří a rozvíjí dovednosti pro spolupráci, vede k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci, vede k uvědomování si hodnoty různosti spolužáků, jejich názorů a jejich přístupu k řešení problémů

Mediální výchova- vede k rozeznávání platnosti a významu argumentů, rozvíjí citlivost vůči předsudkům a soudům, napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastního postoje a odpovědnosti za způsob jeho formulování a předložení

Produkt projektu

- kniha nebo leporelo
- prapor školy
- divadelní představení: Kouzelný skřítek, aneb jak to bylo ve škole dříve

Klíčové kompetence:

kompetence k učení

- řeší úkoly z praxe
- operuje s běžně užívanými termíny, znaky a symboly z oblasti vlastivědy
- využívá pojmy z různých oblastí
- klade důraz na čtení s porozuměním, na práci s textem

- vybírá si a využívá různé postupy
- učí žáky vyhledávat, zpracovávat a používat potřebné informace v literatuře a na internetu
- učí trpělivosti
- učí práci s chybou, rozvíjí sebehodnocení žáků
- samostatně pozoruje a získané výsledky porovnává se svými spolužáky
- učí se plánovat, organizovat a vyhodnocovat svou činnost

kompetence k řešení problémů

- učí žáky nebát se problémů, prakticky je řešit
- učí žáky algoritmu řešení problémů
- umožňuje různé a vhodné způsoby řešení problému, nachází shodné a odlišné znaky, využívá vlastního úsudku
- podporuje samostatnost, tvořivost a logické myšlení, ale současně i týmovou spolupráci při řešení problémů
- učí vnímat problémové situace, přemýšlet o příčinách daného problému, navrhnout řešení
- učí se řešit i takové úkoly, jejichž řešení vyžaduje znalost i z více oborů lidské činnosti- z vzdělávacích oblastí
- učí se výsledky svého rozhodnutí obhajovat
- učí se být zodpovědný za svá rozhodnutí

kompetence komunikativní

- rozvíjí komunikativní dovednosti žáků v mateřském jazyce
- formuluje své myšlenky a názory, podporuje kritiku a sebekritiku
- rozvíjí všestrannou a účinnou komunikaci mezi žáky, vyučujícím, pamětníky školy
- učí žáky prezentovat své názory a myšlenky
- učí žáky naslouchat a vhodně reagovat na proslovy druhých lidí, nezbytný prvek účinné mezilidské komunikace

- umožňuje žákům se podílet na sestavování určených pravidel a vyžaduje jejich dodržování

kompetence sociální a personální

- učí žáky spolupracovat a diskutovat v týmech, v celém kolektivu třídy, navazují kontakt s pamětníky školy
- učí žáky vážit si své práce a práce druhých lidí (spolužáků)
- účinně spolupracuje s ostatními, oceňuje zkušenosti ostatních spolužáků při řešení problému
- přispívá ke vzájemné pomoci žáků, vytváří situace, kdy se žáci navzájem potřebují
- upevňuje v žácích vědomí, že ve spolupráci je možno lépe naplňovat osobní i společné cíle

kompetence občanská

- vede žáky k zodpovědnosti při rozhodování, k sebeúctě a k úctě k druhým lidem
- vzájemně respektuje názory a navrhovaná řešení
- zpracovávají informace, bezprostředně získané zkušenosti a vlastní a vlastní dojmy, vztahující se ke konkrétnímu místu
- učí žáky podle svých možností umět poskytnout požadovanou pomoc ostatním spolužákům, kamarádkám, kamarádskému chování
- respektuje, chrání a ocení naše tradice, kulturní i historické dědictví ke svému blízkému, ale i vzdálenému okolí, poznává historii své školy
- obezřetně manipuluje s historickými předměty

kompetence pracovní

- zapojí žáky do týmové (kolektivní, skupinové) práce
- učí žáky používat při činnostech vhodné materiály
- využívá zkušenosti a dovednosti získané v jiných vzdělávacích oblastech
- vytváří podnětné a tvořivé pracovní prostředí

- žáci jsou důsledně vedeni k dodržování vymezených pravidel, k ochraně zdraví a k plnění svých povinností
- pochvalou za odvedenou práci jsou žáci vedeni k pozitivnímu vztahu k práci

Rozvržení projektu

1. Setkání: Já a naše škola
2. Setkání Pátrání
3. Setkání Archiv
4. Setkání Školní prapor, orientace v čase
5. Setkání V terénu nebo Na návštěvě
6. Setkání Pamětník ve škole
7. Setkání Divadlo- Jak to asi ve škole bývalo dříve
8. Setkání Já a můj vztah ke škole po projektu
9. Setkání Výsledný produkt

Konzultace k textům: individuální, průběžně podle potřeby žáků

Organizační formy výuky

Hledisko podle způsobu řízení činnosti žáka ve výuce

- individuální vyučování (konzultace k textům, 1. – 2. – 5. – 8. – 7. – 6. setkání))
- skupinové vyučování (konzultace k textům, samostatné bádání ve skupinkách)
- kolektivní vyučování (1. - 2. - 4. - 5. - 7. - 8. setkání)

Charakter výukového prostředí

- výuka ve třídě (1. – 2. – 4. – 5. – 6. – 7. – 8. – 9. setkání)
- výuka v archivu (3. setkání)
- výuka v terénu (5. – 6. setkání)

Metody práce v projektu

- Projektová výuka- systematické řešení úkolů (poznávání historie školy)
- Brainstorming (Hledáme využití textů a ostatních materiálů)
- Myšlenková mapa (Co vím o mé škole?)
- Volné psaní (Já a naše škola)
- Metody slovní (monolog a dialog, práce s kronikami a dalšími materiály, komunikace při psaní slohových prací o škole)

- Názorně demonstrační pomůcky (fotografie školních dětí s učiteli z různého období, různá vysvědčení, pamětní knihy, školní pomůcky (půda školy), břidlicová tabulka, učebnice- slabikáře ze z různého období, písemné materiály v archivu)
- Práce s textem (práce s dochovanými písemnými materiály v archivu a ve zdejší škole)
- Exkurze (archiv, seznámení s prostředím a s uloženými materiály o škole, pasování na amatérského badatele))

Produkt

Výsledným produktem by mělo být kniha nebo leporelo. Název bude upřesněn v průběhu projektu po domluvě s dětmi. Pro pamětníky, rodiče dětí bychom nacvičili divadelní vystoupení „Kouzelný skřítek aneb Jak to bylo ve škole dříve“. V průběhu projektu děti průběžně vypracují písemné práce o své škole, o tom, co našly v dochovaných materiálech, co zjistily při svém bádání a z vyprávění pamětníků. Zpracovávají fotografie z realizace projektu a z dochovaných fotografií z minulosti. Některá témata budou doplněna kresbou. Pokud budou zapojeny do projektu i děti z prvního ročníku (v době přípravy projektu nebylo ještě upřesněno, jestli se zúčastní i první ročník), měly by být vhodně přiděleny ke starším spolužákům. Tyto děti se budou moci vyjadřovat kresbou nebo jinými výtvarnými technikami, ústně a jejich mluvený projev bude písemně zaznamenán.

Pomůcky

- myšlenkové mapy- velké archy balicího papíru, lihové fixy
- kresba školy- kreslicí karton A4, tužky, tenké fixy, fotografie školní budovy
- tvorba pozvánek (využití kreseb školy, kopírování)
- písemné práce dětí- A4 kopírovací papír, linkovaný papír, linkované podložky
- archiv- meč na pasování na amatérského badatele, pamětní keramické medaile, notýsek a tužka (pro každého z badatelské expedice), vybrané materiály- Pamětní kniha 1, Pozůstalost pana učitele Martina Hruši (vysvědčení), ukázky rozvrhu hodin na počátku 20. století
- školní řád a Komenského mravoučné desatero (ze sbírek Muzea Komenského v Přerově)

- školní prapor- plátno na zhotovení školního praporu, temperové barvy, dřevěná tyč, progressa
- kreslíci karton A3, A4
- počítač- zjišťování informací o škole, tvorba produktu
- ze školy- Školní kronika a Pamětní knihy od roku 1915- 2003, knihy Život svatých apoštolů slovanských Cyrila a Methodia (1870), Pravopis ve škole obecné K. Taubenek, a T. Duchacká (1884), pomůcky dochované na půdě
- divadelní vystoupení- břidlicové (papírové) tabulky, abeceda, velké boty, školní řád, velký šátek, husí brko, kulisa domu (dřevěný rám)
- společné bádání- břidlicová tabulka, knihy, vysvědčení, husí brko, inkoust, časová přímka (ve starém kufru nebo truhle- hrách, polínko, husí brko, inkoust, břidlicová tabulka, knihy)
- <http://www.marianka.eu/tabulka.php> (ukázky břidlicové tabulky, vybavení třídy)

Jmenný seznam dětí:

1. ročník

Brýna Dominik

Dudáková Jana

Karas Matěj

Pavelová Simona

3. ročník

Kolářová Nikola

Severová Vendula

Kuldanová Dorota

2. ročník

Hanušová Barbora

Hojgr Heřman

Kuldanová Eliška

Loučná Barbora

Náměstková Tereza

Másílková Karolína

Mareš Matěj

4. ročník

Náměstek Jan

Náměstková Kateřina

Podrobný plán projektu:

1. Setkání- Já a naše škola

Časová dotace. 2. hodiny

Dílčí cíle: Seznámení se s dětmi. Zamýšlíme se nad naší školou

Představování v kruhu (asi 15 minut)

Projekt začne setkáním v kruhu. Po krátkém přivítání, děti vzájemně představí spolužáka po své levé ruce. Autorku představí pan ředitel. Tato aktivita může pokračovat ještě doplněním informací samotných žáků o sobě. Obsah projektu dětem nebude sdělen.

Slohová práce- Já a moje škola (30- 40 minut)

Autorka projektu, z důvodu bližšího poznání prostředí školy, požádá děti o napsání popisu školy. Děti mohou doplnit vlastní názor na školu. Dětem bude položeno několik otázek k zamyšlení a také, aby lépe pochopily, co se od nich očekává. Otázky vypíšeme na tabuli nebo autorka projektu připraví na velký balicí papír. Pokud budou zapojeny do projektu děti prvního ročníku, mohou se vyjádřit kresbou. Na závěr kresbu dítě okomentuje. Autorka provede záznam na zadní stranu výtvarné práce.

- Proč chodíš do školy?
- Jak se cítíš v prostředí školy?
- Na co se do školy těšíš?
- Co by sis přál (a)? A proč?
- Co považuješ za velmi důležité ve škole? A proč si to tak myslíš?

Autorka projektu připomene dětem, aby se pokusily svůj názor odůvodnit. Děti budou vyzvány o sdělení svého zápisu. Podle svého rozhodnutí mohou děti svůj záznam přečíst před celým kolektivem či jenom ve dvojicích nebo vůbec.

Výtvarná aktivita „Kresba školy“ (asi 30 minut)

V následující hodině děti zachytí fantazijní kresbu školy. Mohou o ní hovořit nebo porovnat se současnou školou.

Závěrečná část (asi 8 minut)

Hodnocení prvního setkání formou otázek- Co se ti podařilo? Co tě zaujalo? O čem bude asi další naše setkání? Děti nebudou informovány o obsahu následujícího setkání. Ponecháme si jako tajemství. Požádám děti, aby na další setkání přinesly věci, které souvisí se školou. Zeptají se rodičů, babiček, dědečků.

Reflexe z realizované hodiny:1. Setkání- Já a naše škola: 7. 1. 2014 (2 hodiny)

Našeho prvního setkání se zúčastnilo 10 dětí z celkového počtu 16 dětí (Jan Náměstek- 4. ročník, Terežka Náměstková, Bára Hanušová, Bára Loučná, Heřman Hojgr, Eliška Kuldanová- 2. ročník, Dorotka Kuldanová- 3. ročník a Simonka Pavelová, Matěj Karas, Dominik Brýna- 1. ročník). Ostatní děti byly nemocné. Děti zaujalo společné sezení v kroužku. Komentovaly: „*Takto my tady nesedíme a podsedáky používáme o přestávkách v zadní části třídy, v hracím koutku.*“ Pro některé děti bylo obtížné představit svého spolužáka. V této situaci velmi dobře zareagovaly jiné děti a šeptem napovídaly. Seznamovací aktivita se ještě rozšířila o doplněné informace samotných žáků o sobě.

K písemnému úkolu přistupovaly děti zodpovědně. Přestože jsme si vysvětlili, o čem můžeme psát, měli někteří žáci snahu si zapamatovat a zachovat pořadí daných otázek, které jsem měla zaznamenané na archu balicího papíru. Jiní zapisovali své myšlenky tak, jak přicházely a to i děti více zaujalo při sdílení před kolektivem. Tři prvňáčkové své pocity vyjádřili kresbou s komentářem (Dominik Brýna, Matěj Karas a Simonka Pavelová, viz příloha č. 19). Výtvarné zpracování fantazijní kresby školy, se dětem zdařilo. Děti, které ten den chyběly, si dodatečně v průběhu projektu školu také nakreslily. Kresba školy je zaujala také tím, že se ke své kresbě mohly vyjádřit.

2. Setkání- Pátrání

Časová dotace: (asi 2 hodiny)

Dílčí cíl: vytvoření společné myšlenkové mapy minulost školy (každý z nás máme nějakou minulost, stejné je to i s věcmi- kniha, tužka, škola)

Co jsem našel? (10- 20 minut)

Ukazují spolužákům, jaké předměty se jim podařilo nalézt a přinést. Říkají vše, co je k těmto objektům napadá, co o nich vědí, co si o nich myslí. Děti navrhnou, jak bychom mohly tyto věci roztřídit.

Myšlenková mapa Minulost školy (15 minut)

Hlavní téma „Minulost školy“ je napsané ve středu balicího papíru (je možné nalepit zvětšený obrázek školy). Děti reagují na toto téma. Pokládají otázky, které je zajímají, co by se chtěly dovědět.

Starý kufr nebo stará truhla (30- 40 minut)

Následuje hledání po škole. Budeme hledat něco, co by souviselo s historií školy, něco, co by nám mohlo prozradit více o historii školy. Autorka projektu umístí do sklepa nebo na půdu starý kufr- starou truhlu, ve které budou uloženy fotografie, knihy a pomůcky ze školy. Budou to předměty související s minulostí školy. Děti si odnesou starý kufr (truhlu) do třídy. Prozkoumají její obsah. Měla by se rozvést diskuse, která by mohla dětem odpovědět na otázky: Co je to? Do jakého období by tyto věci zařadily? Kdo je asi požíval? Proč se vyskytují ve škole? Jak s ní souvisí? Anebo děti vytvoří takové otázky, na které budou chtít hledat odpovědi. Vedle k myšlenkové mapě zapíšeme otázky, které vyvstanou z této aktivity. Autorka projektu vybídne děti, aby se pokusily navrhnout, kde bychom mohli najít více informací o naší škole. Mohou zvolit internet. Tam zjistí, že na stránkách obce existuje krátká zmínka o historii školy. Možná ví o dochovaných kronikách ve škole. Přineseme je, pokud bude potřeba, ale i zde zjistí, že prvotní záznamy o učitelích, dětech a o škole zcela chybí. Autorka navede děti na pátrání a hledání informací v archivu. Zeptá se, zdali by se chtěly podívat a pátrat po historii naší školy v archivu.

Závěr (5 minut)

Zhodnocení činnosti. Vysvětlení následujícího setkání- exkurze do Státního okresního archivu v Pelhřimově. Děti obdrží informativní dopis pro rodiče s vysvětlením, jakého projektu se děti zúčastní, s odůvodněním, proč se projekt koná a co bude jeho obsahem a produktem. Rodiče budou vyzváni o pomoc dětem při jejich zkoumání.

Reflexe z realizované hodiny:2. Setkání- Pátrání: 14. 1. 2014 (2 hodiny)

Našeho setkání se zúčastnily všechny děti. Děti, které minulé setkání chyběly, byly seznámeny s autorkou projektu a i s naším programem. Během našeho setkávání některé z chybějících dětí ještě přineslo vysvědčení a fotografie svých rodičů.

Co jsem našel (našla)? Na začátku našeho setkání si děti ukazovaly, co se jim podařilo nalézt a přinést do školy. Honzík N. nám přinesl ukázat fotografie rodičů ze školy, školní vysvědčení tatínka ze školního roku 1980/81 ze třetí třídy, ale také

informace o tom, jak to bylo se školou v době druhé světové války. Dominikovi B. se podařilo si půjčit mamčinu školní fotografii. Totéž se podařilo i Heřmanu H., Tereze N. Některé děti přinesly fotografie svých rodičů během dalších setkání. Janička D. nám ukázala fotografie a tatínkovo vysvědčení ze školních let 1976/1977 z první třídy. Děti se zajímaly o název naší republiky z této doby- Československá socialistická republika, o označení školy- Základní devítiletá škola v Častově a porovnávaly název předmětu počty s dnešní matematikou.

Při prohlídce a hledání po škole děti pokládaly za nejstarší hlavní dveře budovy, schody (venkovní, ale i vnitřní), lavice (původní, uložené na půdě), počítadlo a jiné pomůcky (také na půdě). Okna mají již nová, ale asi napodobují ta, která tu byla původně. Nábytek je starý, ale ne původní (porovnávaly ho s původními lavicemi). „Zářivkové osvětlení určitě ve škole dříve nebylo.“ upozornila jedna holčička z vypravování své prababičky.

Při práci s myšlenkovou mapou „*Minulost školy*“, se objevily otázky, na které děti chtěly najít odpověď:

- Čím děti psaly? Jaké měly pomůcky?
- Co bylo dříve v místě školy v jejím okolí?
- Jak je škola stará? Kdy byla otevřena?
- Mohly mít děti ve škole nějaké zvířátko?
- Bydlel pan učitel ve škole?
- Byla tato budova školy první školou v obci nebo se učilo ještě někde jinde?
- Kdo tady učil a jak se jmenoval?

Největší zájem děti projevíly o objevenou truhlu. Pro některé děti byl objev samotná truhla, kterou ještě nikdy neviděly. Se zaujetím prozkoumávaly její obsah. Prohlížely si staré učebnice, starý školní řád, vysvědčení, břídicovou tabulku, pera, knížky. Nejvíce je zaujal vysypaný hrách a několik polínek a psaní školního řádu brkem.

Reakce dětí:

- „*nechtěla bych klečat hodinu na tom polínku, tlačí mě do kolenou*“
- „*ani já bych nevydržel klečat na hrachu, tady to jde, máme pod ním podložku*“

- „*tabulka je docela těžká, je podobná našim stíratelným tabulkám nebo průsvitným fóliím*“
- „*dříve se psalo perem, které se namáčelo do inkoustu, babička nám říkala o násadce a peru*“
- „*učebnice jsou pro obecnou (venkovskou) školu, dříve to nebyla základní škola*“
- „*co je to venkov, je to jako u nás v obci*“

Další informace navrhovaly děti hledat na internetu, na půdě, u pana ředitele jsou prý také nějaké staré knížky, v muzeu v Metánově nebo v Pelhřimově, ve školní knihovně. Internet už prozkoumal jeden chlapec, ten zjistil, že škola vznikla již v roce 1761. Ve školních knihách prvotní informace chyběly. Při povídání o archivu děti zajímalo, jestli najdeme nějaké záznamy o jejich škole právě tam. Využila jsem jejich projevený zájem a pozvala je na výlet do pelhřimovského archivu.

3. Setkání- Archiv

Časová dotace: (2- 3 hodiny)

Dílčí cíl: seznámení s prostředím v archivu, motivovat děti pasováním na amatérského badatele v SOkA v Pelhřimově, vznik dětské badatelské expedice, pochopení a používání pojmů archiválie, badatelský list, kronika, konferenční protokoly, badatelna, badatel, skartace, karton. Seznámení dětí s historií původní školy do období vzniku nové školní budovy.

V archivu- úvodní seznámení (30- 45 minut)

Děti budou seznámeny s prostředím v archivu, s uloženými archiváliemi. Provázet nás budou Mgr. Martina Pekařová a Mgr. Pavel Holub. Po seznámení s prostředím v SOkA v Pelhřimově, bude dětem položena otázka: Chcete nahlédnout do archiválií, které se týkají vaší škol? Pravděpodobně budou chtít. Bude připravena pamětní kniha: ZŠ Častrov kniha č. 1, ZŠ Častrov kniha č. 2, ZŠ Častrov inv. č. 187, karton 3, ZŠ Častrov knihy č. 8, 9, ZŠ Častrov inv. č. 183, karton 1.

Bude jim odpovězeno, že nejdříve se musí každý žadatel zapsat do badatelského listu a tím se stává badatelem. Je mu umožněno nahlédnout do požadovaných listin.

Děti jako nejmladší žadatelé musí být pasováni na badatele- amatéra. Naši průvodci jednotlivě každé dítě pasují, mečem a složením přísahy, na karton na badatele. Což stvrdí podpisem do badatelského listu. Děti obdrží notýsek, tužku. Během bádání si děti budou dělat poznámky do sešitků, k dalšímu zpracovávání.

Společné první bádání v Pamětní knize (1- 2 hodiny)

Listování v Pamětní knize a Konferenčních protokolech. Čtení zajímavých úseků. Děti se dovídají informaci o původní škole z roku 1761, nynější je z roku 1913, letos slavila sté výročí svého založení. Děti se seznamují s pojmy katecheta, podučitel, řídící učitel, zatímni učitel, industriální učitelka, školy obecné, počty dětí ve škole, první učitelé, školní prapor, účast dětí na slavnostech. Archiv nám umožní nahlédnout do dalších dobových materiálů: vysvědčení pana učitele Martina Hruší, rozvrhy dětí, třídní výkazy, matriky dětí.

Vyprávění o archivu- samostatná práce dětí a individuální konzultace (20-30 minut)

Pokud zbude čas, děti dostanou za úkol napsat vyprávění o tom, co se dověděly v archivu. Pracují se svými poznámkami. Bylo by vhodné nabídnout dětem některá témata- co je to archiv, první učitelé, školní prapor, sbírky, slavnosti dětí, katecheta a industriální učitelka, o dětech a jejich počtu ve škole, děvčata a chlapci ve škole, úlevy ve škole, dary chudým dětem atd. V této práci budou pokračovat doma. Podle potřeby dětí texty upravujeme a konzultujeme.

Závěr (5- 10 minut)

Hodnocení činnosti v archivu. Vysvětlení náplně příštího setkání. Děti se zamýšlí nad školním praporem. K čemu byl využíván? Jak by mohl vypadat v minulé době? Co vyjadřoval? Jak by mohl vypadat ten jejich. Připravují si návrhy na školní prapor. U pamětníků v obci hledají informace, fotografie o školním praporu.

Reflexe z realizované hodiny: 3. Setkání- Archiv 21. 1. 2014 (3 hodiny)

Do Státního okresního archivu v Pelhřimově přijelo celkem 13 dětí. Chyběly Náměstkova Kateřina, Loučná Barbora, Kuldánová Dorotka. První slova dětí byla: „*Máte tady něco o naší častrovské škole?*“ Paní Mgr. Pekařová děti mile přivítala, vysvětlila, kdo se může stát badatelem, co je to karton, archiválie, kde je badatelna. Než jsme však mohli vstoupit do badatelny, museli jsme být mečem pasováni na amatérské badatele a přísahat na karton, že budeme poctivě bádát a dodržovat badatelský řád.

Každé dítě obdrželo, jmenovku amatérský badatel se svým jménem, notýsek a propisku na zápis informací, které získají. Děti z prvního ročníku byly rozděleny mezi děti z jiného ročníku.

Při prohlížení první pamětní knihy se děti pokoušely samy číst. Ale nedařilo se jim. Zjistily, že slova jsou poskládaná ve větách trochu jinak a některá písmenka se také psala jinak. Velmi se divily, že texty nedokážou přečíst. Kromě čtení a vyprávění o škole, o životě dětí a učitelích si děti mohly prohlédnout vysvědčení pana učitele Hruši, fotografii první školy, ve které se začalo v Častrově učit. Děti ji nepoznaly. Použila jsem současnou fotografii. „ *Tam bydlí Simonka, to je šmoulí budova.* “ Budova je přestavěna na bytovou jednotku.

S dětmi jsme prošly nejstarší období existence školy (vznik školy, první učitelé, rozšíření školy, psaní v německém jazyce, školní prapor, divadelní představení, katecheta, počty žáků ve škole, počet tříd, vyučovací předměty, úlevy ve škole, děvčata a chlapci ve škole). Velmi vhodnou pomůckou se stala časová přímka.

Ještě s větším zaujetím děti sledovaly prostory, ve kterých jsou veškeré archiválie uloženy a pro badatele nejsou zpřístupněny.

Aktivita samostatné písemné práce vzhledem k nedostatku času (děti odcházely na autobus) neproběhla. Autorka se s dětmi dohodla na 24. 1. 2014 od 7. hodiny na konzultaci textů.

Setkání v archivu bylo dětmi hodnoceno velmi pozitivně. Děti odjížděly domů s tím, že se zeptají babiček nebo dědečků na školní prapor, jak mohl vypadat.

3. A Konzultace k textům: 24. 1. 2014 (45 minut)

Některé děti si již přinesly z domova připravený text o archivu ve svém zápisníčku. Texty byly velmi nepřehledné a vyžadovaly úpravy. Dohodly jsme se, že se na tvorbě textů budou podílet vytvořené skupinky. Vznikly tak první texty o prvním badání (co jsem přinesl), o truhle, o archivu, dále naše první škola, první učitelé a děti a divadlo.

4. Setkání- Školní prapor

Časová dotace: (2 hodiny)

Dílčí cíl: zaznamenávání historických události na časovou přímku, orientace na časové přímce, zaměření se na výsledek produktu

Vyprávění o archivu- (5- 10 minut)

Zařadím v případě, že se tato činnost v archivu neuskuteční z časových důvodů (odjezd dětí do svého bydliště), viz 3. Setkání Archiv.

Práce s časovou přímkou (5 minut)

Společně s dětmi zaznamenáváme důležité údaje o škole a její zasazení do historického kontextu našich dějin (vznik školy, první učitelé a katecheta, školní prapor, Rakousko, Rakousko- Uhersko, první světová válka, vznik Československé republiky). Při společném zaznamenávání do časové osy navrhnout dětem, jak bychom mohly jednotlivé kresby a texty využít k tomu, aby vzniklo něco zajímavého, s čím by se mohly prezentovat.

Školní řád a Komenského mravoučné desatero (20- 30 minut)

Společné čtení ve školním řádu a v desateru. Praktické činnosti zaměřené na psaní perem.

Podle potřeby nabídne autorka individuální pomoc s tvorbou textů.

Školní prapor (40- 50 minut)

Vyprávíme si o praporech. Děti individuálně okomentují svůj návrh na školní prapor. Hlasováním dětí se rozhodneme o jednom návrhu. Ten namalujeme na připravenou látku. Ostatní návrhy kresba progresem na arch kreslicího kartonu A4.

Závěr (5 minut)

Zhodnocení činnosti. Příprava na naše příští setkání V terénu (pomůcky, rozdělení do skupin, připravených pro návštěvu u dvou domluvených pamětníků).

Reflexe z realizované hodiny: 4. Setkání- Školní prapor: 28. 1. 2014 (2 hodiny)

Čtvrtého setkání se zúčastnily všechny děti. Na časové přímce jsme si společně prošli jednotlivé historické události. Proběhla písemná aktivita o archivu a praktické činnosti zaměřené na psaní husím brkem. Děti, které nebyly s námi v archivu, jsme seznámily pomocí doložených fotografií na interaktivní tabuli.

Samotné bádání dětí o školním praporu:

- Vendulka zjistila o praporu informaci, že se ztratil v 90. letech minulého století při opravě kostela
- někdo z dětí nám sdělil, že prapor byl vyšívaný, jiné že byl malovaný
- paní Houšková, si pamatuje, že školní prapor býval v kostele, vedle lavičky, kde sedávala školní mládež
- Matěj nám sdělil, že s dědečkem oslovili kronikáře obce v Častrově, pana Miroslava Houšku, jestli by jim nějakou informaci mohl sdělit, bohužel, žádné informace o školním praporu se nedochovaly

Některé děti měly připravený návrh na školní prapor: jedna holčička využila barvy z obecního praporu k podkladu a do středu umístila hlavu dítěte, na jiném se objevila budova školy nebo kůň, sova, Honzík velký znalec a sběratelem informací o druhé světové válce, umístil do praporu tank, s Matějem M. kreslila i maminka a každý si vytvořil svůj vlastní návrh na prapor (objevil se na něm znak obce, nápis a budova základní školy).

Nakonec vyhrála sova, která je i zobrazena nad dveřmi u hlavního vchodu. Všechny děti chtěly malovat. Proto jsme si jednotlivé úseky rozdělili. Jedna skupinka se věnovala písmu, jiná obrysu sovy, další děti horní, střední a dolní části sovy. Během této činnosti se děti střídaly, psaly texty husím brkem nebo dokončovaly texty.

5. Setkání- V terénu

Časová dotace: (2- 3 hodiny)

Dílčí cíl: Obohatit děti o poznatky pamětníků. Záznam do časové osy. Rozvíjet u dětí občanské, komunikativní a sociální kompetence.

Návštěva u pamětníků (60 minut- děti se po 20- 30 minutách střídají)

Děti navštíví dva domluvené pamětníky- paní Bečkovou, paní Trnkovou. Budou rozděleny na dvě badatelské expedice. Jedna expedice navštěvuje pamětníky s autorkou projektu. Druhá badatelská expedice navštěvuje pamětníky (autorka požádá o pomoc vedení školy) s paní učitelkou. Přibližně po 30 minutách se výpravné expedice vyměňují.

Děti by měly soustředěně vyprávění pamětníků naslouchat, případně si dělat poznámky a klást otázky, které vyvstanou z jejich vyprávění.

Návrat do školy a zpracovávání získaných zpráv (asi 30 minut)

Rozdělené skupiny z předcházející badatelské expedice budou zpracovávat vyprávění jednoho z pamětníků. Badatelské expedice dohromady spolupracují, doplňují se o své záznamy a poznámky. Výpravu za poznáním ukončí kresbou pod zpracované písemné vyprávění. Při zpracovávání informací děti mohou uskutečňovat individuální nebo skupinové konzultace s autorkou projektu.

Závěr (5- 10 minut)

Vyhodnocení činnosti. Hodnocení činnosti probíhá v kroužku. Děti se mohou podělit s druhou skupinou o prožitek, při navazování slovního kontaktu s pamětníkem.

Zadání úkolu pro samostatné bádání dětí. Děti podle svého rozhodnutí vytvoří různě početné skupiny. Budou pátrat po informacích o škole u svých rodičů, sourozenců, prarodičů, sousedů. Z počátku budou tedy pracovat samy. S pomocí rodičů mohou poprosit a oslovit další pamětníky v obci a okolí, kteří školu navštěvovali.

Jak se děti představí:

Jmenuji se Jan Náměstek, navštěvuji školu v Častrově.

Pracuji pro Vlastivědný sborník v Častrově.

Rád bych se Vás zeptal na tyto otázky: domluvíme s dětmi, které otázky by byly vhodné položit pamětníkům.

Zaznamenávají:

- věk pamětníka, adresu
- kdy do školy chodili,
- zajímavé příhody, básničky
- vzpomínky na školu, spolužáky, učitele, na pomůcky, knihy, sešity, psací pomůcky
- informace písemně zpracovávají, konzultují a průběžně odevzdávají

Reflexe z realizované hodiny: 5. Setkání- V terénu: 7. 2. 2014 (3 hodiny)

Konzultace k textům (7. 2. 2014) ráno po sedmé hodině (45 minut). Společně s některými dětmi jsme tvořily naše další vznikající texty. Děti z první třídy pracovaly

se staršími spolužáky. Při tomto setkání byly dokončeny texty o počátku vyučování v Častrově, o prvním panu učiteli a o rozšíření školy, o činnosti v archivu. Dále vznikly písemné vypravování o fotografiích a vysvědčeních, které děti přinesly od svých rodičů. Osvědčilo se nám záznamy si doma připravit a ve škole načisto již napsat.

Tohoto setkání se účastnilo 13 dětí. Barborka L. přišla s návrhem, že bychom pro babičky mohly vyrobit na památku naši školu. Nápad byl přijat a uskutečněn. Všechny děti se na výrobek s věnováním podepsaly, a na zadní stranu napsaly ještě krátkou básničku ze slabikáře „Poupata“.

Znovu jsme se vrátili na časovou osu a společně prošli jednotlivé historické události a nahlédli do pamětní knihy (část- první světová válka ve škole). Na časovou osu již děti zaznamenaly rok 1761, kdy se začalo v Častrově učit, první učitelé, informaci o industriální učitelce, postavení nové školní budovy, první světovou válku.

Podle původního plánu jsme měli navštívit dvě pamětnice paní Bečkovou a paní Trnkovou. Paní Trnková nám setkání s dětmi odmítla. A paní Bečkové nás vlídně přijala všechny.

Před návštěvou paní Bečkové děti napadlo, že bychom se mohli ještě podívat na vysázené lípy u kostela, které školní děti vysázely ve válečných letech (1917) a při dvacetiletém trvání Československa (1938).

U paní Bečkové:

Děti se setkaly s Vendulčinou prababičkou (Vendulka S. žačka základní školy), která zpočátku nevěděla, že toto setkání s prababičkou proběhne (autorka projektu zprvu děti a jejich rodiny blíže neznala).

Pro děti měly připravené pohoštění (sušenky, perník, pití). Setkání se uskutečnilo u nich doma. Seděli jsme všichni kolem stolu a v čele jsme s nadšením sledovali vyprávění Verunčiny prababičky paní Bečkové. Paní Bečková se narodila v roce 1923. Děti spočítaly, že jí bude 91 let.

Vyprávěla dětem o psaní v první třídě jenom tužkami, perem s násadkou mohli psát až ve druhé třídě, vlevo seděli ve třídě chlapci a vpravo děvčata, v tašce měli jenom pouzdro na pero a tužku a v první třídě slabikář. Ve druhém oddělení již měli čítanku. Sešity, početnici a mluvnici domů nenosili. Tyto knihy si děti půjčovaly a na konci vyučování je vracely do skříně. Paní Bečková se ptala dětí, jestli ještě mají u stolu pana ředitele stupínek. Děti nevěděly a po vysvětlení reagovaly, že ne. Paní Bečková uvedla:

„*Ten byl na to, aby na nás na všechny pan řídící viděl.*“ Dále se děti dozvěděly, že ve škole ještě nebyla zavedená voda. Paní Bečková sděluje: „*Pro vodu na mytí rukou a na pití jsme chodili ke studni. Na konci hodiny se voda v laboru použila na umytí tabule houbou.*“ Některé děti nevěděly co je to lavor a babička Verunky ho dětem ochotně ukázala. Každá třída měla kamna, ve kterých se v zimě topilo. Chlapci nosili dříví a v uhláku uhlí. Ve třídě visel vedle tabule obraz pana presidenta a z druhé strany kříž. Zdůraznila důležitost náboženství z této doby, kterému se vyučovalo jednou týdně. Tam co je dnes mateřská školka, stávala venkovní tělocvična se žebříkem a dvoje bradla na šplh. Uvádí: „*Holky měly problémy se šplháním, nosily sukně a šaty a žádné další oblečení na převlíkání nebylo. Na to rodiče dětí peníze neměli.*“ Okolo školy stála kamenná zídka. Zarostlou ji pravidelně školní děti s dlabátky čistily. „*Na výlety jsme nechodili. Jednou jsme byli pěšky v Kateřinkách u Počátek. A více ne.*“ A paní Bečková nám vyprávěla příběh, jak se utopilo 31 dětí, při převážení na vorech. Skupina Božejáci o tom zpívá písničku „Na Moravské Dyji“. Paní Bečková říká: „*Je hodně dlouhá, má asi 40 slok.*“ Žadoníme o jednu sloku. Paní Bečková recituje: „*Teče voda, teče, po kamení hučí, kdo plakat neumí, ten se naučí.*“ Dále vypravovala o svačinách, nosívali suchý chleba a na obědy chodili domů. Do školy chodili i v sobotu, ale ve čtvrtky a v neděli mívali volno. Děti se vypytały a zapisovaly do svých zápisníčků. Na závěr děti poděkovaly a předaly výrobek se zobrazením školy, s jejich podpisy a básničkou.

Po návratu do školy proběhlo zhodnocení této činnosti a seznámení s programem dalšího setkání za týden (ranní konzultace k textům, beseda s pamětníky). Společně jsme nacvičili vlastní bádání s rodiči nebo ve skupinkách. Honzík hlásil, že bude pátrat samostatně a děvčata se domlouvala na společné expedici. Jedna holčička hlásila, že se stydí, že se ptát nebude. Děti jí doporučily, aby šla bádát s nějakou spolužačkou.

6. Setkání- Pamětník ve škole

Časová dotace: (2 hodiny)

Dílčí cíl: seznámení a zaznamenání na časovou osu informací, které postihnou období od okupace až po současnost

Činnost dětí s kronikami, konferenčními protokoly, školní matrikou a návštěva pamětníků ve škole (asi 60 minut)

Děti si vyhledávají a připravují zajímavé zápisy z období druhé světové války, porovnávají záznamy se záznamy z archivu, zaznamenávají významné momenty do časové osy, a do svých sešitků, pátrají po událostech poválečného období až po současnost. Záznamy doplňují vypravováním našich pozvaných pamětníků.

Za dětmi by měli přijít 2 pozvaní pamětníci- pan Houška nebo paní Houšková (budou vypravovat a odpovídat na otázky dětem o škole za druhé světové války a po válce). Pamětníci si přinesou fotografie, vysvědčení, knihy- slabikář z tohoto období.

Samostatná práce dětí (30 minut)

Společně se domluvíme, o jakých tématech budeme psát. Jednotlivé návrhy témat budeme vypisovat na tabuli nebo na velký arch balicího papíru. Mohu dětem pomoci vlastním návrhem vytvoření myšlenkové mapy, do které zaznamenají myšlenky, které se nějakým způsobem k hlavnímu tématu vážou.

Období války: Děti ve válce. Pomoc dětí. Vyučování za války. Škola a učitelé. Školní zahrada. Oslavy. (Dále zahrneme období od 50. let a období od 90. let 20. století po současnost).

Závěr (5 minut)

Hodnocení činnosti. Každé dítě bude mít možnost říct jednu informaci, která je pro něho nová, informaci, kterou už znalo z vyprávění nebo z jiného zdroje.

Reflexe z realizované hodiny: 6. Setkání- Pamětník ve škole 14. 2. 2014 (2 hodiny)

Setkání se 14 dětmi proběhlo od 9. 30. Vesele hlásily, jak se jim podařilo získat informace od svých blízkých a od občanů z obce o své škole. Někdo byl smutný, že ještě nemá nic. Což nevadilo, domluvili jsme se, že mohou sbírat zajímavosti dál v průběhu našeho bádání.

Šesté setkání mělo proběhnout s pamětníky ve škole. Ale přijali jsme pozvání do Domu seniorů v Častrově, kde jsme se s dvěma pamětníky setkali. Mezi děti přišla paní Anežka Dvořáková a pan Miroslav Houška, kronikář obce Častrova.

Pamětníci přinesli dobové předměty- svá vysvědčení (pan Houška nám přinesl ukázat propouštěcí vysvědčení své maminky z roku 1908. Dětem vysvětlil, že toto vysvědčení mohly dostat děti, které dovršily věk školou povinný- 14 let a prokázaly

potřebných znalostí z náboženství, čtení, psaní a počítání, viz příloha č. 8 Propouštěcí vysvědčení z roku 1897), fotografie ze školních let, fotografie budovy školy v době druhé světové války, kresbu školního praporu.

„Do školy jsme začali chodit 1. září 1939. Ve čtvrtek a v neděli byly volné dny.“

Paní Dvořáková vyprávěla o předmětu ručních prací, jak si ručně ušily čepečky do kuchyňky na vaření. Dále se učily háčkovat a plést s paní učitelkou Matějkovou (Průchovou).

Děti se vyptávaly, co nosili do školy a pan Houška odpovídal „dřevěný futrálek“, to je penál, v něm pero s násadkou a sešity. Pan Houška dětem také sdělil, že si pamatuje i takovou tabulku, která měla u sebe přivázanou houbičku, a psalo se na ni, vypadalo to jako štíhlá tyčinka, olůvkem. Také si vzpomněli na příhody, dnes se už naši pamětníci pousmějí, o namáčení holčičích copů do inkoustu. A to byla mela. Rákoska ihned vyplácela. Naši pamětníci se shodli, že se vlastně učili třemi jazyky. Paní Dvořáková dětem sděluje: *„maminka mě učila česky, ve škole německy a po válce jsme se museli učit rusky.“*

Matěj M. jako první překonal ostych a zarecitoval básničku O slonech, postupně se přidaly i ostatní děti Vendulka, Bára H. Rozloučili jsme se poděkováním a předáním vlastního výrobku školy s věnováním od dětí. Děti dostaly sladkosti, za které poděkovaly. Společně jsme setkání zhodnotili, sdělili, co bylo pro děti nové a co už znaly.

7. setkání Divadlo Jak to asi bývalo ve škole dříve (2 hodiny)

Časová dotace: (2 hodiny)

Dílčí cíl:

rozvoj komunikativní a sociální kompetence

Činnost dětí: zamyšlení nad tím, co s vytvořenými texty (30 minut)

Činnosti s textem (10 minut)

Děti se zamýšlí a ze získaných informací ze školních kronik by měly najít odpovědi na otázky: Proč se děti často věnovaly se svými učiteli divadlu? Vzpomenete si na název některého vystoupení dětí? Věnovaly se děti i loutkovému divadlu? Kde

braly děti s učiteli finanční prostředky na pořízení oblečení, loutek nebo kulis? Jednotlivé odpovědi zapisujeme na velký balicí arch.

Závěrečná otázka by mohla být: Chcete si také zahrát divadelní hru jako děti v minulosti? Nejdříve pro sebe, navazovalo by i pro pana ředitele a paní učitelku. Na závěr by autorka projektu děti oslovila, jestli chtějí zahrát divadlo pro rodiče, sourozence, pamětníky. Touto cestou bychom všem poděkovali za pomoc a věnovaný čas.

Zařazené činnosti před vlastní prací s textem: (15 minut)

- protažení těla (spojené s psychickým uvolněním)- hra na počasí, hra na zrcadlo, trháme jablíčko, přenášíme těžký kámen a peříčko, spojování rukou za zády, deštiček nám t'uká na záda
- rozmluvení dětí- zařazení jazykolamů (Šel Prokop pro kropítka. Toto foto, toto foto.)
- k rozmluvení nám pomůže i opakování spojení slov nebo celé verše (zlý pes potkal zlého psa²⁷⁶) nebo využití vlastní invence Barborecké polesí- ba, po, ba, po

Činnosti s textem- čtení textu, jeho členění podle rolí, rozdělení rolí. (45 minut)

Závěr (5 minut)

Zhodnocení a seznámení s příští činností. Výroba kulis, pomůcek na divadelní vystoupení mimo naše společné setkání. Autorka projektu dohodne postupně s dětmi čas na výrobu pomůcek ještě ráno nebo po školním vyučování. Posledním setkáním by mělo být kompletní hodnocení projektu. Předání dětem CD, pamětní sovičky a dokončení produktu.

Reflexe z realizované hodiny: 7. Setkání Divadlo- Jak to asi bývalo ve škole dříve 18. 2. 2014 (2 hodiny)

Konzultace k textům jsme přesunuli na ranní hodiny v den našeho setkání od 7 hodin. Při tomto setkání Kačenka a Barborka zhotovily plánek současné a minulé školy. Dále vznikaly texty ze setkání s pamětníky s p. Dvořákovou a p. Houškou. Děti z vlastní iniciativy se pokusily z poskytnutých materiálů zjistit počet dětí, které

²⁷⁶ KAINAR, Josef. *Nevidáno-neslýháno*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1964. ISBN 13-756-KMČ-005.

navštěvovaly školu od školního roku 1912 /1913 až po současnost. Výsledek jejich bádání bude použit do jejich výsledného produktu.

Tohoto setkání se zúčastnilo 13 dětí. Proběhla opět velmi živá debata co dál s vytvořenými texty udělat. Někdo navrhoval knihu nebo film. K vytvoření vlastního filmu si děti samy odpověděly, že nemáme kameru a ten začátek, by nám z našich společných setkání chyběl. Vytvořit knihu se nakonec dětem zalíbilo. Společně jsme se domluvili, co bude na titulní straně, kam umístíme autory a jaké informace by měla kniha přinést.

Před vlastní práci s textem jsem zařadila pro děti činnosti s protahováním těla, zařazením jazykolamů, některé děti přidaly jiné, které znaly, opakování veršů nebo slov. Vlastní práce s textem probíhala pouze v rozdělení rolí a čtení daného textu. Role si děti vyměňovaly. Vžívaly se tak do role učitele, do rolí dětí z minulosti a porovnávaly se současnými dětmi.

Po tomto setkání jsme se s panem ředitelem dohodly o zkrácení projektu z důvodu plaveckého výcviku dětí v Pelhřimově.

8. Setkání Já a můj vztah ke škole po projektu

Časová dotace: (asi 1 hodina)

Dílčí cíle: ohlédnutí, zhodnocení úplného projektu, co přinesl, zamyšlení nad vztahem ke škole po projektu

Myšlenková mapa (10 minut)

Autorka s dětmi zaznamenává znalosti o historii školy po projektu na velký balicí arch papíru. Po záznamu přinese autorka projektu počáteční záznam a společně porovnáme, kam se děti posunuly, co získaly, co se dozvěděly, jaký obraz si o škole vytvořily.

Samostatná práce dětí (20- 30 minut)

Děti mají za úkol metodou volného psaní zaujmout určité stanovisko k tématu Já a moje škola po projektu. Nebo formou dotazníku odpovědět na dané otázky:

- zhodnotit, co se mi nejvíce líbilo
- co jsem nevěděl

- co mě potěšilo
- co bych se ještě chtěl naučit
- jak se cítím ve škole
- co mě nejméně oslovilo, bavilo
- co jsem se dozvěděl

Třídění a doplňování materiálu (20 minut)

Podle zbývajících času je možné zařadit přípravnou část pro shrnutí a sestavení výsledného produktu- úplnost, třídění a dotvoření materiálů, jeho časová posloupnost. Podle rozhodnutí dětí- kniha nebo leporelo by měly děti shlédnout, čím se vyznačují, co je typické pro tvorbu těchto publikací.

Hodnocení (5 minut)

Společné posouzení o odvedené práci.

Reflexe realizované hodiny: Já a můj vztah ke škole po projektu 21. 2. 2014
(1hodina)

Tohoto setkání se zúčastnilo 13 dětí. Při tomto setkání vznikla další myšlenková mapa, která zaznamenala oproti první velkou změnu. Byla plná informací, tak jak si je děti vybavovaly.

Poslední aktivitou bylo písemné vyjádření a zhodnocení (metodou volného psaní) dětí celého projektu. Ve zbývajícím čase jsme se věnovaly sestavováním výsledného produktu, tříděním materiálů a jejich časová posloupnost.

Na závěr byly děti informovány o našem posledním setkání.

9. Setkání Výsledný produkt

Časová dotace (asi 1 hodina)

Dílčí cíl: prezentace a hodnocení své práce

Hodnocení dětí autorkou projektu (asi 5 minut)

Celé výpravné expedici budou slavnostně předány CD se záběry z jednotlivého bádání a výsledného produktu a sovička.

Výsledný produkt bude dětem ukázán při slavnostním zakončení projektu, kde proběhne společné prohlížení hotového výtvoru a průběžná reflexe.

Prezentace práce (10 minut)

K ukončení projektu a prezentaci této práce bude pozván i pan ředitel s paní učitelkou.

Závěr (5 minut)

Ukončení projektu zhodnocením celé práce a rozloučení s dětmi. Autorka považuje za přínosné i pro děti, aby jejich výsledná práce byla před rodiči prezentována.

V době přípravy projektu autorka děti osobně nezná. Ve škole se účastnila pouze vyučování, aby si mohla lépe představit vyučování v malotřídní škole. S tímto typem školy nemá autorka žádnou zkušenost.

Reflexe realizované hodiny: 9. Setkání- Výsledný produkt 28. 20 2014 (1 hodina)

Tohoto setkání se zúčastnilo 12 dětí. (nemocné byly Bára Hanušová a Bára Loučná, Tereška Náměstková a Matěj Mareš).

Po zhodnocení a prolistování naší vytvořené knihy děti obdržely sovičku s CD. Kniha byla předána panu řediteli. Následovalo rozloučení, poděkování dětem, panu řediteli a paní učitelce za spolupráci.

6. 2 Závěr projektu

Dlouhodobý projekt „Za historií naší školy“ probíhal od 7. 1. - 28. 2.2014 na malotřídní škole v Častrově se žáky 1. – 4. ročníku. Práce s dětmi byla realizována v tomto časovém rozsahu:

- 18 hodin v 9 setkání s dětmi
- 3 krát 45 minut v setkáních s dětmi při konzultačních hodinách

Osnova projektu prošla malými změnami. Jedno setkání s pamětníkem bylo zrušeno. Jedno setkání bylo přesunuto do Domu seniorů v Častrově.

Stanovené cíle pro projekt „Za historií naší školy“ byly splněny. Děti se seznámily s historií školy od jejího založení v jiné budově až po současnost. v myšlenkových mapách, které vznikaly na počátku a na konci projektu, je možné spatřit rozdíl v obohacení nových poznatků. Postoje ke škole děti vyjadřovaly v souvislostech s projektem. Byly rády, že se ve škole mohl tento projekt uskutečnit a je samotné obohatit o historii jejich školy. Za pozitivní mohu hodnotit i to, že některé děti samy se zájmem vytvořit něco zajímavého o škole, přišly se svými návrhy (vytvořit

děkovné přáníčko pro pamětníky, otisk schodů nebo zjišťování počtu dětí, které školu navštívily, viz samostatná příloha č. 19). Děti se tak aktivně zapojily i do svých navržených činností.

Z časových důvodů, jak jsem se již zmínila v 7. setkání, se nepodařilo dokončit divadelní představení.

S průběhem, ale i výsledkem je autorka spokojena. V práci, na této škole, nebylo naprosto možné odhadnout reakce dětí a vývoj dalších setkání. Autorka v době přípravy děti neznala. Proto je potřeba být při samotné práci flexibilní a na vzniklé situace náležitě reagovat. Projekt by mohl být určitě rozšířen o další aktivity, neboť práce děti zajímala.

Závěr práce

Smyslem bádání bylo pochopit jak historie školy, která byla vždy centrem života na vesnici je dokladem historie obce, její kulturnosti, respektu ke vzdělanosti, ale i projevem sociálního citění.

Historické bádání týkající se školy v Častrově je nesmírným přínosem v tom, že se zde dochovaly velmi cenné historické prameny, které ve školách tohoto typu nebyly zachovány. Bohatost těchto pramenů je zpracována v jednotlivých kapitolách 4.2.1 a 4.2.2 dále v kapitolách 4.3.1 – 4.3.10.

Škola na vesnici vždy byla významnou součástí venkovského života. Mezi obcí a školou existuje vzájemný vztah, škola ovlivňuje společenský život v obci a obec naopak působí na samotnou školu. Cílem je upevňovat v dětech pouto a vztah k domovu, k vesnici, kde vyrůstaly, nebo odkud pocházeli i jejich rodiče či prarodiče. Právě činnosti zaměřené na práci s historií školy mohou pomoci při upevňování tohoto vzájemného vztahu. Všichni si uvědomujeme, že nelze oddělit život obce od dění ve škole a také si lze na tom uvědomit, jak obce, které uzavíraly svoje malotřídní školy, byly ve svém kulturním bohatství ochuzeny. Proto považujeme zákon z roku 1960 (viz část 2.3), který se podílel na likvidaci malotřídního školství jako zlo, protože se dotkl samé podstaty společenského a kulturního života českého venkova. Navazovat na tuto tradici malotřídního školství bylo po roce 1989 velice těžké, protože toto vakuum trvalo téměř 40 let, tj. dvě generace dětí vyrůstající mimo obec. I vyliďňování vesnice často souviselo s tím, že obec nebyla schopna na svém území vzdělávat děti.

Porovnáme-li mapy (viz příloha č. 14), na kterých je počáteční vznik škol na Pelhřimovsku se současným stavem, což je posun o 250 let, je toto dokladem, že snaha o kolektivizaci vesnice způsobila uzavření škol.

V průběhu zpracování historického materiálu získala autorka znalosti, které se rozhodla zprostředkovat dětem. A proto praktická část byla zaměřena na realizaci projektu „Za historií školy v Častrově“, který proběhl od 7. ledna – 28. února 2014, s dětmi 1. – 4. ročníku Základní školy v Častrově. Cílem projektu bylo vytvořit u dětí předpoklady k prohloubení vztahu k tradici školy. Tento cíl považuje autorka za splněný. Seznámení dětí s celou historií školy od jejích počátků po současnost

a obohacení o poznatky, se projevilo v myšlenkových mapách, které vznikaly před a na konci projektu. K posunu k lepšímu vztahu ke škole došlo i v průběhu projektu, který děti vyjadřovaly spontánním vypravováním o škole a o svých pocitech.

Projekt dokonce samy obohatily o vlastní činnosti (viz samostatná příloha č. 19).

Při rozhodování nad volbou tématu diplomové práce, jak už se autorka zmínila, byla ovlivněna především citovými vztahy ke škole, kterou sama absolvovala. Zároveň však chtěla skrze tuto práci zachovat v paměti dětí nejen osudy školy, ale i okolnosti, které ji utvářely a ukázat tak na konkrétní výpovědi, které z kronik a ostatních dochovaných materiálů promlouvají.

Sama autorka nečekala, že průběh zpracování bude pro ni osobně velmi silným zážitkem. Překonáním počátečních a badatelských obtíží při zpracovávání práce s prameny, se naučila autorka prameny třídit. Takto zpracovaná historie školy je nezpochybnitelným dokladem pro obec a jinak než z konkrétních materiálů u tohoto nelze dosáhnout. Cílem práce upevnit vztah ke škole, vztah k domovu a okolí se podařilo přes tento projekt. Tento způsob by se měl zakotvit jako součást základního vzdělávání.

Prameny a literatura

- BALÍK, I. *Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí*. Vyd. 1. Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000, 159 s. ISBN 80-238-6474-2.
- BARTOŠOVÁ, J. *Vysvědčení jako součást dějin školství*. Moravský zemský archiv v Brně - Státní okresní archiv Pelhřimov, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 1971. Inv. č. 15037
- ČSÚ- *Historický lexikon obcí ČR 1869- 2005: I. díl*. ČSÚ Praha. Praha: ČSÚ Praha, 2006. ISBN 80-250-1310-3.
- GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1996, 130 s. ISBN 80-859-3115-X.
- HOUŠKA, M., RUKAVIČKA, J. *Častrov historie a současnost*. Pelhřimov: Vydavatelství, 2000. s. 80.
- HROCH, M.. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN, 1985. s. 304.
- JIRKŮ, M. *Okres Pelhřimov*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov s. r. o., 1996.
- KÁDNER, O. *Vývoj a dnešní soustava školství*. V Praze: Sfinx, 1931, 651 s. Nové cíle, sv. 415.
- KAINAR, J. *Nevídáno-neslýháno*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1964. ISBN 13-756-KMČ-005.
- KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 224 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4724-294.
- Kolektiv. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.
- KRIŠTŮFEK, E. *Vývoj národního školství okresu pelhřimovského v zrcadle školních kronik: Vlastivědný sborník českého jihovýchodu 8*. Moravský zemský archiv v Brně - Státní okresní archiv Pelhřimov, 1929. inv. 9737/A

- MARTÍNEK, Z. *Triviální školy v okolí Pelhřimova na konci 18. století*. Moravský zemský archiv v Brně - Státní okresní archiv Pelhřimov, 1991. vyd., č. 32/8737/A
- Moravský zemský archiv- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Spisy chronologicky řazené, 1829- 1918
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, inv. č. 136, Kniha č. 4, 1897 – 1907.
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, inv. č. 260, Kniha č. 6, 1916 – 1934.
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, *Soubor nových zákonů školských a vládních nařízení u věcech obecných škol*, Praha, 1873, in. č. 4519
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, Kniha č. 2, 1874 – 1886.
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, Kniha č. 3, 1886 – 1897.
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, inv. č. 197, Kniha č. 5, 1907 – 1916.
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, Kniha č. 7, 1934 – 1941.
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Kniha č. 174, Sepsání školního žactva a opakující mládeže.
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Kniha č. 180, Sepsání školního žactva a opakující mládeže
- Moravský zemský archiv v Brně- Státní okresní archiv Pelhřimov, Fond ZŠ Častrov, Pamětní kniha 1, 1761 – 1918.
- MÜLLER, V. *Právní základ národního školství v Čechách*. Moravský zemský archiv v Brně - Státní okresní archiv Pelhřimov, Praha, 1910, in. č. 11210

- MUSIL, F., SEDLÁČEK, J. *Naše málotřídní školy: příručka ke studiu a praxi*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, 195 s. Na pomoc učitelí. ISBN 14-025-64.
- Obecní úřad v Častrově, *Kronika Metánova I.*, sepsal František Míka, 1951, 500 s., uloženo na Obecním úřadě v Častrově
- Obecní úřad v Častrově, *Kronika obce Častrova, od roku 1923 – 1980*, 311 s., uloženo na Obecním úřadě v Častrově
- Obecní úřad v Častrově, *Restaurátorská zpráva, Sochařská a dekorativní výzdoba rizalitu budovy*, 1993, uloženo na Obecním úřadě v Častrově
- PROFOUS, A. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Muzeum Vysočiny Pelhřimov, Vyd. 1. V Praze: Česká akademie věd a umění, 1947, č. 1600/ 76.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- SKALKOVÁ, J. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 204 s.
- SPIPKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 311 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8942-9.
- ŠAFRÁNEK, J. *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů*. Praha: Matice česká, 1913.
- ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1988. ISBN 14-680-88.
- ŠTVERÁK, V., MRZENA, J. *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s.
- TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 173 s. ISBN 978-807-3675-271.
- TOUŠEK, V., FŇUKAL, M., KLADIVO, P., LÉTAL, A., JUREK, M. *Vysočina tematický atlas: Tematický atlas*. Jihlava: Krajský úřad kraje Vysočina ve spolupráci s Univerzitou Palackého v Olomouci, 2008, 35 s. ISBN 978-802-5420-805.

- VALÍŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 402 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-340.
- VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. 1988. vyd. Praha: SPN, 1988.
- VESELÝ, S. *Častrovsko včera a dnes*. 1988. vyd. Pelhřimov : Jihočeské tiskárny, n. p. Pelhřimov. č. zak. 468294/88.
- ZŠ Častrov, Katalog knihovny učitelské, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Konferenční protokoly 1941 – 1970, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Konferenční protokoly Lidové školy hospodářské v Častrově, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Konferenční protokoly, Kniha č. 453, 1934 – 1941, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Kronika Lidové školy hospodářské v Častrově, inv. č. 3, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Protokoly místního školního výboru Lidové školy hospodářské v Častrově, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Školní inventář Obecné školy v Častrově I., uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Školní kronika 1952 – 2003, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Školní kronika, inv. č. 266, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Třídni kniha I., č. 1, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Učitelské noviny, Praha, 1885, 620 s., uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Výkaz žactva Lidové školy hospodářské, č. 1 – 15, uloženo v ZŠ Častrov
- ZŠ Častrov, Žákovská knihovna, Volksschule zweiklassige in Tchastrow- Obecná škola dvoutrídni v Častrově, uloženo v ZŠ Častrov

Další informační zdroje

Základní charakteristika okresu [online]. ČSÚ Jihlava, 2013 [citováno 26. prosince 2013]. Dostupné na www:

http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=RSO5022PU_OK&vo=null

Ukázka břidlicových tabulek [online]. Spolok Permon Marianka, Marianka, [citováno 18. prosince 2013]. Dostupné na www: <http://www.marianka.eu/tabulka.php>

Státní oblastní archiv Třeboň. Odkaz na seznam archivního fondu (Sbírka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), Římskokatolická církev, FÚ Dráčov, kniha č. 6, [online]. Třeboň [citováno 21. listopadu 2013]. Dostupné na www: <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/3331/14>

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1 Školní budova v roce 1904 - 1905

Příloha č. 2 Školní budova v roce 1911, pohled z kostelní věže

Příloha č. 3 Školní budova před rekonstrukcí a během rekonstrukce

3a. Demolice staré školní budovy v roce 1998

3b. Během rekonstrukce staré školní budovy v roce 1998

3c. Přestavba staré školní budovy na bytovou jednotku v roce 1999

3d. Současný stav staré školní budovy v roce 2013

Příloha č. 4 Nová školní budova

4a. Konkurz na novou školní budovu v roce 1912

4b. Návrhy na výstavbu nové školní budovy

4c. Nová školní budova

Příloha č. 5 Nařízení (1874 – 1886), podle kterého prováděli učitelé záznamy do Pamětní knihy v Častrově

Příloha č. 6 Letecký pohled na obec v Častrově

Příloha č. 7 Kniha metodní

Příloha č. 8 Propouštěcí vysvědčení (1897)

Příloha č. 9 Školní zpráva za Protektorátu Čechy a Morava

Příloha č. 10 Výřez ze soupisu žáků, kteří nedbale do školy chodili (1897, výslech rodičů)

Příloha č. 11 Rozvrh hodin pro první třídu dvoutřídní obecné školy v Častrově (1906/1907)

Příloha č. 12 Pozvánka na výroční schůzi počátecké Budče (Počátky 20. července 1872)

Příloha č. 13 Třídní výkaz docházky a prospěch žactva druhé třídy dvoutřídní školy v Častrově (1943/1944)

Příloha č. 14 Mapy vývoje základního školství na Pelhřimovsku

14a. Síť škol na Pelhřimovsku před rokem 1774

14b. Síť škol na Pelhřimovsku před rokem 1869

14c. Síť škol na Pelhřimovsku před rokem 1918

14d. Síť škol na Pelhřimovsku před rokem 1948

14e. Síť škol na Pelhřimovsku v roce 2013

Příloha č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častrově

Příloha č. 16 Přehled docházky žáků

Příloha č. 17 Výkonové výkazy za školní rok 2013/2014

Příloha č. 18 Přehled pedagogických pracovníků na častrovské škole

Příloha č. 19 Výsledný produkt projektu „Historie naší školy“ (samostatná příloha)

Příloha č. 1 Školní budova v roce 1904 – 1905

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918

Příloha č. 2 Školní budova v roce 1911, pohled z kostelní věže

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, 1761 - 1918

Příloha č. 3 Školní budova před rekonstrukcí a během rekonstrukce

3a.

1998

Zdroj: Obecní úřad v Častrově

3b.

1998

Zdroj: Obecní úřad v Častrově

3c.

1999

Zdroj: Obecní úřad v Častrově

3d.

2013

Zdroj: Fotografie autorky

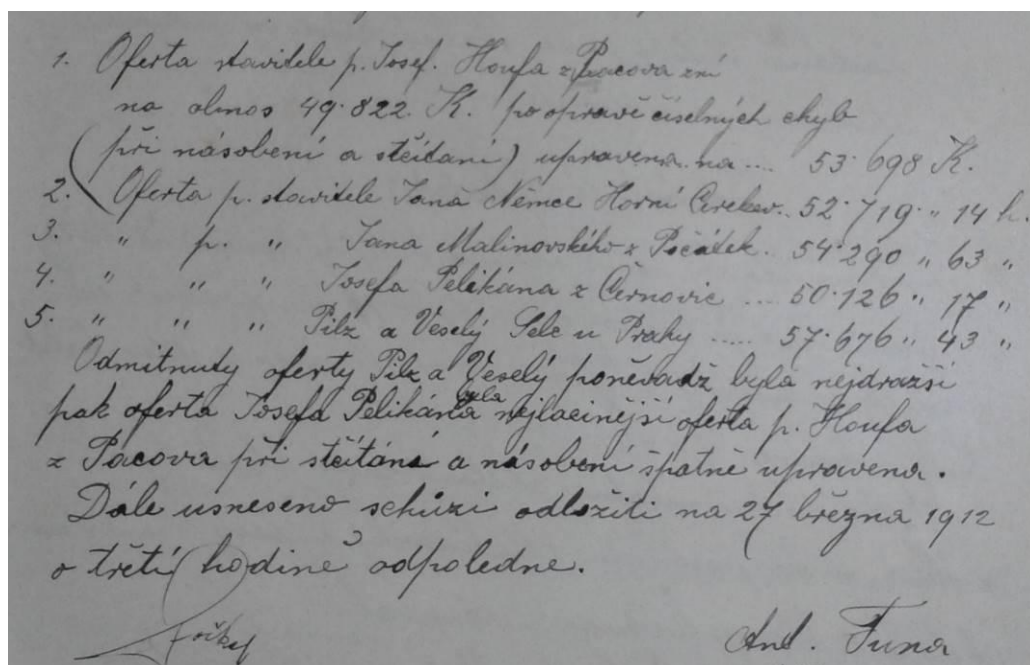
Příloha č. 4 Nová školní budova 1912 - 2013

4a.

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, 1761 – 1918

4b.

Zdroj: ZŠ Častrov, Protokoly místní školní rady

4c.

2013

Zdroj: Fotografie autorky

Příloha č. 5 Nařízení (1874 – 1886), podle kterého prováděli učitelé záznamy do
Pamětní knihy v Častově

- k) Stavění úpravy a změny na budově školní a v za-
řízení jejím.
- l) Založení neb rozšíření školní rady, evižně neb
léčevně, šápnice, zkušebního pole a pod.
- m) Rozšíření školy novými třídami.
- n) Důležitá umocnění místní školní rady a ek. e. z. z.
- o) Vylíčení zdravotního stavu školní mládeže.
- p) Obecná neb zvlášť přeměna celodenního vyučová-
ní v polodenní nebo naopak.
- q) Přehledy, vykonané e. k. zemským a e. k. okresním
školním inspektorem.
- r) Navštívení školy ze strany členů úřadů školních
a vzácných osobností.
- s) Dobrovolné školy.
- t) Jak učitel bylo nadání, při škole založených,
jak nadání ta byla rozmnožena, jak nepo-
rována byla chudá mládež školní.
- u) Jiné události, důležité pro školu.
3. Statistické přehledy, a to:
- a) Počet dětí, do školy vůbec přijatých, na počátku
škol. roku a pak na konci šk. z.
- b) Uhraný výkaz těchto dětí dle nábož. vyznání.
- c) Počet dětí školou povinných, ve školní obci,
a počet dětí, do školy přijatých, a to:
1. na počátku } školního roku.
2. na konci }

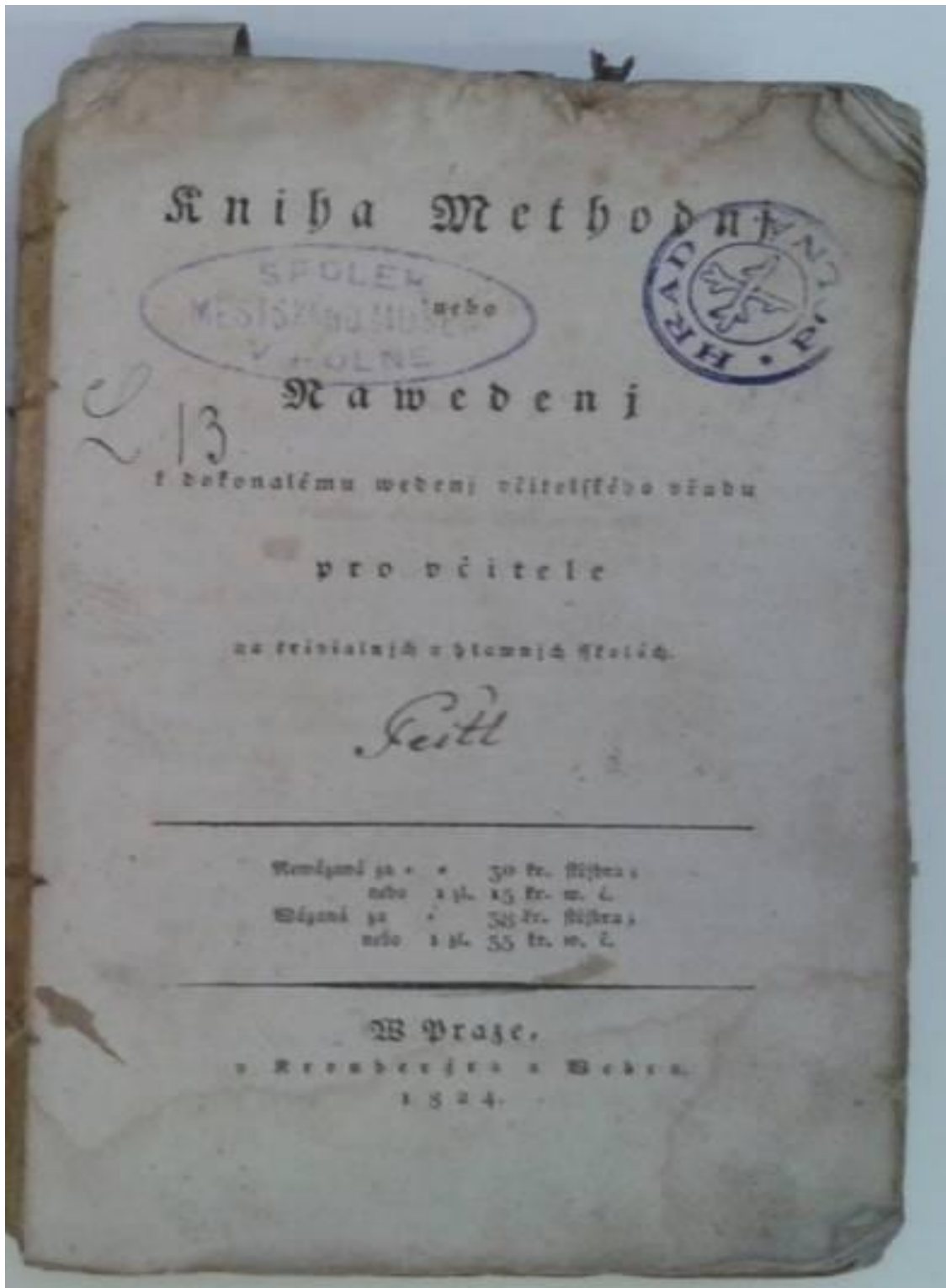
Zdroj: SOkA Pelhřimov, Konferenční protokoly 1874- 1886

Příloha č. 6 Letecký pohled na obec Častrov

Zdroj: Soukromá sbírka (pan Miroslava Houšky)

Příloha č. 7 Kniha metodní

Zdroj: Městské muzeum Polná, inv. číslo 2771, sig. 37//A/70

Příloha č. 8 Propouštěcí vysvědčení (1897)

Školní okres Pelhřimovský. Číslo 42.
 Školní rok 1887/8.

Vysvědčení na propuštěnou ze školy.

Vaněk František,
 narozený dne 25. října l. 1874 v Pelci, náboženství Katol.,
 chodil do školy od 20. listopadu 1881. do 31. července 1888.,
 posledně do prvního oddělení ličtí třídy
nejtřídní školy obecné v Částkově,
 choval se mrazně,
 učil se nejednostejně,
prospěl:
 v náboženství dostatečně,
 ve čtení sotva dostatečně,
 v psaní dostatečně
 v jazyce $\left\{ \begin{array}{l} \text{v mluvnici} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \\ \text{v pravopise} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \\ \text{v písemném proslovení} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \end{array} \right.$
 vyučovacím $\left. \begin{array}{l} \text{v počtech a v nauce o tvarech měřických} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \\ \text{v přírodopise a v přírodopyté} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \\ \text{v zeměpise a v dějepise} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \\ \text{v kreslení} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \\ \text{ve zpěvu} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}, \\ \text{v tělocviku} \text{ } \underline{\text{dostatečně}}. \end{array} \right.$
 Vnější úprava písemných prací úhledná.

Protože žák ten školním zákonům (§. 21. říšského zákona o školách obecných ze dne 2. m. května l. 1883.) zadost učinil, propouští se vysvědčením tímto ze školy a zproštuje se povinnosti nadále do školy choditi.

Na obecné škole v Částkově,
 dne 25. října l. 1897.
 Jan Roubík
 správce školy.

Proh. Pořídkem škol. roku 1898/9. propuštěn ze školy výnosem slav. c. k. okres. škol. rady v Pelhřimově ze dne 16. srpna 1888. č. 1722. dle §. 21. říš. škol. zákona ze dne 2./5. 1883.

Stupnice známek.

Známka	1	2	3	4	5
Choval se	velmi mrazně	mrazně	nedostí pořádně	nehodně	
Prospěl	velmi dobře	dobře	dostatečně	sotva dostatečně	nedostatečně
Učil se	velmi pilně	pilně	nejednotejně	málo	
Vnější úprava písemných prací	velmi úhledná	úhledná	nedostí úhledná	neúhledná	nehodná

Zdroj: SOKA Pelhřimov, Spisy řazené chronologicky, 1829 – 1918

Příloha č. 9. Školní zpráva za Protektorátu Čechy a Morava

DEUTSCHES REICH. — NĚMECKÁ ŘÍŠE.
 PROTEKTORAT BÖHMEN UND MÄHREN. — PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA.

Land Böhmen Politischer Bezirk Kamnitz a.d.L.
 Země Čechy Politický okres Kamenice nad/L.

2. klassige Volksschule mit tschechischer Unterrichtssprache
třídní obecná škola s českým jazykem vyučovacím
 in Tschastrow
 v Častrově

Schuljahr 194¹/₄₂ Zahl 13
 Školní rok Císlo

Schulnachricht. — Školní zpráva.

Miroslav Houška

Volkszugehörigkeit tschechisch, Staatsangehörigkeit protekt.
 národnosti české, státní příslušnosti

geboren am 15.V. 1933 in Tschastrow
 narozen dne v Častrově

polit. Bezirk Kamnitz a.d.L., römisch-kathol. Religion,
 politický okres Kamenice nad/L., římsko-katol. náboženství,

überhaupt in die Schule eingetreten in Tschastrow am 1.IX. 1939,
 začal chodit do školy vůbec v Častrově dne

hier am 1.IX. 1939 und erhielt in der I. Klasse,
 do zdejší školy dne a dostal v I. třídě,

1. Abteilung (1. 3. aufsteigender Jahrgang) folgende Noten:
 oddělení (postupný ročník) tyto známky:

Halbjahr Pololetí	I.	II.	
Betragen Chování	1	1	
Verbindliche Gegenstände: — Povinné předměty:			
Deutsch Německý jazyk	1	1	
Religion Náboženství	1	1	
Tschechisch Český jazyk	auf der Unterstufe: na nižším stupni: Lesen Čtení	1	1
	Schreiben u Sprechübungen Psaní a cvičení řeči	2	2
	auf der Mittel- und Oberstufe na středním a vyšším stupni	-	-
Elementarunterricht Prvouka	-	-	
Reale Fächer: Vědné nauky:	Heimatkunde Vlastivěda	1	1
	Erdkunde Zeměpis	-	-
	Geschichte Dějepis	-	-
	Naturgeschichte Přírodopis	-	-
	Naturlehre Přírodopis	-	-
Rechnen und Raumlehre Počty s naukou o tvarech měřických	1	1	
Zeichnen Kreslení	2	1	
Schreiben Psaní	2	2	
Knabenhandarbeiten Chlapecké ruční práce	1	1	
Weibliche Handarbeiten und Hauswirtschaftslehre Dívčí ruční práce s naukou o domácím hospodářství	-	-	
Gesang (musikalische Erziehung) Zpív (hudební výchova)	1	1	
Leibeserziehung Tělesná výchova	1	1	

1/.

111-07. — Schulverlagsanst. Alle Rechte vorbehalten.
 N Školní nakl. Všechna práva vyhrazena.

1942 — 2-84.

Zdroj: Ze soukromé sbírky p. Miroslava Houšky

Příloha č. 10 Výřez ze soupisu žáků, kteří nedbale do školy chodili září 1897
(výslech rodičů)

čís. 12.

Soupis žáků,
kteří nedbale do školy chodili v čase od 13. do 26. září
1897. Místní školní rada sešla 26. září 1897.
Výslech rodičů 28. 9. 1897.

čís. žáků	jména žáků	jméno otce nebo hospodáře	čís. 1/2 dnu aml. nebo ml.	vyjádření otce nebo zastupce	žeho podpis
Část 1.					
1.	Čoufal Josef	františka č. 24.	2	hlídka dnu	Čoufal
2.	" Marie	Jan č. 88.	-	4 k práci	Jan Čoufal
3.	Čekal Jan	Jadva č. 29.	-	5 k práci	Čekal Jakub
4.	" Františka	Jan č. 37.	-	5 hlídka dnu	Jan Čekal
5.	Čoufal Josef	Josef č. 68.	-	5 k práci	Josef Čoufal

Zdroj: SOKA Pelhřimov, Spisy řazené chronologicky (1829- 1918)

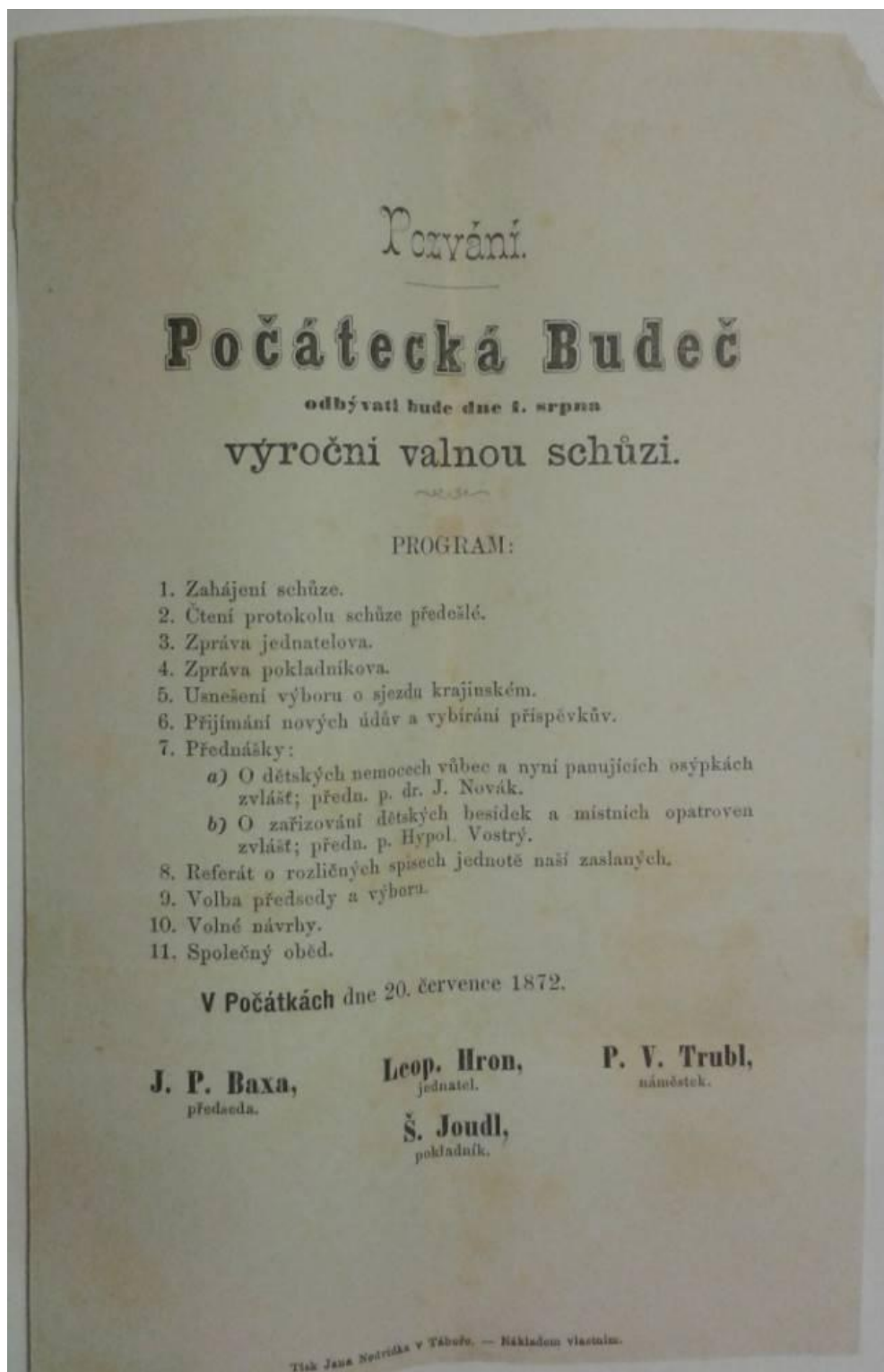
Příloha č. 11 Rozvrh hodin: pro první třídu dvoutrídni obecné školy v Častově (1906/1907)

pro první třídu dvoutrídni obecné školy v Častově

Den	H o d i n a												Přítel učitel & učitels	Předmět učitel	Počet hodin v oddělení (1906)			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			1	2		
Úterý	1	Náboženství	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
	2	Náboženství	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
Středa	1	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
	2	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
Čtvrtek	1	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
	2	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
Pátek	1	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
	2	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
Sobota	1	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
	2	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
Neděle	1	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení
	2	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení	Čtení

Zdroj: SOKA Pelhřimov, Spisy řazené chronologicky (1829- 1918)

Příloha č. 12 Pozvánka na výroční schůzi počátecké Budče (20. července 1872)

SOKA Pelhřimov, Spisy řazené chronologicky (1829- 1918)

**Příloha č. 13. Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva druhé třídy dvoutrídni
obecné školy v Častrově 1943/1944**

KLASSEN AUSWEIS
über den Schulbesuch und Fortgang der Schüler
der II. Klasse
der zwei klassigen Volksschule _____ mit tschechischer Unterrichtssprache
in Bochastrow

TŘÍDNÍ VÝKAZ
docházky a prospěchu žactva
II. třídy
dvoutrídni obecné školy _____ s českým jazykem vyučovacím
v Častrově

Schuljahr 1943/44
Školní rok 1943/44

15. X. 43.
Chm. p. 20. / 21.

Die Schulnachrichten wurden ausgefolgt:
Školní zprávy byly vydány:

für das I. Halbjahr am 29. 1. 1944.
za I. pololetí dne _____

für das II. Halbjahr am 13. 7. 1944.
za II. pololetí dne _____

Der Direktor _____ Oberlehrer _____
Ředitel _____ Řídící učitel _____

Der Klassenlehrer _____
Třídní učitel _____

Die übrigen Lehrkräfte:
Ostatní učitelé:

Marek Maláček
učitel pro hudební vyučování
učitelé: _____

18. 7. 43.
21. 7. 44.
12. 11. 44.

111-06 T. — Schulverlagsanstalt. Alle Rechte vorbehalten. 1942-II. — 2-1241.

Zdroj: ZŠ Častrov, Třídní výkaz, 1943 – 1944

Příloha č. 14 Mapy vývoje základního školství na Pelhřimovsku

14a. Síť škol na Pelhřimovsku před rokem 1774

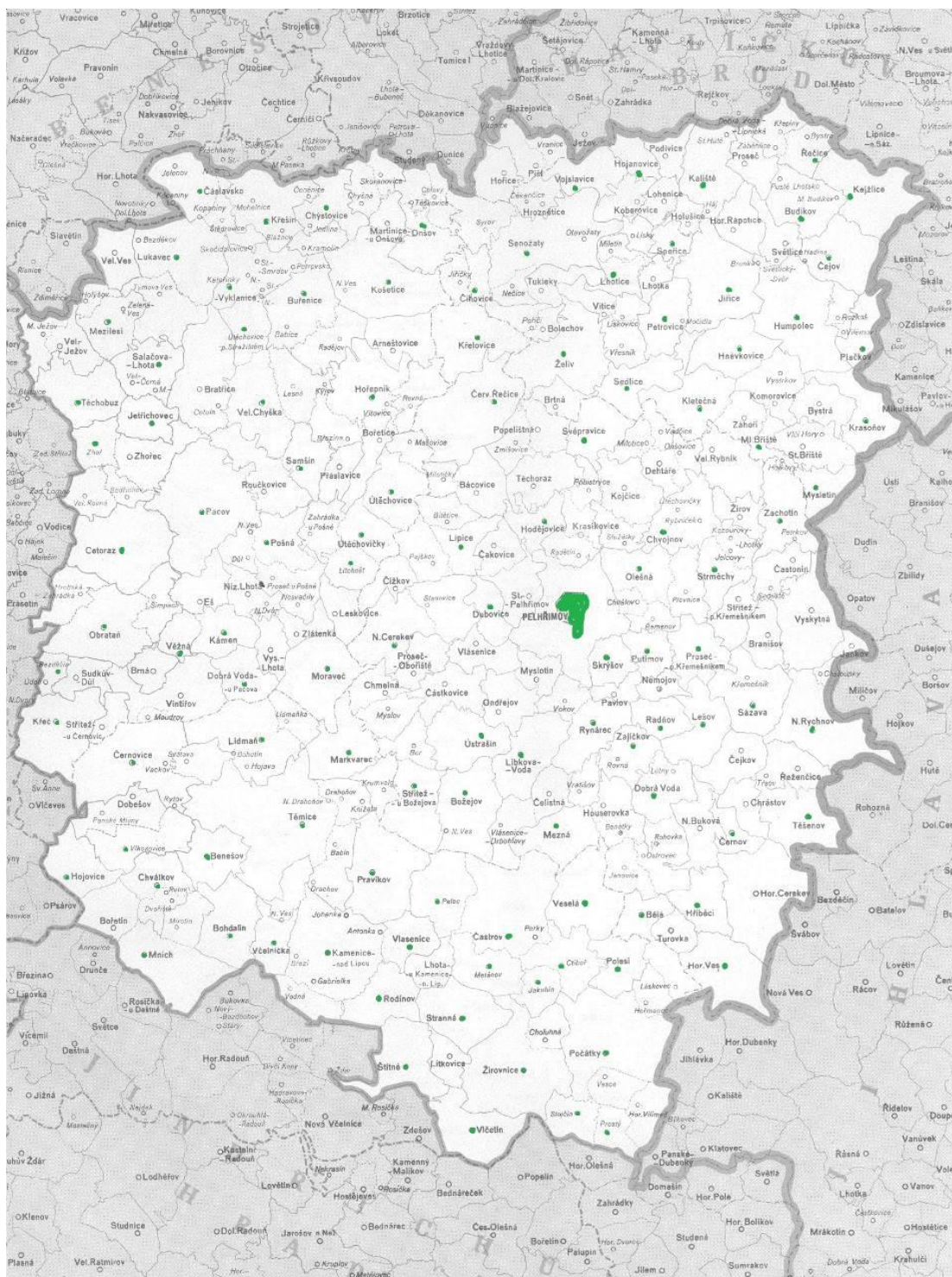
Zdroj: Upraveno a zpracováno podle SOKA, Martinek Z. *Mapa - Vývoj školství*, Balík, Ivo. *Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí*

14b. Síť škol na Pelhřimovsku před rokem 1869

Zdroj: Upraveno a zpracováno podle SOkA, Martinek Z. Mapa - Vývoj školství, Balík, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí

14c. Síť škol na Pelhřimovsku před rokem 1918

Zdroj: Upraveno a zpracováno podle SOKA, Martinek Z. Mapa - Vývoj školství, Balík, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí

14d. Síť škol před rokem 1948

Zdroj: Upraveno a zpracováno podle SOKA, Martínek Z. Mapa - Vývoj školství, Balík, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí

14e. Síť škol na Pelhřimovsku v roce 2013

Zdroj: Upraveno a zpracováno podle SOKA, Martínek Z. Mapa - Vývoj školství, Balík, Ivo. Pelhřimovsko ve druhém tisíciletí, Výkonové výkazy za školní rok 2013/2014, MěÚ Pelhřimov, Pacov a Humpolec

Příloha č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1886/87	Místní školní rada	sešity pro mládež, kalamáře do lavic	-
	MŠR	bavlna pro ženské ruční práce	5 zlatých
	knihkupec A. Hynek	sešity	-
	farář	finanční dar chudým děvčatům na bavlnu	-
1887/88	Okresní školní rada	15 nových knih	-
1888/89	OŠR	tlakoměr, trojboký hranol, 6 obrazů Jánského, 15 knih	-
1889/90	MŠR	Podstavec k tabuli o třech nohách (natáčení tabule)	-
	MŠR	teploměry	-
	OŠR	11 vázaných knih pro dětskou knihovnu, 4 kusy pomůcek k přírodopytu, 10 obrazů názorných do přírodopisu	-
1891/92	OŠR	skleněný model hydraulického lisu, naslouchátko, 2 mosazné nestejně velké koule, která se ve studené vodě vznáší a v teplé vodě ponořuje, 9 obrazů Meinhaldových	-
	MŠR	pro chudé děti na tabulky, tužky, pera, sešity, čítanky	-

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, Konferenční protokoly

Pokračování Přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1892/93	knihkupec A. Hynek	240 sešitů a archy papírů	-
	MŠR	zpěvníčky pro chudé školáky	-
		na svázání starých ročníků Dědicové Maličkých a Zlaté lístky	10 zlatých
	Obecní výbor	decimálku	-
	OŠV	kružítka, 13 knih pro děti, 5 obrazů Meinwaldových, ciferník s pohyblivými ručičkami	-
1893/94	OŠR	Časopis Dědictví Maličkých, 12 přírodopisů, 5 obrazů Meinwaldových- hmyz, 12 knih do knihovny, 2 stereoskopické obrazy do knihovny, početní tabule	-
1895/96	MŠR	na školní pomůcky	5 zlatých
	lesník M. Mráz	na školní pomůcky	8, 20 zlatých
	podučitel Sobíšek	sbírku nerostů, zmiji v lihu	-
	knihkupec A. Hynek	sešity a papíry	-
	kupec Ventura	sešity a papíry	-

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, Konferenční protokoly

Pokračování Přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1896/97	MŠR, knihkupec A. Hynek	veškeré školní pomůcky pro chudé děti	-
1900/01	MŠR	učební pomůcky	24 korun
	lesník M. Mráz	na pomůcky	12 korun
	knihkupec A. Hynek	psací potřeby	-
1902/03	MŠR	školní potřeby pro všechny děti	-
	Vídeňská společnost pro rozmnožování umění	obrazy pro školu	-
1903/04	MŠR	školní potřeby	100 korun
1904/05	MŠR	školní potřeby	-
1905/06	MŠR	školní potřeby	-
1907/08	OŠR	nástěnná mapa sudetských zemí od J. Krejčího	-
	Firma K. Votoček	150 různých sešitů	
1908/09	MŠR	školní potřeby	100 korun
		na školní zahradu	50 korun
	OŠR	mapu Evropy	-
	Spořitelni a záložní spolek	školní potřeby	95 korun 40 haléřů
	obchodník J. Ježek	daroval školnímu archivu několik spisů po zemřelém řídícím učiteli M. Hrušovi	-
	knihkupec A. Hynek	větší počet sešitů	-

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, Konferenční protokoly

Pokračování Přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1909/10	MŠR	Potřeby pro žáky	100 korun
	zdejší ochotníci		8 korun 10 ha.
	obchodník J. Ježek		10 korun
		novoroční dárky	
1910/11	MŠR	šičí stroj	100 korun
		knihy	20 korun
		vazba	10 korun
	OŠR	mapu polokoulí, 6 čítanek, model pumpy, parního stroje	-
1911/12	škola získala tyto knihy: Defoe Robinson Crusoe, Andersen Nehezské káče a jiné povídky, Šimáčková Vyprávěnky šťastného domova, Němcová O Popelušce a dalších 5 svazků		-
1912/13	MŠR	školní potřeby	100 korun
		vazba knih	10 korun
		školní zahrada	50 korun
	Fr. Hřebecký ze Starého Bezděchova		20 korun
	revírník A. Neubauer	na pomůcky	10 korun
	obchodník J. Ježek	obrazy Prahy	-
	J. Malinovský	sádrový odlitek tympanonu nové školní budovy	-
	Školní knihosklad v Praze	4 Matolinovy početnice, 7 Jursových I. čítanek	-

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha I, Konferenční protokoly

Pokračování Přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častrově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1913/14	firma Holých v Karlíně	20 lahviček různých chemikálií	-
	okresní komise pro ochranu mládeže		20 korun
	Školní knihosklad v Praze	1. a 2. sešit Zpěvník maličkých, 1 výtisk Tabulky mincí, 36 početnic Matolinových	-
	OŠR	14 modelů z lepenky k vypočítávání ploch	-
1914/15	Chalupník Matěj Mareš	otisk přesličky z kamenouhelných dolů	-
1915/16	MŠR	školní potřeby	100 korun
1916/17		školní zahrada	10 korun
	OŠR	3 čítanky I. díl	-
	Školní knihosklad v Praze	6 čítanek I. a II. díl	-
1917/18	OŠR Kamenice	3 trojdílné čítanky II. díl, spis J. Petra Prvouka ve škole obecné	-
1918/19	ochotnický sbor	na 26 spisů	103 korun
1919/20	ochotnický sbor	20 korun ve prospěch knihovny	-
	nevíme	72 cívek nití k vyučovacím účelům	-
1921/22	p. Pechová z Kamenice		3 koruny
	MŠR	školní pomůcky	610 korun

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, Konferenční protokoly

Pokračování Přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častrově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1922/23	MŠR	školní pomůcky	550 korun
1923/24	Spořitelní a záložní spolek	na žákovskou knihovnu	385,26 korun
	MŠR	školní pomůcky	550 korun
1924/25	MŠR	školní pomůcky	600 korun
1925/26	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	100 korun
	MŠR	školní pomůcky	300 korun
1926/27	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	66 korun
	MŠR	školní pomůcky	600 korun
1927/28	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	100 korun
	MŠR	školní pomůcky	600 korun
1928/29	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	-
	MŠR	školní pomůcky	600 korun
	p. J. Rukavička	chaluhu obecnou	-
	p. uč. L. Bednář	sluku lesní, slípku zelenkou k vycpání	-
	řídící učitel J. Jirsa z Metánov	dravého ptáka krahujce k vycpání	-
	p. Fr. Fuxa	lysku obecnou k vycpání	-
	p. Fr. Drbal	havrana k vycpání	-

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha I, Konferenční protokoly

Pokračování Přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1929/30	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	100 korun
	MŠR	školní pomůcky	600 korun
1930/31	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	100 korun
	MŠR	školní pomůcky	750 korun
1931/32	MŠR	školní pomůcky	838 korun
1932/33	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	100 korun
	MŠR	školní pomůcky	500 korun
1933/34	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	100 korun
	MŠR	školní pomůcky	565 korun
1934/35	ochotnický sbor	na žákovskou knihovnu	100 korun
	MŠR	školní pomůcky	400 korun
	sportovní klub	na žákovskou knihovnu	100 korun
	Okresní péče o mládež v Kamenici	pro chudé děti	150 korun
1935/36	Okresní péče o mládež v Kamenici	pro chudé děti	150 korun
	ochotnický sbor	školní pomůcky	60 korun
	MŠR	školní pomůcky	400 korun

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, Konferenční protokoly

Pokračování Přílohy č. 15 Přehled dobrodinců školy v Častrově

Rok	Dobrodinec školy	Co bylo darováno	Hodnota daru
1936/37	Okresní péče o mládež v Kamenici	pro chudé děti	200 korun
	ochotnický sbor	pro chudé děti	60 korun
	MŠR	školní pomůcky	300 korun
	Dorost republikánské strany	pro chudé děti	40 korun
	učitelé	pro chudé děti	55 korun
1937/38	učitelé	knihovně	38 knih
	Okresní péče o mládež v Kamenici	na vánoční nadílku dětem	300 korun
	ochotnický sbor	pro chudé děti	60 korun
	Dorost republikánské strany	pro chudé děti	40 korun
1938/39	Okresní péče o mládež v Kamenici	pro chudé děti	300 korun
	ochotnický sbor	pro chudé děti	60 korun
1939/40	Okresní péče o mládež v Kamenici	pro chudé děti	400 korun

Zdroj: SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, Konferenční protokoly

Příloha č. 16 Přehled docházky žáků

Školní rok	Počet žáků celkem	I. třída	II. třída	III. třída
1761 - 1874	-			
1874/1875	100	100		
1875/1876	108	108		
1876/1877	120	120		
1877/1878	248	156	92	
1878/1880	-			
1880/1881	237	142	95	
1881/1882	152	152		
1882/1883	160	160		
1883/1884	244	160	84	
1884/1885	172	80	92	
1885/1886	160	96	64	
1886/1887	251	102	75	74
1887/1888	261	92	80	89
1888/1889	252	124	128	
1890/1891	254	125	129	
1891/1892	247	92	80	75
1892/1893	240	83	80	70
1893/1894	236	79	78	78
1894/1895	237	78	80	79
1895/1896	218			
1896/1897	217			
1897/1898	172	52	54	76 (Metánov)
1898/1899	182	107 (Častrov)	75 (Metánov)	
1899/1900	106			
1901/1902	95	46	49	
1902/1903	110	48	62	21 letní úlevy
1903/1904	112	56	59	13 letní úlevy
1904/1905	109	55	54	
1905/1906	127	66	61	16 úleva, 10 měšťanka
1906/1907	138	66	72	11 měšťanka
1907/1908	142	69	73	7 měšťanka, 1 stř. školy

Zdroj: Zpracováno podle SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1

Pokračování Přílohy č. 16 Přehled docházky žáků

Školní rok	Počet žáků celkem	I. třída	II. třída	Jiné informace o žácích
1908/1909	144	69	75	7 měšťanka
				2 stř. škola
				18 úlevy
1909/1910	151	74	77	18 úlevy
				13 měšťanka
				2 stř. škola
1909/1910	151	74	77	18 úlevy
				13 měšťanka
				2 stř. škola
1910/1911	160	83	77	13 měšťanka
				2 stř. škola
				16 úlev
1911/1912	154	87	68	16 úlev
1912/1913	152	83	69	15 měšťanka, 1 gymnázium
1913/1914	153	85	68	20 úlev
1914/1915	154	92	62	9 měšťanka
1915/1916	156	91	65	26 úleva
1916/1917	155	86	69	5 měšťanka
1917/1918	160	80	80	5 měšťanka
1918/1919	147	79	68	5 měšťanka
1919/1920	166	78	88	5 měšťanka
1920/1921	154	88	66	
1921/1922	150	83	67	14 měšťanka
1922/1923	128	87	41	24 měšťanka
1923/1924	119	II. A 41 žáků	II. B 41 žáků	37
1924/1925	101	38	38	25
1925/1926	81	60	21	15 občanská škola
1926/1927	84	56	28	19 občanská škola, 1 stř. škola
1927/1928	72	40	32	
1928/1929	70	33	37	
1929/1930	69	32	37	
1930/1931	75	35	40	
1931/1932	68	27	41	
1932/1933	78	32	46	
1933/1934	77	31	46	
1934/1935	81	40	40	
1935/1936	79	38	41	

Zdroj: Zpracováno podle SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1, ZŠ Častrov školní kronika

Pokračování Přílohy č. 16 Přehled docházky žáků

Školní rok	Počet žáků celkem	I. třída	II. třída	Jiné informace o žácích
1936/1937	77	37	40	
1937/1938	77	40	37	5 měšťanka
1938/1939	84	48	36	
1939/1940	85	44	41	
1940/1941	80	45	35	
1941/1942	79	43	36	
1942/1943	70	37	33	
1943/1944	62	37	25	
1944/1945	71	39	32	
1945/1946	52			
1946/1947	41	14	27	
1947/1948	40	20	20	
1948/1949	39	39		
1949/1950	Nejsou dochované materiály o docházce žáků v těchto letech.			
1950/1951	34	34		
1951/1953	Nejsou dochované materiály o docházce žáků v těchto letech.			
1953/1954	49	14	35	
1954/1955	46			
1955/1956	46			
1956/1957	44			
1957/1958	46			
1958/1959	43			
1959/1960	42			
1960/1961	Nejsou dochované materiály o docházce žáků v těchto letech.			
1961/1962	45			
1962/1963	40			
1963/1964	Nejsou dochované materiály o docházce žáků v těchto letech.			
1964/1965	11	29	40	
1965/1966	18	20	38	
1966/1967	14	25	39	
1967/1968	22	23	45	
1968/1969	20	26	46	
1969/1970	24	31	55	
1970/1971	51	19	42	
1971/1972	49	20	29	
1972/1973	49	20	29	
1973/1974	49	19	30	
1974/1975	45	20	25	
1975/1976	45	17	28	
1976/1977	41	13	28	
1977/1978	42	18	24	
1978/1979	40	13	27	
1979/1980	36	22	14	
1980/1981	40	18	22	

Zdroj: Zpracováno podle ZŠ Častov školní kronika

Pokračování Přílohy č. 16 Přehled docházky žáků

Školní rok	Počet žáků celkem	I. třída	II. třída	Jiné informace o žácích
1981/1982	35	18	17	
1982/1983	33	15	18	
1983/1984	28	13	15	
1984/1985	30	17	13	
1985/1986	29	14	15	
1986/1987	28	14	14	
1987/1988	31	18	13	
1988/1989	31	14	17	
1989/1990	30	16	14	
1990/1991	31	16	15	
1991/1992	23	8	15	
1992/1993	17	10	7	
1993/1994	20	9	11	
1994/1995	21	11	10	
1995/1996	25	11	14	
1996/1997	25	11	14	
1997/1998	26	10	16	
1998/1999	28	12	16	
1999/2000	26	9	17	
2000/2001	22	9	13	
2001/2002	23	8	15	
2002/2003	18	7	11	
2003/2004	13	13		
2004/2005	13	13		
2005/2006	13	13		
2006/2007	12	12		
2007/2008	13	13		
2008/2009	14	14		
2009/2010	18	18		
2010/2011	17	17		
2011/2012	15	15		
2012/2013	16	16		
2013/2014	16	16		

Zdroj: Zpracováno podle Výkonové výkazy zpracované k 30. 9. 2013 Městský úřad

Pelhřimov- odbor školství, mládeže a tělovýchovy, ZŠ Častrov školní kronika

Příloha č. 17 Výkonové výkazy za školní rok 2013/2014

Název školy	Malotřídní škola
ZŠ a MŠ Čejov	ano
ZŠ Humpolec, Hálkova 591	-
ZŠ Humpolec, Hradská 894	-
ZŠ a MŠ Jiřice	ano
ZŠ Senožaty	-
ZŠ Želiv	-
ZŠ a MŠ Božejov	ano
ZŠ a MŠ Častrov	ano
ZŠ a MŠ Černovice	-
ZŠ Horní Cerekev	-
ZŠ a MŠ Hořepník	-
ZŠ Kamenice nad Lipou	-
ZŠ a MŠ Košetice	-
ZŠ a MŠ Nová Cerekev	-
ZŠ Nový Rychnov	-
ZŠ a MŠ Olešná	ano
ZŠ Pelhřimov, Krásovy domky	-
ZŠ Pelhřimov, Komenského	-
ZŠ Pelhřimov, Na Pražské	-
ZŠ Pelhřimov, Osvobození	-
ZŠ Počátky	-
ZŠ a MŠ Rynárec	ano
ZŠ a MŠ Vyskytná	ano
ZŠ a MŠ Žirovnice	-
ZŠ Pacov, Za Branou	-
ZŠ Pacov	-
ZŠ Lukavec	-
ZŠ Obrataň	-

Zdroj: MěÚ Pelhřimov, Pacov a Humpolec

Příloha č. 18 Přehled pedagogických pracovníků v častrovské škole

Školní rok	Ředitel	Učitel	Industriální učitelka	Katecheta	Různé
1804- 1841	Roubenský Karel				37 let
1841- 1886	Hrůša Martin				45 let
1854- 1860		Šmol Jan			
1860- 1861		Joudl Ferdinand			
1861- 1866		Krafka Josef			
1866- 1872		Herza Josef			
1870- 1908				Fabian Josef	
1872- 1873		Kněžínek Matěj			
1873- 1874		Kabátník Josef			
1874- 1875		Amcha Josef			
1876- 1877		Jakub de Gregorio			
1877- 1878		Němeček Alois			
1877- 1879		Kolečko Antonín			
1877- 1882			Hrůšová Josefína		
1879- 1881		Buřič František			
1881- 1895		Roubík Jan			
1883- 1909			Hrůšová Ema		
1885- 1887		Potměšil Václav (výpomocný podučitel)			
1887- 1895	Kašpar Jan				8 let
1887- 1893		Hána Josef (podučitel)			
1893- 1894		Kožich Petr (výpomocný podučitel)			
1894- 1896		Sobíšek František (podučitel)			
1895- 1919	Roubík Jan				25 let
1895- 1897		Rigel František			
1896- 1897		Kunz Cyril			
1897- 1898		Štoček Antonín			
1899- 1900		Brož Ignác			
1900- 1912		Jíra Josef			
1902				Výpomocný kněz Beneš Karel	
1907				Definitivní farář P. J. Brčák z Písku	
1909- 1911			Bláhová Justina		

Zdroj: Zpracováno podle SOkA Pelhřimov, Pamětní kniha 1

Pokračování Přílohy č. 18 Přehled pedagogických pracovníků v častovské škole

Školní rok	Ředitel	Učitel	Industriální učitelka	Katecheta	Různé
1912- 1913		Novák František			
1913- 1914		Zpěvák Karel			
1914- 1915		Prchlík Stanislav			
1914- 1966				Osobní děkan Tichý Jan	
1915- 1916		Puchner František			
1916- 1921		Macura Josef			
1917- 1921			Mladová Julie		
1919- 1920	Prchlík Jan				
1920- 1933		Bednář Ludvík			
1921- 1937	Turek František				16 let
1921- 1923			Bednářová Julie		
1924- 1933					
1921- 1923		Studenovský Augustin			
1923- 1924		Waltl Josef			
1923- 1924			Turková Marie		
1924		Krejzlík Jindřich			
1932		Hofmann Bohumil			
1933- 1935		Maňhal Bhumil			
1933- 1946			Matějková Marie		
1935		Hrabák Jan			
1935- 1936		Chlebcová Marie			
1936- 1945		Pokorný Štěpán			
1937		Matějů Otýlie			
1937- 1938	Pokorný Štěpán				
1937- 1938			Hermanová Růžena		
1938- 1948	Kubín Jaroslav				10 let
1938		Lehký Jaroslav			

Zdroj: Zpracováno podle kronik ZŠ V Častově

Pokračování Přílohy č. 18 Přehled pedagogických pracovníků v častovské škole

Školní rok	Ředitel	Učitel	Industriální učitelka	Katecheta	Různé
1945- 1946		Svoboda Karel			
1946- 1948		Nápravník Jan			
1946			Medunová Marie		
1948- 1968		Medunová Marie			
1948- 1970	Meduna Jan				22 let
1968- 1970		Weitová Marie			
1970- 1971		Smejkalová Jiřina			
1970- 1997	Nechvátal Jaroslav				27 let
1970- 1974				Páter Roubal Václav z Veselé	
1971- 1974		Beníšková Helena			
1974- 1997		Joudlová Jiřina			
1975- 1976				děkan Brož František z Počátek	
1979- 1981		Nápravník Jan			
1981- 1982		Havličková Božena			
1997- 2007	Joudlová Jiřina				
1998- 1999		Nechvátal Jaroslav			
1999- 2002		Zedníčková Jitka			
1999				Děkan Zboroň Vendelín ze Žirovnice	
2008	Pospíšil Pavel				
2010				Páter Mgr. Edward Emil Maka	
1998- 1999		Nechvátal Jaroslav			
1999- 2002		Zedníčková Jitka			
1999				Děkan Zboroň Vendelín ze Žirovnice	
2008	Pospíšil Pavel				
2010				Páter Mgr. Edward Emil Maka	
2013		Marešová Jitka			

Zdroj: Zpracováno podle kronik ZŠ V Častově

Příloha č. 19 Výsledný produkt projektu Za historii školy v Častově je samostatnou přílohou.